

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sannu Syrjä

MAAILMAA PARANTAAKSEEN

Alli Trygg-Helenius ja 1800-luvun lopun naistoimijuus

Historian pro gradu -tutkielma

Tampere 2010

Tampereen yliopisto
Historiatieteen ja filosofian laitos
SYRJÄ SANNU: Maailmaa parantaakseen. Alli Trygg-Helenius ja 1800-luvun lopun naistoimijuus.

Pro gradu -tutkielma, 100s., 1 liites.
Historia
Helmikuu 2010

Alli Trygg-Helenius (1852–1924) oli aktiivinen järjestö- ja yhdistystoimija, joka vaikutti niin raittiusliikkeessä, erilaisissa naisille suunnatuissa järjestöissä kuin huonompiosaisten olojen parantamiseksi itse alulle panemissaan projekteissa. Hän on kuitenkin historiankirjoituksessa jäänyt tuntemattommaksi, koska hän toimi usein vähemmän näkyvästi.

Allilla on osuutensa myös äänioikeuden historiassa. Jo ennen varsinaisen äänioikeustaistelun käynnistymistä piti Alli huhtikuussa 1887 aiheesta alustuksen Suomen Naisyhdistyksen kokouksessa. Tämä naisten äänioikeuden puolesta pidetty puheenvuoro tuli selvästikin yllätyksenä yhdistyksen jäsenille, sillä se herätti vain vähän keskustelua ja se päätettiin lopulta julistaa salaiseksi. Keskustelua ei mainittu esimerkiksi yhdistyksen vuosikertomuksessa.

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen tätä äänioikeusalustusta osana Allin profiilia naistoimijana. Tutkimukseni on mikrohistoriallinen tutkimus, mutta kirjoitan Alli myös osaksi laajempaa historiallista kontekstia. Pro gradu -tutkielmani on näin ollen naishistoriallinen toiminnallinen elämäkerta, jossa alustuksen rinnalle nousee Allin muu toiminta. Haen selitystä sille, miksi Alli katsoi tarpeelliseksi pitää puheenvuoronsa ja mikä antoi hänelle eväät tehdä se niin varhain. Kuten tutkimukseni osoittaa, aluksi irralliselta vaikuttava juonne, äänioikeusalustus, näyttää varsin ymmärrettävältä kun otetaan huomioon Allin tapa toimia ja hänen tavoitteensa.

Tutkimukseni keskeisimpänä aineistona ovat Allia ja Suomen Naisyhdistystä koskevat arkistomateriaalit sekä Allin omat kirjoitukset. Olen myös lukenut eri arkistoissa säilynyttä Allin aikalaistensa kanssa käymää kirjeenvaihtoa. Toinen merkittävä aineistoryhmä on Allin elämää ja toimintaa kuvaava aikalaiskirjallisuus, mukaan lukien Allista kirjoitetut elämäkerrat. Näiden lisäksi olen käyttänyt tutkimuksessani tutkimuskirjallisuutta, erityisesti aikakauden naishistoriaa käsittelevää tutkimusta.

Käytän tutkielmassani termiä naistoimijuus, jolla haluan nostaa esille Allin ja hänen aikalaistensa toiminnan erityisyyttä. Tutkin naisille sallittua toiminnan aluetta ja sitä, miten yksi nainen noudatti, koetteli ja rikkoi näitä rajoja.

Asiasanat: Alli Trygg-Helenius, naishistoria, naisasiajärjestöt, naisen asema, äänioikeus, Matti Helenius-Seppälä

Sisällysluettelo

1. Alli Trygg-Helenius – 1800-luvun lopun naistoimija	1
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat	2
1.2 Tutkimuskysymys	6
1.3 Metodi ja lähestymistavat	10
1.4 Feminismi, historiantutkimus, sukupuoli	13
1.5 Ajoitus, aineistot ja aikaisempi tutkimus	17
1.6 Työn rakenne	21
2. Alli ja salainen alustus	24
2.1 Allin yllättävä ehdotus	24
2.2 Keskustelu jatkuu	28
2.3 Alustuksen ongelmakohdat	31
2.4 Väärässä seurassa?	34
3. Opetus ja valistus	41
3.1 Allin tie opettajattareksi	41
3.2 ”Vesipisara kovertaa myös kovan kiven” – kansakoulunopettajuus naistoimijuuden edellytyksenä	44
3.3 Innostava esimerkki ja hankala työtoveri	47
4. Naisasia	53
4.1 ”Käsi joka kehtoa keinuttaa, hallitsee maailmaa”	54
4.2 Naisten kristillissosiaalinen toiminta	60
4.2.1 Valkonauhaliike	61
4.2.2 Uskosta nouseva aktiivisuus	64
5. Alkoholista sananen	71
5.1 Raittiuskysymys	71
5.2 Matti Helenius-Seppälä – kollega ja elämänkumppani	75
5.3 ”Pahaa on helpompi varoa kuin korjata”	78
6. Loppuluku	82
Liitteet	86
Lähteet ja kirjallisuus	87

1. Alli Trygg-Helenius – 1800-luvun lopun naistoimija

Naisen asema yhteiskunnassa aina näihin aikoihin asti on piileskellyt kulissien takana sill'aikaa kuin miehet ovat toimineet näyttämöllä ja suorittaneet julkisen puolen kansojen elämän näytelmistä, ja siksi juuri miehet yksinänsä ovat ammoiset ajat rehennelleet kirjallisuuden, tieteen ja taiteen sankareina sekä yksin laskeneet otsilleen kunnian seppeleet, mistä niitä waan on saatawissa ollut. Nainen syrjäytetystä ja unhoitetusta asemastaan sitawastoin on hiljaisuudessa ja huomaamattomana suorittanut päiwätyönsä ja ainoastaan joskus jonkun erinomaisen taikatempun, suuren ihmeen kautta tullut wedetyksi piilostansa näyttämölle, päiwänwaloon, sekä saanut nimensä tunnetuksi ja yleisesti tunnustetuksi. Tämäkin on tapahtunut werrattain harwoin ja senpä wuoksi on näihin asti niin wähän puhuttukin kirjallisuudessa naisten julkisesta toiminnasta yleispyrintöjen ja tieteen alalla. Mutta sen mukaan kuin siwistys on saanut lähemmin puhua walaisewaa totuuden kieltä ihmissydämille kaikissa kansan kerroksissa, on yhä myöskin selwemmäksi käynyt, ettei toisella sukupuolella ole oikeutta anastaa toisen sukupuolen oikeuksia, ja ettei miehet yksinänsä eikä naiset yksinänsä, waan miehet ja naiset yhdessä, toistensa rinnalla muodostavat kansan ja yhdessä luovat tälle kansalle voiman, hengenaarteet, sanalla sanoen: kaikki mitä kansalta kansana waaditaan. Ja asian näin ollen tulee kaiken mahdollisuuden mukaan kumpaisenkin sukupuolen yhdessä astua elämän julkiselle näyttämölle, yhdessä kantaa aarteensa isänmaan alttarille, yhdessä uhrata Jumalalle ja kansalle. Tämän totuuden on meidän päiwinämme moni sekä mies että nainen selwästi tajunnut – ja niitten riweistä tawataan monien muitten ja ehkäpä wielä tärkeimpiensä ansioittensa puolesta sekin wiime aikoina Suomen kansalle rakkaaksi käynyt henkilö, jonka nimen luemme tämän kirjoituksen päällä.¹

¹ Alli Trygg ja hänen kansanpalatsinsa Sörnäisissä. Turun Kuva-lehti N:o 52, 28.12.1890.

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tämä pro gradu -tutkielma lähti liikkeelle osana Suomen naisen äänioikeuden juhluvuoden tapahtumia. Vuonna 2006 tuli kuluneeksi 100 vuotta siitä, kun eduskuntauudistuksen myötä Suomessa siirryttiin yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen. Naisten pitkää historiaa parlamentaarikkoina juhlittiin monin tavoin: aiheesta julkaistiin tutkimuksia ja järjestettiin näyttelyitä.² Oma tutkimukseni oli alun alkaen osa näitä juhlallisuuksia. Alli Trygg-Heleniuksen (o.s. Trygg) (1852–1926), kansakouluopettajattaren ja aktiivisen järjestötoimijan, puheenvuoro naisten äänioikeuden puolesta niinkin aikaisin kuin vuonna 1887 näyttäytyi juuri sellaisena sankaritarinana, joita juhluvuosi muun tutkimuksen ohella synnytti. Nyt, tutkielmani valmistuessa, huomaan matkan varrella luopuneeni alkuperäisestä kysymyksenasettelusta – ja hylänneeni ajatuksen äänioikeushistorian kirjoittamisesta.

Sillä vaikka juhluvuoden seurauksena syntyi runsaasti hedelmällistä keskustelua ja tutkimusta, se käänsi liiaksikin huomiota varhaisiin naiskansanedustajiin ja äänioikeuden puolesta puhuneisiin äänioikeusaktiiveihin. Äänioikeuden historiaksi luettiin pääosin se lyhyt kausi, jonka aikana Suomessa kampanjoitiin naisten yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden puolesta ja äänioikeuden puolesta työskennelleisiin naisliikkeen ja puolueiden jäsenet. Samalla Suomen naisen vaikutusvalta ja vaikuttamisen traditiot typistyivät sadan vuoden mittaiseksi jaksoksi, jossa valtiollinen äänioikeus ja “virallinen” toiminta peitti näkyvistä muita vaikuttamisen tapoja. Äänioikeutta juhlistaessa erityisesti suurelle yleisölle välitettiin kuva, jota pidän vajaana. Niinpä tässä työssä ei ole kyse äänioikeuden historiasta, vaikka lähtökohtani onkin Alli Trygg-Heleniuksen Suomen Naisyhdistyksen kokouksessa huhtikuussa 1887 pitämä äänioikeusalustus. Tutkielmani muotoutui loppujen lopuksi kertomukseksi yhden naisen toiminnasta, naistoimijuudesta. Tarkoitukseni on lähteä Allin äänioikeusalustuksesta ja pohtia äänioikeuden toteutumisprosessin sijaan sitä, mikä mahdollisti tämän puheenvuoron syntymisen kaksikymmentä vuotta ennen eduskuntauudistusta ja kymmenen vuotta ennen Suomen Naisyhdistyksen äänioikeustyön käynnistymistä.

Tutkimukseni on siis henkilöhistoriallinen esitys 1800-luvun lopun naistoimijuudesta. Yksilön

² Ks. esim. kaksitoistaosainen Suomen eduskunta 100 vuotta -sarja (erit. Sulkunen, Lähteenmaki & Korppi-Tommola 2006), Moring 2006, Juhluvuoden internetsivustot osoitteessa [<http://aanioikeus.fi>], Museokeskus Vapriikin samannimisen näyttelyn julkaisu *Piiasta päättäjäksi – naisten äänioikeus 100 vuotta* (erit. Alli Trygg-Heleniusta koskeva osuus, Syrjä 2007).

toimien tutkimisen ohella se nivoo mikrohistoriallisia tapahtumia osaksi laajempaa ajankuvausta ja käänteentekevinä pidettyjä historiallisia tapahtumia. Tapani käsitellä aihetta on kuitenkin ensisijaisesti naishistoriallinen. ”Kurjuushistorian” tai päinvastoin ”suurnaishistorian” sijaan haluan nostaa esille ns. tavallisia naisia, joiden elämä ansaitsee tulla kuvatuksi ja historia kirjoitetuksi.³ Alli Trygg-Helenius ei näin ollen ole huonoista lähtökohdista huolimatta sankariksi kasvanut nainen, vaan yksilö, jonka elämää eteen osuneet tapahtumat ohjasivat.

Allin lapsuudesta ei elämäkertureiden mukaan ole säilynyt juurikaan tietoja. Allin omien, meille säilyneiden kertomusten perusteella se oli kuitenkin ”valon ja varjon vaihtelua” onnellisine ja traagisinekin vaiheineen. Selitysmalleja Allin suorastaan hämmästyttävälle aktiivisuudelle onkin haettu hänen lapsuudestaan. Sieltä on löydetty tausta niin vahvalle, rukousta ja luottamusta korostavalle uskonnollisuudelle, ahkeruudelle, auttamisen halulle kuin inholle alkoholia kohtaan.⁴

Maria Aleksandra eli Alli syntyi 16.7.1852 kapteeni Carl Oscar Tryggin ja Elisabet Aleksandra Tryggin (os. Reis) perheeseen viidestä lapsesta keskimmäiseksi. Alli oli perheen ainoa tytär. Alli vietti lapsuutensa Raisiossa Pappila-nimisellä tilalla, jossa perhe sai tottua niin taloudellisiin vaikeuksiin kuin ”perheenpään rauhattomaan luonteeseenkin”.⁵ Isä ei ollut sotilasuransa vuoksi juurikaan läsnä perheensä elämässä: jo vuonna 1855 tämä oli lähtenyt sotapalvelukseen Venäjälle jättäen vastuun kodista ja lapsista vaimolleen. Isä näyttää kaiken kaikkiaan olleen lastensa elämässä huomattavasti etäisempi kuin ”tumma ja vilkas” äiti. Äitiinsä Allin kerrotaan olleen hyvin kiintynyt. Suurin koettelemus nuoren Allin elämässä osuikin vuoteen 1868, jolloin hänen äitinsä kuoli melko yllättäen. Isä oli toki vielä elossa ja palannut jo Suomeen, mutta lasten huoltajuus oli järjestettävä muulla tavoin. Alli matkusti enonsa, satulaseppä Elias Reisin luo Ouluun.⁶

Oulussa Alli sai tilaisuuden jatkaa opintojaan. Turussa hän oli käynyt saksalaista koulua ja hankkinut muun muassa pohjan hyvälle kielitaidolleen. Saksankielisen opetuksen lisäksi oppilaat olivat lukeneet luonnontiedettä ranskaksi ja raamatunhistoriaa ruotsiksi, joka siis oli Allin kotikieli. Tosin Alli itse myöhemmin totesi keskittyneensä kouluaikoinaan mieluummin lukemaan satuja kuin

³ Mikrohistoriasta ks. Ollila 1998, 10–11; Naishistorian traditioista ks. esim. Markkola 2003, Downs 2004.

⁴ ”Alli Trygg fick under sin barndom genomleva både rikedom och fattigdom och därför förstod hon både rika och fattiga.” Stadius 1929, 17.

⁵ Karpio 1960, 7–8; Wasenius 2003, 28.

⁶ Alli kertoi itse suvussaan olleen mustalaisverta: ”Äidinäitini äiti oli oikea mustalaisnainen. Hänellä oli aivan sinisenmusta tukka ja suuret mustat silmät ja hän oli niin elävä ja kiivas kuin tuli”. Tätä eloisuutta lienee periytyneen myös Allille asti. Karpio 1960, 9–12; Karilas 1948, 16; Kallio 1989, 68.

läksyjä. Oulun vuosina Alli kävi niin sanottua Bell-Lancaster-koulua, jossa vanhemmat oppilaat saivat opettaa nuorempia ja osallistua järjestyksenpitoon opettajan apuna. Näin teki myös Alli, joka jo tässä vaiheessa kirjoitti näytelmiä ja keräsi ystäviään keskustelemaan kirjallisuudesta. Rakkaus kirjoittamiseen ja kirjallisuuteen syntyi siis jo lapsuudessa – myöhemmin hänestä tulikin “ahkera sanomalehtikynäilijä”.⁷

Oulussa Alli pääsi myös kosketuksiin “eri piirien kanssa ja oli erittäin suosittu”, serkun kertoman mukaan “edullisen ulkomuotonsa ja luonteensa vilkkauksen sekä erinomaisen seurustelutaitonsa ansiosta”. Vihtori Karpio pitää tärkeänä huomauttaa, ettei Alli suinkaan ”pitänyt itseään esillä”, mutta siitä huolimatta ihailijoita riitti. Alli kihlautuikin serkkunsa Henrik Theodor Reisin kanssa. Tämä kuitenkin sairastui ja kuoli pian lavantautiin. Jos Allin elämä oli kaikesta tekemisestä huolimatta tuntunut tyhjältä tätä ennen, kun käytännössä ainoa päämäärä nuoren naiselle oli avioliitto, nyt elämä tuntui pyörivän vain “kutsuilla kulkemisen” ja leninkien vaihtamisen ympärillä. Tyhjiys näytti kuitenkin äkisti väistyvän, kun Alli luki lehdestä syvästi ihailemansa Zachris Topeliuksen (1818–1898) kirjoituksen. Kirjoituksessa kannustettiin nuoria naisia omistamaan elämänsä jalolle kasvatustehtävälle. Myöhemmin Alli kuvaili tapahtumaa ”heräämiseksi pitkästä unesta”.⁸

Tässä vaiheessa Allille selvisi, mitä hänen tuli elämällään tehdä. Hyödyksi oleminen, jalon asian puolesta taisteleminen tuntui ihanteelliselta tehtävältä. Kun vielä pian tämän jälkeen tuli tieto ruotsinkielisen opettajaseminaarin perustamisesta Tammisaareen, syntyi Allissa halu päästä takaisin opiskelemaan. Rahoituskin järjestyi avuliaan enon tarjoamana, ja niin Alli jätti Oulun. Alli opiskeli Tammisaaren seminaarissa 1870–1874.⁹

Tärkeä seikka Allin elämässä näyttää olleen myös se, että hän pääsi avartamaan jo nuorena maailmankuvaansa. Kuten Vihtori Karpio toteaa, jokin palava into ajoi Allia eteenpäin:

Hänen henkensä kaipasi avarammalle. Hän etsi kosketusta kulttuurielämään muualla, hän tahtoi nähdä ihmisiä toisenlaisissa oloissa, perehtyä ajan ongelmiin. Yhteiskunnalliset

⁷ Karpio 1960, 9, 13–16; Karilas 1989, 68; Alli Tryggin sanomalehtityöstä ks. esim. Karpio 1960, 89–97 ja Zilliacus-Tikkanen 2005, 94–103.

⁸ Karilas 1948, 18–19.

⁹ “[J]ag läste artikeln och kände, som om jag vaknade ur en lång sömn. -- Och då jag lade mig, visste jag, hvad jag hade att lefva för, och för det tackar jag Farbror. Detta beslut har jag aldrig ångrat.” A.T.Z.T:lle 24.3.1878, coll 440.3, Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkisto, HYK; Karpio 1960, 13–16.

epäkohdat kiinnittivät hänen mieltään. Naisasialiikkeen alkamista edeltäneet Fredrika Runebergin ja Adelaide Ehrnroothin ym. kirjoitukset saavuttivat vastakaikua hänen mielessään. Jokin vastustamaton voima veti häntä suureen maailmaan.¹⁰

Ensimmäiset matkansa Alli teki nuorena opettajattarena koti- ja ulkomaisiin koulukokouksiin. Ensimmäinen ulkomaanmatka ajoittuu vuoteen 1877, jolloin Allilla oli toimi ruukin kansakoulussa Fagervikissa, ja suuntautui Kööpenhaminaan. Myöhemmin myös raittius- ja naisasian nimissä tehdyt matkat integroivat hänet osaksi laajaa kansainvälistä toimintakenttää tutustuttaen hänet eurooppalaisiin ja amerikkalaisiin raittius- ja naisasia-aktiiveihin.¹¹ Hänen aktiivisuutensa herätti myös kritiikkiä: kaikki eivät pitäneet tällaista reissaamista ja esilläoloa sopivana opettajattarelle. Pelättiin myös hänen matkusteluintonsa jättävän kotimaassa odottavat työt varjoonsa.¹²

Alli joutuikin toteamaan jo varhain sen, että yhteisön silmissä hän oli ennen kaikkea opettajatar, joten mitä tahansa ei hänkään saattanut työntönsä nimissä tehdä. Kritiikin edessä hän oli myös valmis joustamaan, luopumaan suunnitelmistaan – mutta tunsikin asemassaan olevalle naiselle kohdistetut rajoitukset ajoittain raskainakin. Hän esimerkiksi luopui jo saamastaan matkaavustuksesta kuultuaan ”pursuavaan toiminnanhaluunsa” kohdistettua arvostelua ja kirjoitti selvästi tuskastuneena rahoittajalleen Uno Cygnaeukselle:

Alistun vain hillintyneenä siihen onnettomaan kohtaloon, joka salli minun syntyä tuli suonissani. En myöskään osaa vastata käyttäytymisestääni, sillä todellakaan en sitä osaa. Yrityksistäni huolimatta olen jatkuvasti kaikkien ihmisten huomautusten kohteena, enkä tiedä mitään muuta neuvoa kuin siirtyä sellaiseen ammattiin, jossa on pienempi vaara tulla häpäistyksi kuin siinä mitä nyt hoidan.¹³

Mutta toisinaan kritiikki sai hänet myös sisuuntumaan. Kuultuaan, että Zachris Topelius oli joutunut puolustamaan Allia tämän arvostelijoille, toivotti Alli nämä tervetulleeksi näyttämään mitä

¹⁰ Karpio 1960, 34.

¹¹ Vain joitain ensimmäisiä mainitakseni mm. pohjoismainen koulukokous Kööpenhaminassa v. 1877, vuosien 1878, 1884 ja 1887 kansakoulukokoukset Jyväskylässä, Sortavalassa ja Tammisaarella, Tukholman tyttökoulukokous v. 1886, ensimmäinen kansainvälinen naisasiakonferenssi Washingtonissa v. 1888, naisten kokous Kööpenhaminassa v. 1890. Karpio 1960, 34–35, 42, 44, 47, 60, 100–101; Hyrsylä 1999, 17–40; Suomalaisen naisasianaisten – myös Alli Tryggin – kansainvälisistä kytköksistä ks. esim. McFadden 1993 ja 1999.

¹² Stadius 1929, 147; Karpio 1960, 34–37; Hyrsylä 1999, 35; Muistokirjoitus, Helsingin Sanomat 16.7.1952.

¹³ Karpio 1960, 37.

hän teki väärin.¹⁴

Anne Ollilaa mukailten voidaan todeta, että myös Alli oli epäsovinnaisuudestaan ja erikoisuudestaan huolimatta yhteisönsä jäsen. Hän oli omaksunut sen normit, ja häntä kohdeltiin ensisijaisesti hänen sukupuolensa ja säätyasemansa edellyttämällä tavalla.¹⁵ Normit on hyväksyttävä jotta niitä voi toiminnallaan koetella ja muuttaa. Tässä suhteessa Allin toiminnassa onkin nähtävissä paitsi aineksia vanhan järjestelmän säilyttämiseen ja uusintamiseen, myös pyrkimystä rajojen rikkomiseen ja uuden toimintakoodin tuottamiseen.

1.2 Tutkimuskysymys

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen Alli Trygg-Heleniuksen toiminnantäyteistä elämää siten, että tulkiten äänioikeuslupauksen vain yhdeksi tapahtumaksi hyvin vaiheikkaan elämän aikana. En siis kohdistakaan katsettani suoraan äänioikeustaisteluun ja yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteutumiseen, vaan tulen katsoneeksi sitä etäämmältä, Allin silmien kautta. Pohdin Allin toimintaa suhteessa siihen, mitkä olivat ajan ehdot ja edellytykset naisten toimijuudelle. Keskityn nimenomaan 1800-luvun loppuun ja aikakauteen, jolloin Allin toiminta alkoi suuntautua yhä laajemmille urille.

Erityisen mielenkiintoista tämän työn kannalta on ollut se, että lähtökohtanani ollut äänioikeuslupaus eli alkuperäinen pääkysymykseni on jäänyt edelleen jonkinasteiseksi mysteeriksi. Sen tarkka tekstisisältö on selvittämättä. Varsinainen alustus on tallennettu Suomen Naisyhdistyksen arkistoon pöytäkirjojen liitteenä, mutta se on tällä hetkellä kadoksissa. Viimeinen varma havainto siitä on vuodelta 1952, jolloin Tyyni Tuulio selvitti sen sisältöä Allin aikalaista ja naisiasiakollegaa Aleksandra Gripenbergiä (1857–1913) käsittelevässä elämäkerrassa.¹⁶ Äänioikeuskysymyksen varhaisesta historiasta on muutoinkin vain vähän tietoja, joten olen selvitystyötä tehdessäni päätenyt yhdestä pienestä maininnasta toisen äärelle. Kaikki lähti liikkeelle Allia käsittelevästä elämäkerrasta, jonka mukaan hän oli jo varhain puhumassa naisasian ja myös äänioikeuden puolesta.¹⁷ Tästä löydöstä alkaneen haastavan matkan varrella olen joutunut

¹⁴ A.T. Z.T.:lle 6.10.1893, coll. 440.3, Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkisto, HYK.

¹⁵ Ollila 1998, 12–13.

¹⁶ Tuulio 1952, 258–260.

¹⁷ Karpio 1960, 46–47.

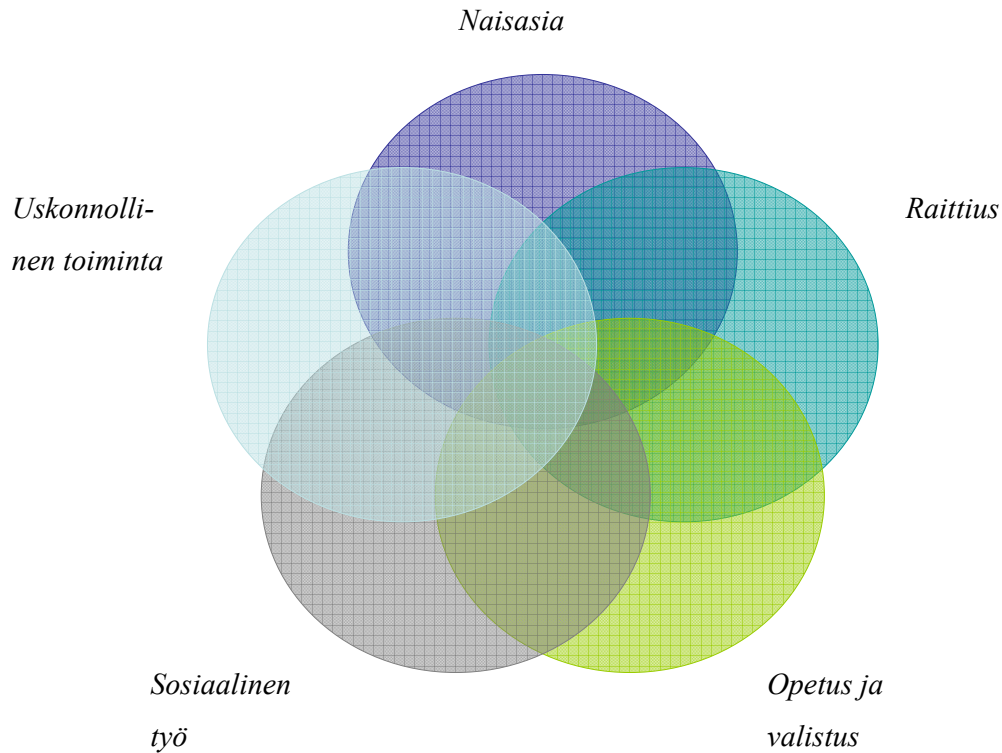
paikkaamaan kirjallisuudessa ja arkistoihin tallennetuissa tiedoissa ilmenneitä isojakin aukkoja omilla tulkinnoillani. Jotta olisin päässyt lainkaan etenemään, olen ottanut paljon vapauksia luoviin ratkaisuihin ja tuntenut samalla valtavaa vastuuta tutkimuskohteeni käsittelystä. Uusia kysymyksiä on syntynyt samalla kun olen hylännyt vanhat tai löytänyt niihin vastauksia.

Näistä syistä tutkielmani rakentuu useamman päällekkäisen ja limittäisen teeman ympärille. Vaikka lähdin liikkeelle nimenomaan Allin äänioikeusalustuksesta, se muodostaa vain yhden osan työstä. Tärkeimpänä olen kokenut pyrkimyksen kuljettaa mukana Allin persoonaa, kirjoittaa toiminnallista elämäkertaa.¹⁸ Arvioin alustusta paitsi suhteessa sen laatijaan, myös aikaan ja ympäristöön, jossa se syntyi. Pohdin niitä ehtoja, jotka vallitseva aika asetti naisen toiminnalle, ja myös niitä erilaisia tapoja, joilla Alli vaikutti. Mitä ajalle tyypillistä tai epätyypillistä niissä oli? Vertaan Allin elämää muun muassa 1800-luvun lopun perhearvoihin ja -normeihin, pohdin ammatinvalinnan vaikutusta Allin toimintaan ja selvitän erilaisia verkostoja, joissa hän toimi.

Kuvioon 1 olen hahmotellut naistoiminnan alueet sellaisina, kuin olen ne tässä työssä ymmärtänyt. Huomionarvoista on se, että naisasia on yksi teema muiden joukossa, eikä äänioikeus nouse omaksi otsikokseen. Tämä painotus on olennainen työni kannalta, ja olen pyrkinyt huomioimaan sen myös työn rakenteessa, asetellessani Allin toimintaa kuvion sisään. Äänioikeuskysymystä en ole tähän kuvioon lisännyt, sillä kuten työni pyrkii osoittamaan, se kosketti jollain tapaa jokaista naistoiminnan aluetta, eikä noussut omaksi agendakseen kuin vasta 1900-luvun alkuvuosina.

¹⁸ Irma Sulkunen esittelee toimintaelämäkerran esitykseksi, joka tarkastelee yksilön ja yhteiskunnan suhdetta kaksisuuntaisesti. Se huomioi yhteiskunnalliset rakenteet ja tilanteet, jotka tuovat yksilön eteen uusia tehtäviä ja ohjaavat tämän toimintaa, mutta myös yksilön toiminnan yhteiskuntaa ja historiaa muovaavana voimana. Toimintaelämäkerrasta/toiminnallisesta elämäkerrasta ks. Sulkunen 1989b, 11–12; Antikainen 2004, 12.

Kuvio 1. 1800-luvun naistoimijuuden teemat

Toinen tapa hahmottaa työtäni on ajatella se tapahtumien, prosessien ja periodien kohtaamisena yhden ihmisen elämässä.¹⁹ Sen sijaan, että pakottaisin Allin elämän sellaisiin raameihin, jotka näyttäytyvät meidän aikamme ja kulttuurimme perspektiivistä järkevinä tai olennaisina, olen pyrkinyt antamaan tilaa erilaisille, erilaiset mittasuhteet saaville hetkille Allin elämässä. Esimerkkinä tästä voidaan ajatella vaikkapa äänioikeusalustusta tietynä tapahtumana suhteessa Allin muuhun järjestötoimintaan, joka saa pidemmän periodin mittasuhteet. Ja toisaalta Allin kulkua järjestökentällä voidaan ajatella myös prosessina, jossa Alli hakee uutta, testaa ja hylkää toimintamalleja, päätyy kääntymään toiseen suuntaan.

¹⁹ Tämä on yksi tapa jäsentää historian aikaa. Kalela 2000, 124–127.

Allin Suomen Naisyhdistyksen kokouksessa 16.4.1887 lukema salainen alustus on ensimmäisiä äänioikeuskysymyksestä pidettyjä puheenvuoroja, mutta se on jäänyt vaille laajempaa huomiota ja lähinnä ”sisäpiirin” tietoon. Esittelen itse alustusta siinä määrin kun se on mahdollista: mitä Alli alustuksessaan vaati? Miten alustukseen reagoitiin? Kysyn edelleen miksi juuri Alli teki tämän alustuksen. Mikä hänen taustassaan ja vuoden 1887 jälkeisessä kehityksessään voi selittää varhaista keskustelunavausta? Ja mikä ajassa tai paikassa selittää alustuksen aikaan saaman reaktion?

Käsitteistä erityisesti **sukupuolijärjestelmä ja (sukupuoli)ero** ohjaavat työtäni. Molemmat ovat tuttuja naistutkimuksen alalta, mutta ne ovat ohjanneet myös 1800-luvun lopulla käytyä keskustelua naisen asemasta ja olemuksesta. Sukupuolijärjestelmän ja -eron teorialat kiinnittävät huomiota ajallisesti, paikallisesti ja kulttuurisesti muuttuviin tapoihin jäsentää yhteiskuntaa ja ihmisiä sukupuolen perusteella. Ne pitävät sisällään esimerkiksi käsitykset ”oikeasta” feminiinisuudesta ja maskuliinisuudesta. Olennaisena osana sukupuolijärjestelmään kuuluu vallankäyttö. Sukupuolieroa puolestaan on naistutkimuksen ja feminismin historiassa linjattu esimerkiksi maksimalistisen ja minimalistisen eron käsitteillä – nainen ja mies on nähty joko essentialistisilta ominaisuuksiltaan erilaisina tai samoina. Eroa on edelleen tulkittu eri näkökulmista: tekeekö naisen erilaisuus hänestä heikomman kuin mies, ”paremman” vai vaan erilaisen?²⁰ Eron käsite on mielestäni hyödyllinen myös historian tutkimuksessa. 1800-luvun lopun kontekstissa sukupuolten välistä eroa korostettiin selvästi positiivisena: naisten ominaispiirteille haluttiin antaa niille kuuluva arvo. Positiivisen eron puolesta puhui esimerkiksi Minna Canth:

”Minkä luonto on kerran erilaiseksi tehnyt, ei sitä ulkonaiset suhteet samanlaiseksi muuta. Että nainen vapauden kautta kasvaa, kehittyy ja muuttuu, on päivän selvää, mutta hän tekee sen oman luontonsa mukaisesti eikä miehen luonnon mukaan.”²¹

Sukupuolijärjestelmästä puhuttaessa – ja erityisesti sovitettaessa termiä menneisiin aikakausiin – on pysyttävä mahdollisimman avoimena, jotta järjestelmiä ja sukupuolten välisiä suhteita ei tulisi kuvattua kiinteinä, muuttumattomina ja murtamattomina. Naishistoriallinen tutkimuksen kenttä ei muutenkaan tarjoa mitään kiinteää sabluunaa, jonka läpi tarkastella kohdetta, mutta jokaisen tutkijan on omalta osaltaan pidettävä huoli siitä, etteivät omat merkityksellistämisen tavat ole ristiriidassa tutkittavan aikakauden kanssa. Eri aikoina sukupuolijärjestelmät ovat saaneet erilaisia

²⁰ Downs 2004, 59–60; Sukupuolijärjestelmästä ja erosta ks. esim. Liljeström 1996, Rojola 1996, Markkola 2002, 15–16.

²¹ Lainaus Tiitinen 1987, 622.

muotoja, joten niitä on tutkittava eri tavoin, mahdollisimman avoimena. Tämän vaatimuksen ei kuitenkaan pidä johtaa liialliseen arkuuteen. Vaikka puhe sukupuolijärjestelmistä kertoo enemmän meidän ajastamme kuin menneestä, ajatuksen sovittaminen esimerkiksi 1800-luvun lopulle ei tee tutkimuksesta anakronistista lähtökohdiltaan ja siksi mahdotonta. Allin aika voi toimia keskustelukumppanina, joka tekee omassa ajassamme vallitsevat sukupuolijärjestelmät ja -oletukset näkyvimmiksi. Kuten Joan Scott toteaa, ”historian representaatiot menneestä auttavat rakentamaan sukupuolta tähän hetkeen”.²²

Tässä työssä pyrin siis valottamaan naisille sallittua toimintaa ja sukupuolijärjestelmän toteutumista Allin toiminnan kautta. Salainen alustus toimikoon avaimena siihen järjestelmään tai ympäristöön, jossa 1800-luvun lopun naiset elivät. Sinällään alustus voitaisiin tulkita vain yhden naisen yhdeksi pieneksi projektiksi, sillä sen vaikutukset eivät näy missään ainakaan suoranaisesti, eikä alustaja itse kokenut asiaa ainakaan niin tärkeäksi, että olisi esimerkiksi pyrkinyt ensimmäisten naisten joukossa eduskuntaan. Mutta kun puheenvuoroa tarkastelee lähemmin – niin sen osakseen saamaa vastaanottoa, puhujan taustaa kuin yhteiskunnallisia oloja vasten – siitä alkaa erottua mielenkiintoisia sävyjä. Itse olen tulkinnut salaisen alustuksen sellaiseksi leikkauskohdaksi, josta voidaan lukea erästä naista tietyssä tilanteessa liikuttaneet yhteisölliset ja yksilölliset vaatimukset, ominaisuudet ja odotukset.

1.3 Metodi ja lähestymistavat

*Historiantutkimuksen kentällä elämäkerran kirjoittaminen, toisesta ihmisestä kirjoittaminen on pitkään ollut ongelmallista – lähinnä siksi, että se ei ole ollut lajina arvostettu. Elämäkerran kirjoittamista ei ole yhtäläillä pidetty historian tutkimuksena kuin historian suurten ilmiöiden, prosessien tai muutosten tutkimista. Eikä varsinkaan silloin, jos kohteena on ollut ns. tavallinen ihminen, tai historian unohdettuihin kuuluva, ei suur**mies**.*²³

Tässä työssä on kyse naisten toimijuudesta aikana, jolloin heidät suljettiin virallisen vaikuttamisen piiristä, ja siitä miten minä haluan lainata ääntäni naiselle, joka ei ole kirjoittamassa omaa

²² Kaartinen & Korhonen 2005, 91–92; Sitaatti Östman 2000, 275.

²³ Leskelä-Kärki 2001, 111. (Korostus M. L-K.)

tarinaansa. Tutkimuksessani on selkeä poliittinen, feministinen sävyys – sitä voisi kutsua paitsi lähtökohdaksi, myös metodiksi, tavoitteeksi ja periaatteeksi. Haluan kirjoittaa juuri naisten historiaa vastapainoksi tuhansia vuosia kestäneelle ”mieshistorian” traditiolle, jonka, toisin kuin naishistorian kirjoittajien, ei ole tarvinnut lausua periaatteitaan ääneen tai perustella valintojaan ja painotuksiaan. Lähdän siitä, että naisten ei tarvitse erikseen ansaita paikkaansa historiankirjoituksessa sen paremmin kurjuudellaan kuin erinomaisuudellaankaan, ja että jokainen nainen on jo sinällään ”kyllin hyvä” tutkimuskohde. Katsomistavan ja lopulta myös kertomistavan valinta selittyy paitsi omalla käsitykselläni historiantutkimuksen tarkoituksesta, myös Allin persoonalla. Tutkimuskohteelleni uskollisena – ja myös kriittisenä – haluan tavoittaa sen intohimon, jolla Alli työhönsä paneutui. Historiallinen ihminen tulee mielenkiintoiseksi tutkimuskohteeksi vasta kun hänestä tulee inhimillinen, sekä tutkimuksen kannalta positiivisine että negatiivisine puolineen. Säröt, poikkeamat ja äkkinäiset käännökset ovat siis osa inhimillistä tarinaa.

Naisten historian kirjoittaminen omista feministisistä lähtökohdistani tarkoittaa sitä, että sallin tutkimuskohteeni esiintyä sinä ”omana itsenään” joksi olen hänet tulkinnut. Allin kohdalla tämä on tarkoittanut hänen impulsiivisen ja kärsimättömän luonteensa hyväksymistä: eheän ja ”siistin” kronologisesti etenevän kertomuksen kirjoittamisesta luopuminen on ollut ensimmäinen askel. Hänen työnsä ei edennyt päämäärätietoisesti yhden projektin parissa kerrallaan, joten hänen tarinansa tulee sekin kulkemaan omia polkujaan – ja lukuisia sivupolkujaan. Jorma Kalelaa mukaillen olenkin tässä työssä unohtanut varsinaisen ”tutkimustuloksen”, ja päätynyt ”monimutkaiseen päätelmäkokonaisuuteen”.²⁴ Sillä missä Allin elämässä on se jokin maaginen lopputulos? Voiko sellaista olla tässä tutkielmassakaan? En kuitenkaan ole luopunut toivosta tai uskosta historiantutkimuksen tärkeyteen, päinvastoin. Ymmärrän postmodernistien ja poststrukturalistien tulkinnan, jonka mukaan esityksemme menneisyydestä on aina vajaa, ja että ”[m]enneisyys sinänsä ei vaadi meiltä yhtään mitään, eikä se myöskään ohjaa työtämme historiankirjoittajina”.²⁵ Mutta samalla näen, että tämän tutkimuksen mieli on itse tutkimuksessa; matkassa menneeseen, toisen ihmisen elämään, ja tässä ajassamme relevanteiksi miellettyjen kysymysten esittämisessä historian ilmiöille ja ihmisille. En tavoittele menneisyyttä sinällään –

²⁴ Kalela 2002, 187.

²⁵ Korhonen 2005, 20–21; Poststrukturalismista ja sen merkityksestä feministiselle historiantutkimukselle ks. Downs 2004, 88–97.

vaan ”historiankuvia”.²⁶

Kaikki edellä mainittu on seurausta tutkimuskohteen sanelemista ehdoista. Päätelyäni on hyvin pitkälle ohjannut lähteistö sen sijaan että päätelyni olisi ohjannut lähteistön käyttöä ja purkamista. Jo aiheen pariin päätyminen oli lähteiden mukanaan tuoma sattuma. Tutkiessani Allin elämää aineopintojen tutkielmaa varten löysin lyhyen maininnan siitä, että hän olisi huhtikuussa 1887 ottanut Suomen naisyhdistyksen kokouksessa puheeksi naisten valtiollisen äänioikeuden ja pitänyt aiheesta puheenvuoron myös kansainvälisessä naisasiakokouksessa Kööpenhaminassa vuonna 1890.²⁷ Tämä muutaman rivin mittainen viittaus naisten äänioikeuteen jäi mieleeni ja tilaisuuden tullessa lähdin selvittämään asiaa tarkemmin. Allin omasta tuotannosta tai säilyneestä kirjeenvaihdosta ei löytynyt mitään suoranaisesti äänioikeuteen liittyvää, joten näytti siltä, että vuoden 1887 puheenvuoro ei ollut sen enempää harkittu kannanotto. Tämä puolestaan herätti joukon uusia kysymyksiä, joihin vastatakseni jouduin kääntymään taas uusien lähteiden äärelle. En halunnut luovuttaa siinä vaiheessa kun totesin, ettei Allin omaa kertomusta aiheesta ollut löydettävissä, vaan purin ja muovasin sekä kysymyksenasetteluani, että tulkintaani uudelleen.

Pyrin näin tuomaan esille säikeitä siitä yleisen ja erityisen välisestä dialogista, joka on kulttuurihistoriallisen tutkimuksen keskeisiä ajatuksia. Kulttuurihistorian lähtökohtana on määrittely, joka näkee kulttuurin ihmisen ja hänen ympäristönsä vuorovaikutuksena, ihmisen reaktioina sosiaaliseen ja fyysiseen ympäristöönsä. Määritelmä on hyvin riisuttu, mutta perustasolla henkilöhistoriallinen tutkimus rakentuu aina ihmisten reaktioiden varaan. En voi varsinaisesti tutkia Allin reaktioita, sillä hän ei ole läsnä samassa tilassa, mutta voin ehdottaa joitain ilmiöitä syiksi hänen toiminnalleen, reaktioilleen.²⁸

Mutta miten puhutella tutkimuskohdettaan, jota yrittää paitsi ymmärtää, myös kunnioittaa, ja kohdella inhimillisesti? Miten suhtautua tutkittavaan, jota samalla yrittää sekä katsoa läheltä että kauempaa arvioiden? Yksinkertaisimmillaan on kyse tutkittavan puhuttelemisesta nimeltä. Maarit Leskelä-Kärki päätyy Krohnin sisaria tutkiessaan etunimien käyttöön lähinnä sujuvuuden ja mukavuuden vuoksi, mutta pohtii samalla asian avoimesti auki. Hän toteaa ottaneensa

²⁶ Jorma Kalela nimeää tutkimuskohteesta esitetyt tulkinnat historiakuviksi, jotka ovat luonteeltaan kulttuurillisia, subjektiivisia ja konstruktivisia. Näitä historiakuvia, muiden laatimia esityksiä, tutkija käyttää tutkimuksensa aineistona. Kalelan ajatusta hieman pidemmälle viemällä voidaan todeta, että myös historiantutkijat synnyttävät yhdenlaisia historiakuvia. Kalela 2002, 180.

²⁷ Karpio 1960, 46–47.

²⁸ Leskelä-Kärki 2006, 22.

sukupuolinäkökulman huomioon – sen, että yleensä naisia on helpompi puhutella etunimeltä kun taas miehiin otetaan ”virallisempi” ja kunnioittavampi, neutraalimpi asenne eli heidän yhteydessään käytetään sukunimeä.²⁹ Mutta puhuttelemisen pitää sisällään myös sen tason, jolla tutkija kohtaa tutkittavan. Jorma Kalela hylkää ymmärtämisen, eläytymisen ja empatian tuntemisen tutkimusprosessin kannalta haitallisina ilmiöinä ja ehdottaa tilalle ”käsittämistä” ja ”käsitettyväksi tekemistä”. Hänen mukaansa historiantutkija on tulkki oman kulttuurinsa ja tutkimuskohteen kulttuurin välissä. Tutkija käy kahdensuuntaista keskustelua kohteensa kanssa. Kalelan vaatimukset ovat tuntuneet ajoittain liian vaativilta: miten voisin olla tuntematta empatiaa tai liikutusta Allin kirjoitusten äärellä, olla eläytymättä hänen elämäänsä? Miten voin käydä keskustelua Allin kanssa kun hän ei ole vastaamassa minulle, väittämässä vastaan? Riittämättömyyden tunne on helpottanut kun olen unohtanut vaatimukset ja päättänyt olla parhaani mukaan hyvä kuuntelija Allin ajatuksille. Mutta Kalela jatkaa, onnekseni, että oikeuden tekeminen tutkimuskohteelle edellyttää nimenomaan tämän kuulemista.³⁰

1.4 Feminismi, historiantutkimus, sukupuoli

Koska totean työni johdannossa tekeväni tutkimustani feministisestä näkökulmasta, minun on historiantutkijana määriteltävä tarkkaan feminismiin ja naishistorian välinen suhde. Poliittisuus ei voi eikä saa ajaa kriittisyyden edelle, sillä tutkijana olen velvoitettu kohtelevaan tutkimuskohdetta asianmukaisella kunnioituksella. Mutta koska tutkija ei voi itseään unohtaakaan, eikä tutkimus kirjoittaudu itsestään sen jälkeen kun lähteet on huolellisesti kaivettu esiin, *minä* olen edelleen hyvin olennainen tekijä tässä tutkimuksessa. Koska Allista on tehty hyvin vähän tutkimusta, vastuuni tutkijana on erityisen painava: se olen *minä*, joka muotoilen Allin elämästä tietynlaista historiallista esitystä.³¹

Historiantutkimuksessa nykyään vallitsevana tapana ratkaista tutkijapersoonan suhde tutkimuksen rakentumiseen on *läpinäkyväksi tekeminen*. Tällä tarkoitetaan sitä, että heti tutkimuksen alussa

²⁹ Olen itse päätenyt Allin tuttavalliseen puhuttelemiseen pääasiassa etunimeltä pohdittuani samoja näkökulmia kuin Leskelä-Kärki. Työkonomisesti ja lukijan kannalta on sujuvampaa puhua Allista kuin Alli Tryggistä tai Alli Trygg-Heleniuksesta. Tuttavuus ei kuitenkaan johdu tutkittavan tai tutkijan sukupuolesta, vaan siitä että koen sen sopivan tutkimukseni henkilöhistorialliseen tyyliin. En myöskään usko, että Alli välittömänä ihmisenä loukkaantuisi siitä että kuljetettuani häntä mukanani miltei koko opintojeni ajan koen hänet jo kovin tutuksi. Leskelä-Kärki 2006, 20.

³⁰ Kalela 2000, 217, 232–235.

³¹ Kalela 2000, 25, 48.

lähtökohdat ja näkökulmat tehdään huolellisesti selviksi. Läpinäkyvyys koskee siis tällöin lähinnä tutkijan motiiveja: hän ei yritäkään peittää itseään näkyvistä vaan myöntää vaikuttavansa tutkimukseen, siihen miten ja mitkä lähteet avataan lukijalle. Tarkoitukseni on tässä sama, mutta puhun mieluummin *näkyväksi tekemisestä*.

Mielestäni tässä tutkimuksessa tärkeä kysymys on se, mistä näkökulmasta Allin ja muiden hänen kaltaistensa naisten toimintaa lähestyy. Se, miten tutkija aiheensa ymmärtää, ohjaa hänen ajatteluaan merkittäväällä tavalla. Itse olen pohtinut useaan otteeseen tutkimuksen edetessä – tai paremminkin kehittyessä, sillä askeleet taaksepäin ovat olleet nekin olennainen osa tutkimustani – sitä, mistä Allin toiminnassa lopulta on kyse. Oliko hän feministi, ja tutkinko tässä feminismin historiaa? Vai onko parempi puhua naisasiasta, naisjärjestöistä, tai sanoutua kokonaan irti määritelmistä ja tutkia yksilön historiaa ja sen yksilöllisiä ilmiöitä? Entä voinko puhua huoletta emansipaatiosta, vaikka kuten Irma Sulkunen on osoittanut, 1800-luvun lopun emansipaatio sai hyvin erilaisia merkityksiä kuin nykypäivänä käytettävä termi?³²

Naishistorian ja naistutkimuksen kentässä kysymys feminismin historiasta on ratkaisematta, mikä tekee feministisen historiantutkimuksen haastavaksi. Tämä on kuitenkin ymmärrettävää: uudempi naistutkimus korostaa, että feminismin sijaan tulisi puhua feminismeistä monikossa. Ja koska feminismejä on monia, mahdollisesti yhtä monta kuin feministejäkin, sen alkua ja kehitystä on vaikea määritellä kattavalla tavalla. Niinpä asia jää jokaisen naisten historiaa tutkivan ratkaistavaksi. Monesti 1800-luvun lopun naistoimijuuden yhteydessä puhutaan feminismistä: esimerkiksi Aino Saarinen puhuu ”varhaisfeministeistä”, ”feministijärjestöistä”, ”feministisestä liikehdinnästä” ja ”feministeistä” artikkelissaan *Naisliikehdinnän ensi askeleet Suomessa – naiset hyvinvointivaltion pioneereina*, Inger Hammar sijoittaa feminismin Fredrika Bremerin aikaan 1800-luvun puoliväliin.³³

Itse vierastan feminismistä puhumista 1800-luvun kontekstissa, sillä nimitys on myöhempien aikojen antama. Puhun siis mieluummin naisasiasta tai (naisten) emansipaatiosta, sillä feminismin käsitän pitävän sisällään aktiivisen ja ennen kaikkea poliittisen pyrkimyksen vallitsevan järjestelmän muuttamiseen. Suomen naisyhdistyksen naiset eivät, selkeästi ohjelmastaan huolimatta, pyrkineet vanhan järjestelmän romuttamiseen. He päinvastoin tahtoivat pitää sitä yllä

³² Sulkunen 1989a, passim.

³³ Saarinen 1985, 44–87; Hammar 2000.

monin tavoin. Tällä määrittelyllä en siis millään tavoin halua vähätellä heidän aktiivisuuttaan tai rohkeuttaan. Edelleen korostan sitä, että nykypäivän näkökulmasta 1800-luvun loppupuolen naisasianaiset tekivät *feministisiä tekoja*. Minun määrittelyni mukaan feminismi terminä ei silti istu 1800-luvun lopun ympäristöön, ja luulen että moni sen ajan naistoimija loukkaantuisi jos hänet rinnastettaisiin esimerkiksi 1960- ja 1970-luvun feministeihin. Tästä syystä tutkimuskohteeni kannalta keskeisiä termejä ovat emansipaatio, naistoimijuus ja naisasia, ei feminismi.

Käsitettä *emansipaatio* käytän puhtaasti sen sanakirjamerkityksessä, tarkoitan sillä siis *vapautumista*. Vapautuminen voi koskea mitä tahansa ihmisryhmää, eikä pelkästään naisia, joten tarkalleen ottaen kyse on tässä naisemansipaatiosta. Työssäni käytän yleensä lyhyempää versiota, sillä kirjoitan nimenomaan naisista.

Koen itseni määrittelyn ja tutkimuslähtökohtieni huolellisen avaamisen hyvin olennaiseksi osaksi tutkimustani, sillä huolettomasti käytettyihin termeihin sisältyy aina väärinkäsitysten ja tiedostamattomien ennakoasetusten vaara. Konkreettisenä esimerkkinä tästä on esimerkiksi uskonnon yhdistäminen naistoimijuuden tutkimukseen: kuten Inger Hammar toteaa, on sekularisaatio usein yhdistetty emansipaatioon suurin viivoin, jolloin tutkimatta on jäänyt se emansipatorinen ja Hammarin sanojen mukaan feministinen toiminta, jonka motivaattorina uskonto on ollut.³⁴ Itse olen pyrkinyt välttämään Hammarin kuvaamien problematisoimatta vedettyjen viivojen vetämistä. Pyrin toisaalta siihen, että Alli saisi piirtää tämän tutkimuksen suuntaviivat, mutta toisaalta tiedostan jatkuvasti oman vaikutukseni siihen, mistä puhun ja miten.

Toinen olennainen kysymys naishistorian kirjoittajalle on se, kirjoittaako hän *naisten vai sukupuolten historiaa*. Kärjistetysti ensin mainitulla halutaan korostaa naisten panosta historiallisissa ilmiöissä, jälkimmäinen taas keskittyy tutkimaan sitä, miten sukupuoli on kunakin aikana vaikuttanut yksilöiden toimintaan ja miten sukupuolisuutta on eri aikoina tuotettu. Muutos naishistoriasta sukupuoli- eli *genderhistoriaan* tapahtui 1980-luvun aikana. Genderhistorian kirjoittajista tunnetuimpia lienee Joan Scott, joka ”määrittelee naishistorian tehtäväksi tutkia sitä, kuinka naiseus ja mieheys määritellään erilaisissa historiallisissa yhteyksissä. Hän ei ole kiinnostunut siitä, mitä naiset ovat menneisyydessä tehneet vaan siitä, kuinka naiseus ja mieheys on käsitteellistetty”.³⁵ Ero aikaisempaan naishistorian traditioon on siinä, että naisten sijasta kiinnostus

³⁴ Markkola 2000a, 10.

³⁵ Kinnunen 2001, 51; Downs 2004, 2–6; Scottista ks. esim. Östman 2000.

kohdistuu naisiin ja miehiin sukupuoliolentoina. Laura Lee Downs puhuu osuvasti naishistoriasta ja sen ”kunnianhimoisemmasta tyttärestä”, genderhistoriasta. Hänelle siirtyminen genderhistorialliseen tutkimukseen on luopumista ajatuksesta isosta sosiaalisesta ryhmästä eli naisista ja kiinnostuksen kohdistamista nais- ja miesidentiteettien rakentumiseen ajassa, paikassa ja ihmisten välisissä suhteissa. Scott puolestaan määrittelee termin *gender* kahdella tavalla: toisaalta sukupuoli määrittää sosiaalisia suhteita (jotka perustuvat sukupuolten eroihin) ja toisaalta se on tapa määritellä valtasuhteita. Hän peräänkuuluttaa sukupuolen käyttämistä analyttisenä välineenä muillakin kuin perinteisillä naishistorian aloilla, esimerkiksi talouden ja politiikan alueilla. Artikkelissaan *A Useful Category of Historical Analysis* Scott toteaa, että genderhistorian on paitsi kerrottava naisten historiaa, myös muutettava historiankirjoituksen tapoja. Genderhistorian traditiolle ei myöskään riitä, että ”nainen” korvataan ”sukupuolella” – tapa, jolla tutkimuksille on haettu lisää uskottavuutta. Analyysin on katettava myös toinen sukupuoli, miehet ja maskuliinisuus, jotta sukupuolten suhteita voitaisiin ymmärtää.³⁶

Itse yhdistän ominaisuuksia molemmista tavoista hahmottaa naisten historiaa, nais- ja genderhistoriasta. Koen tärkeäksi nostaa Allin esille mielenkiintoisena naistoimijana – siis nimenomaan naisena. En koe tarvetta korvata ”naista” ”sukupuolella”, vaan haluan säilyttää osan naishistorian poliittisuudesta. Samalla pyrin kuitenkin tutkielmassani scottilaiseen syvempään analyysiin siitä, miten sukupuoli ohjasi naisen elämää 1800-luvun loppupuolella, miten sukupuolikäsitykset vaikuttivat Allin elämässä ja miten ne näkyvät erityisesti tässä yhdessä esimerkissä Allin tapana toimia naisena. Scottin neuvo ”Meidän on kysyttävä useammin kuinka asiat tapahtuivat saadaksemme selville miksi ne tapahtuivat” onkin sopinut hyvin nurinkuriseen tutkimusasetelmaani.³⁷

Itsensä asemoiminen tutkimuksen kenttään tässä suhteessa ei suinkaan ole yksinkertainen tehtävä. Itse asiassa tässä vaiheessa tuntee tavallaan istuvansa kahdella tuolilla – joista molemmat keikkuvat toisinaan epämiellyttävällä tavalla. Tiina Kinnunen on kuvannut ongelmaa osuvasti artikkelissaan *Ennakkositoumuksista ymmärtämiseen – naishistorian ulottuvuudet*:

Naisten historiasta kiinnostunut opiskelija tai tutkija istuu niin naistutkimuksen kuin historian tutkimuksenkin tuoleilla. Hän saattaa kokea vaihtavansa istumapaikkaa

³⁶ Scott 1997, 155–157, 167; Downs 2004, 182, 184; Maskuliinisuuden tutkimuksesta ks. esim. Downs 2004, 73–84.

³⁷ ”We must ask more often how things happened in order to find out why they happened.” Scott 1997, 167.

tilanteesta riippuen tuoilta toiselle. Hän voi myös välillä tuntea putoavansa istuinten väliin. Ahdistaa ja turhauttaa, jos ei pysty soveltamaan naistutkimuksen teorioita omassa tutkimuksessaan eikä löydä ymmärrystä historiantutkimuksen piiristä tai jos naistutkimuksen piirissä ei ymmärretä historiantutkimuksen luonnetta. Seurauksena voi olla kodittomuuden tunne niin yliopiston naistutkimusyksikössä kuin historian laitoksellakin.³⁸

Vaikka monia tässäkin pohtimiani kysymyksiä on jo ehditty pohtia moneen otteeseen alkaen siitä, kun (myös suomalainen) naishistorian tutkimus alkoi hakea paikkaansa tutkimuskentässä 1980-luvulta lähtien, ne ovat edelleen suorastaan kiusallisen vaikeita ja ajankohtaisia kysymyksiä. Irma Sulkusen vuonna 1983 asettamiin kysymyksiin minulla ei ole selkeitä vastauksia:

Onko naishistoria vain naisten historiaa naisille? Onko sen tavoitteena vain vahvistaa naisten itsetuntoa ja nopeuttaa heidän tasa-arvoistumistaan? Eli määräytyykö naishistorian funktio vain naisten itsetiedostusprosessin kautta? Onko naishistorioitsijoiden pakko jäädä omaan, muusta tutkimuksesta eriytyvään maailmaansa tekemään ”toista historiaansa” aina vain täydellisemmin ja taitavammin? Mikseivät he voisi haastaa koko historiantutkimuksen traditiota uudelleenarviointiin? Mikseivät he voisi jäsentää kokonaan uutta tutkimuksellista paradigmaa?

1.5 Ajoitus, aineistot ja aikaisempi tutkimus

Tutkimuksen ajoitus ei ole kiinteä, johtuen mentaalisen kehityksen ajallisen paikantamisen vaikeudesta, mutta pääasiallisesti liikun 1800-luvun loppupuolella, erityisesti 1880-luvulla. Olen ottanut oikeuden pysähtyä aikajanalla tiettyyn pisteeseen ja katsoa siitä ympärille avautuvia näkymiä.

Aineistoni on monisäikeinen siinä missä tutkimuskysymyksenikin ja tutkimuksen kulku ylipäättään. Pyrkimyksenäni on silti rakentaa irtonaisten osasten varaan eheä kertomus äänioikeuskysymyksen varhaisesta kehityksestä Suomessa ja Allin osuudesta siihen. Asetin itselleni kunnianhimoisen tavoitteen toimia antropologina kuten Anne Ollilan historiantutkija, joka tutkii ulkoapäin mutta

³⁸ Kinnunen 2001, 49.

keskustelee jatkuvasti lähteiden kanssa, seuraa johtolankoja ja päättelyn kautta muuttaa kysymyksiään.³⁹

Pääasiallista lähdettä on vaikea nimetä – olen nojannut yhtä lailla Suomen Naisyhdistyksen tuottamaan materiaaliin kuin äänioikeushistoriaa, ajankuvausta ja Allia esittelevään aikalais- ja tutkimuskirjallisuuteen. Helsingin kaupunginarkistossa säilytettävästä Suomen Naisyhdistyksen arkistosta olen käyttänyt kokousten pöytäkirjoja ja vuosikertomuksia yhdistyksen perustamisvuodesta 1884 aina vuoteen 1907 eli ensimmäisiin eduskuntavaaleihin saakka. Lisäksi arkistosta löytyvät Naisyhdistyksen jäsenluettelot, joiden avulla olen pystynyt kartoittamaan Allin aktiivisuutta yhdistyksessä. Tutkimusta on osaltaan hankaloittanut se, että tutkimuskohteelta itseltään on säilynyt varsin vähän materiaalia. Alli ei säilyttänyt mahdollisia päiväkirjojaan ja kirjeenvaihdostakin on säilynyt vain osia. Äänioikeuteen suoraan liittyvää materiaalia ei löydy kansalliskirjastossa säilytettävästä Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkistosta. Sen sijaan molemmilta puolisoilta säilyneiden kirjeiden ja satunnaisten muistiinpanojen avulla olen pyrkinyt pääsemään lähemmäksi heidän elämäänsä muilta osin. Allin kirjoittamia kirjeitä olen tutkinut myös kansalliskirjastossa Zachris Topeliuksen arkistossa sekä kansallisarkistossa Rosina Wetterhoffin ja Mandi Granfeltin arkistoissa. Aikakauteen ja Allin toimintaan olen perehtynyt myös sanomalehtien avulla. Kansalliskirjaston digitoituja sanomalehtiä löytyy sähköisessä muodossa Historiallisesta sanomalehtiarkistosta.

Tutkimuskirjallisuudesta äänioikeushistoriaa valottavat erityisesti teoksen *Yksi kamari, kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset* artikkelit. Lisäksi eduskunnan juhlavuoteen liittyen on julkaistu kirjasarja, josta olen käyttänyt osaa 4, Irma Sulkusen, Maria Lähteenmäen ja Aura Korppi-Tommolan teosta *Naiset eduskunnassa*.

Tutkittavaan aikakauteen olen perehtynyt esimerkiksi *Kansa liikkeessä* -teoksen artikkelien ja poliittisen historian perusesitysten kautta. Suurena apuna ovat myös olleet 1800- ja 1900-luvuille sijoittuvat naishistorian tutkimukset, jotka ovat paitsi ohjanneet historiantutkimuksellista ajatteluani yleisemmin ja tutkimukseni metodisen puolen määrittelyä, myös toimineet tukena tutkittavan aikakauden naistoimijuuden ehtojen taustoittamisessa. Erityisesti Irma Sulkusen ja Pirjo Markkolan tutkimukset ovat kuluneet käytössä jo aiemmissa Alliin liittyvissä opinnäytteissäni ja vaikuttaneet tämänkin työn muotoutumiseen sekä tutkimuskirjallisuutena että vaikeammin määriteltävissä

³⁹ Ollila 1998, 13.

olevina ”teoreettisina eväinä”.⁴⁰

Tutkimukseni loppusuoralla olen saanut tukea Maarit Leskelä-Kärjen väitöskirjatutkimuksesta *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*, jonka lukeminen loi uskoa siihen, että olin menossa omassa työssäni oikeaan suuntaan. *Kirjoittaen maailmassa* avaa paitsi naishistoriallisen, myös henkilöhistoriallisen tutkimuksen teoreettista puolta. Erityisen hyödyllisinä olen ajoittaisina epävarmuuden hetkinä kokenut Leskelä-Kärjen avoimet pohdinnat työhönsä liittyvistä tunteista ja siitä, miten kohdata menneisyyden ”toinen” kunnioittaen, vaikka omalla työllä on poliittiset ja feministiset sitoumuksensa. Ehkä merkittävin löytö oli kuitenkin Leskelä-Kärjen ote omasta päiväkirjastaan, jonne hän oli purkanut tutkimuksen edetessä suhdettaan tutkimuskohteisiinsa. Aino Krohniin (myöh. Kallas) hän myönsi tuntevansa suoranaista kiintymystä, ja pohti: ”Mitä siitäkin seuraa?”. Omista muistiinpanoistani löytynyt lievästi epätoivoinen ”Mitä tästä voi tulla?” tuntui yhtäkkiä vähemmän epätoivoiselta ja enemmän asialliselta kysymykseltä.⁴¹

Työni metodisen puolen määrittelyssä olen käyttänyt historian kirjoittamiseen ja naishistorian kirjoittamiseen perehdyttävää kirjallisuutta, muun muassa Jorma Kalelan kirjoituksia, Marjo Kaartisen ja Anu Korhosen teosta *Historian kirjoittamisesta* sekä Irma Sulkusen vuonna 1991 julkaistua mutta edelleen ajatuksia herättäviä kysymyksiä sisältävää artikkelikokoelmaa *Retki naishistoriaan*. Naistutkimuksessa tuotetusta tutkimuksesta tärkein on Riitta Jallinojan *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet: naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallisaatteellisen murroksen heijastajana*.

Erityisen tärkeänä olen pitänyt Allin elämään ja maailmaan perehtymistä, joka on ollut huomattavasti graduseminaaria pidempi prosessi – siksi hänen elämälleen on tässä työssä annettu reilusti tilaa. Olen erilaisissa töissä tutkaillut Allin persoonaa ja toimintaa eri näkökulmista: toisena opiskeluvuonna tehdystä sattumanvaraisesta löydöstä on kasvanut kiinnostus, josta on riittänyt pohdittavaa paitsi historian, myös naistutkimuksen laitokselle. Henkilökohtaisen kiinnostukseni ja innostukseni ääneen lausumisen koen tärkeänä, sillä olen täysin tietoinen tutkimukseni ”epäakateemisista” motiiveista – ja kuten sanottua, en edes usko täysin ”akateemisesti puhtaan” tutkimuksen olemassaoloon. Elämäkerrallinen lähdeaineistoni on tutkimuksen henkilökohtaisista

⁴⁰ Ks. Irma Sulkusen tutkimukset, Markkola 1999, 2002, Ollila 1998 ja Antikainen 2004.

⁴¹ Leskelä-Kärki 2006, passim, erit. 631–639, lainaus 635.

väriyksistä ehkä äärimmäisin esimerkki, sillä sitä ovat olleet pääosin laatimassa Allin ystävät ja tuttavat.⁴² Näin ollen sen käyttö on vaatinut varovaista arviointia. Olen pyrkinyt myös parhaani mukaan välttämään ihailevan ja ikonisoivan sävyn tarttumista omaan ilmaisuuni, sillä kuten Pirkko Hyrsylä on todennut, Allin persoonassa oli myös vaikeat ja vähemmän jalot puolensa. Häntä on toisaalta kuvattu innostavaksi ja ihailluksi ihmiseksi ja loistavaksi matkatoveriksi, mutta toisinaan hän “putosi kuin pommi” paikalle aiheuttaen kaaosta ja “homssaten” asioita.⁴³

Alli Trygg-Heleniusta koskevaa tieteellistä tutkimusta on sitäkin melko vähän. Tieteellinen elämäkerta puuttuu kokonaan, ja käyttämäni pro gradu -tutkielmat keskittyvät vain yksittäisiin osiin Allin toiminnassa tai esittelevät hänet osana laajempaa kokonaisuutta. Eri töissä Allin toimintaa on tulkittu kulloinkin ”sopivimmaksi” nähdyllä tavalla. Pirkko Hyrsylä on tutkinut lasten raittiusopetuksen kehitystä Suomessa ja omisti tämän alan kannalta merkittävän naisvaikuttajan elämälle parikymmentä sivua. Maarit Waseniuksen pro gradu taas keskittyy yhteen Allin hankkeista, Kansankotiin.⁴⁴

Kaiken kaikkiaan ongelmaksi onkin muodostunut se, että vaikka moni teos mainitsee Allin merkittävänä raittius- ja naisasiatoimijana, maininnat jäävät nimenomaan sille tasolle. Hänen merkittävyytensä syitä ei ole sen sijaan enemmälti pohdittu. Kunnianhimoinen tavoitteeni onkin tässä luoda sellainen lähde, joka nostaa Allin lähemmäksi tätä päivää, osaksi tämän ajan historiallista muistia. Maarit Leskelä-Kärki kirjoittaa historiallisesta muistista seuraavasti:

On tärkeää kysyä, ketkä kirjoittavat historiaa, keiden tarinat ja muistot kirjautuvat ylös ja jatkavat elämäänsä, ja mitä tulkintoja ne kantavat muassaan. Myös naishistorian sisälle on syntynyt oma kaanon tärkeistä ihmisistä ja tapahtumista. Auttamatta paljon jää varjoon. Tässä on samalla historiantutkimuksen uutta luova voima, joka on jatkuvasti yhteydessä nykypäivään. Se mistä keskustelemme tänä päivänä ja mitkä ovat arvostuksemme vaikuttaa olennaisella tavalla siihen, millaista historiaa kirjoitamme.⁴⁵

Työn edetessä on usein tuntunut siltä, että Alli itse ei ole halunnut tehdä yhteistyötä ja hänen

⁴² Esim. elämäkertoista kattavimman ja käytetyimmän, *Sytyttäjän*, laatija Vihtori Karpio oli läheinen perhetuttu. Läheisistä väleistä kertoo mm. se, että Karpio toimi Tryggin kuolinpesän selvitysmiehenä. Valtakirjat Alli Trygg-Heleniuksen kuolinpesän selvitysmiehille, coll 440.5, Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkisto, KK.

⁴³ Hjelt 1945, 77–80, 97, 102, 113; Hyrsylä 1999, 29–31.

⁴⁴ Hyrsylä 1999; Wasenius 2003.

⁴⁵ Leskelä-Kärki 2006, 29.

äänensä on jäänyt tavoittamattomiin – vastuu tutkimuksen suunnan määrittämisestä on siis jäänyt tutkijalle. Siinä missä esimerkiksi angloamerikkalaiset suffragetit olivat ahkeria kirjoittajia ja ”kirjoittivat itse oman historiansa kamppailun vielä kestäessä ja määrittivät näin pitkäksi aikaa eteenpäin sen tulkinnan suunnan”⁴⁶, Alli on jättänyt runsaasti jälkiä itsestään mutta on sinnikkäästi kieltäytynyt analysoimasta tai selittämästä itseään. Näin ollen analysointi ja siitä seuraava vastuu kuuluu minulle. Jälkikäteen voin todeta, että olen iloinen siitä, että tartuin Allin tarjoamaan haasteeseen, enkä luovuttanut epätoivon hetkinä.

1.6 Työn rakenne

Johdantoa seuraavassa ensimmäisessä varsinaisessa pääluvussa esittelen Allin äänioikeusalustuksen. Alustuksesta käsin esitän kysymykset ”Miksi juuri Alli?” ja ”Miksi juuri silloin?”. Pohdin eritoten alustuksen muissa Suomen Naisyhdistyksen jäsenissä herättämiä reaktioita. Miksi äänioikeuskeskustelu ei lähtenyt vilkkaana käyntiin jo vuonna 1887? Jos ajankohta oli liian varhainen, miten ajatus naisten äänioikeudesta heräsi Allin mielessä – ja miksi juuri hänen oli lausuttava tuo ajatus ääneen?

Äänioikeusalustuksellaan Alli oli ajamassa uudenlaista naistoimijuutta. Luvuissa kolme, neljä ja viisi pohdin sitä, miten Alli toteutti tätä naistoimijuutta sen jälkeen, kun äänioikeusalustus tuli Suomen Naisyhdistyksessä torjutuksi. Allin toiminnan jäseneteleminen muutaman otsikon alle on haasteellinen tehtävä, siinä määrin aktiivista ja laaja-alaista se on ollut. Kuten alla olevasta taulukosta 1 nähdään, Allilla on ollut paitsi värikäs elämä, myös lukuisien yhdistysten jäsenkirja. Kun käsittelen Allin toimintaa muutaman pääotsikon alla, esittelen kussakin kohdassa joitain keskeisiksi näkemiäni yhdistyksiä. Moni yhdistyksistä voisi kuulua useampaankin kategoriaan, mutta olen tehnyt jaottelun sen mukaan, miten tulkitseen Allin omaa toimintaansa määritelleen.

⁴⁶ Sulkunen 2006, 26.

Taulukko 1. Järjestöjä, joiden toiminnassa Allin tiedetään olleen mukana⁴⁷

Järjestö	Perustettu	Erityistä
Suomen Naisyhdistys	1884	Perustajajäsen.
Suomen Opettajain Terveys- ja Rahtiusyhdistys/Suomen Opettajain Rahtiusliitto	1890/ 1906	Mukana perustamisesta saakka. Rahtiuuden Ystävien haaraosasto SOTR lakkautetaan 1900, SOR per. 1906. Toimitti yhdistyksen lastenlehtiä Koittoja ja Eosta.
Kansakoulunopettajaliitto	1893	Mukana perustamisesta lähtien.
Sörnäisten Työväenyhdistys	1894	Perustetaan Kansankodissa, Allista ensimmäinen kunniajäsen perustavassa kokouksessa.
Valkonauha (Naisten Kristillinen Rahtiusyhdistys)	1896	Tutustuu järjestöön Amerikan-matkallaan 1888, ”tuo” aatteen Suomeen. Ensimmäinen yhdistys Turkuun 1896, liittyi sen jäseneksi 1897.
NNKY (Nuorten Naisten Kristillinen Yhdistys)	1896	Tutustuu ensimmäisenä suomalaisnaisena NMKY- ja NNKY-liikkeeseen 1888 Tukholmassa, perustajajäsen.
Suomen Palvelijatyhdistys	1898	Mukana perustamassa yhdistystä, luovutti pian vetovastuun Miina Sillanpäälle.
Rahtiusyhdistys Koitto	?	Mukana 1893 perustetussa lasten rahtiuustyöhön keskittyneessä komiteassa.
Rahtiuuden Ystävät	1884	Kunniajäseneksi 1922.
Toivon Liitto	≈1902	Tutustuu toimintaan Lontoossa 1895, Toivon Liiton opas julk. 1902.
Suomen Opiskelevan Nuorison Rahtiusliitto	≈1906	Mukana toiminnassa, Matti Helenius-Seppälä ensimmäinen puheenjohtaja. Varsinaisesta jäsenyydestä ei varmuutta.
Suomen Kristillinen Rahtiusliitto	1909	Mukana perustettaessa.
Rahtiusjärjestö Imatra	1911	Goodtemplar-rahtiusjärjestö, joka pian kiellettiin.
Rahtiusyhdistys Balder	1911	Muuttui goodtemplar-järjestöksi edellisen lakkauttamisen jälkeen.
I.O.G.T Helsingfors Distriktloge	1916	Jäsenkirja säilynyt arkistossa.
Koulukeittoyhdistys	1917	Jäsenmaksukuitti säilynyt arkistossa.
Metodistikirkon naisyhdistys	1924	Jäsenkirja säilynyt arkistossa.

⁴⁷ Karpio 1960; Jäsenkirjat, coll 440.5, Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkisto, KK.

Esitellessäni tarkemmin Allin toimintaa erilaisissa järjestöissä pohdin myös tarkemmin Allin persoonaa. Millainen työtoveri hän oli? Mikä häntä ajoi aktiiviseen toimintaan? Millaista elämää hän eli? Pitkin matkaa pohdin myös ympäristön vaikutusta alustuksen syntymiseen ja Allin elämään yleensä. Käsittelen sitä historiallista kontekstia, jossa Alli puheenvuoronsa piti. Sijoitan Allin historialliseen aikaan, keskelle koko suuriruhtinasmaata liikuttaneita voimia, mutta myös ”matalamman” tason tapahtumia. Pyrin vastaamaan kysymyksiin, joita ensimmäisessä pääluvussa heräsi ja pohtimaan erityisesti niitä ehtoja ja normeja, joiden mukaan naisen elämä 1800-luvun lopun Suomessa rakentui.

2. Alli ja salainen alustus

Monessa naisasialiikkeen historiaa käsittelevässä teoksessa viitataan John Stuart Millin (1806-1873), englantilaisen filosofin, tunnettuun teokseen *Naisen asema (The subjection of women)*. Millin kirja julkaistiin vuonna 1869, ja siitä tuli heti sekä eurooppalaisten että pohjois-amerikkalaisten naisasianaisten suosikki. Se herätti myös runsaasti vastustusta konservatiivisissa piireissä. Teoksen arvosta naisasianaisille kertoo muun muassa se, että se käännettiin heti samana vuonna ruotsiksi, millä kielellä teosta oletettavasti luettiin myös Suomessa. Adelaide Ehrnrooth kirjoitti siitä pian ilmestymisen jälkeen referaatin ja sarjan pakinoita Helsingfors Dagbladetiin. Suomennos saatiin vuonna 1910. Mutta jo vuonna 1883 oli Helsingissä saatu kasaan keskusteluseura, jossa Millin teos oli tarkkaan luettu. Riitta Jallinoja toteaa, että ”Millin teoksen valitseminen keskusteluseuran ohjelmaan osoitti, että suomalaiset naiset olivat mukana kansainvälisessä naisasialiikkeessä”.⁴⁸ Tätä seuraa voidaan pitää Suomen Naisyhdistyksen esimuotona.

Samoihin aikoihin tähän muotoaan hakevaan naistoimintaan tutustui myös Alli, joka oli vuonna 1880 muuttanut Helsinkiin ja opetti nyt työväenluokan lapsia alakansakoulussa Sörnäisissä. Alli oli innokkaasti mukana helmikuussa 1884 perustetun Suomen Naisyhdistyksen – Suomen ensimmäisen naisasiayhdistyksen – alkutaipaleella ja värväsi siihen uusia jäseniä.⁴⁹

2.1 Allin yllättävä ehdotus

Ensimmäiset vaatimukset äänioikeuden laajentamisesta koskemaan myös naisia tehtiin Suomen Naisyhdistyksen piirissä vuonna 1884. Äänioikeusasian äitinä on pidetty Adelaide Ehrnroothia, joka oli yksi yhdistyksen perustajajäsenistä. Vaatimus valtiollisesta äänioikeuden saamisesta naisille listattiin yhdistyksen sääntöihin, jotka esittivät yhdeksän kohdan verran parannuksia suomalaisen naisen asemaan niin avioliiton, koulutuksen kuin yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksienkin suhteen.⁵⁰ Myös Minna Canth otti osaa keskusteluun *Valvojassa*,

⁴⁸ Jallinoja 1983, 33.

⁴⁹ Karpio 1960, 38, 45–46; Karilas 1948, 28–29.

⁵⁰ Jallinoja 1983, 231; Sulkunen 1989b, 29.

vuonna 1884 kirjoituksellaan *Naiskysymyksestä* ja seuraavana vuonna edellisen jatko-osalla *Naiskysymyksestä vielä sananen*. Canth vastasi – heittäytyen paikoin hyvinkin ironiseksi – epäilyyn, jonka mukaan ”naiskysymys on tuottanut suurta häiriötä maahamme”. Jälkimmäisessä kirjoituksessaan hän esitti yllä nähdyn puheenvuoron naisten poliittisten oikeuksien laajentamisen puolesta.⁵¹

Vaikka valtiollinen äänioikeus oli Suomen Naisyhdistyksen asialistalla heti vuonna 1884, asiasta ei kuitenkaan käyty sen enempää keskustelua. Toimenpiteitä ei aiheuttanut myöskään saman vuoden marraskuussa lehdissä julkaistu kirjoitus, jossa linjattiin yhdistyksen kantaa äänioikeuteen - siinä vaadittiin veroa maksaville täysivaltaisille naisille äänioikeutta valtiopäivämiesvaaleissa.⁵² Vaille laajempaa huomiota jäi myös naisten äänioikeudesta vuonna 1887 Suomen Naisyhdistyksessä käyty keskustelu, jonka alullepanija oli neiti Alli Trygg. Tätä puheenaihetta ei mainittu edes vuosikertomuksissa, joten se jäi lähinnä läsnäolijoiden tietoon.

Pöytäkirjat kertovat kuitenkin, että huhtikuun 16. päivä vuonna 1887 Alli luki Suomen Naisyhdistyksen kokouksessa ehdotuksen valtiollisen äänioikeuden vaatimisesta naisille. Hän ehdotti, että äänioikeusvaatimus esitettäisiin jo seuraaville valtiopäiville. Valtiopäivämiesten voittamiseksi asian puolelle olisi näille myös toimitettava jonkun jäsenen laatima ja Yhdistyksen kustantama selvitys aiheesta. Jotta asialle saataisiin enemmän painoa, olisi lähestyttävä ensin yhtä valtiopäivämiestä, joka sitten esittäisi naisten vetoamuksen säädyille. Tärkeätä oli saada vetoamukseen mahdollisimman monta allekirjoitusta naisilta eri puolilta Suomea, eritoten merkittävien naisten allekirjoituksia.⁵³

Alli oli siis miettinyt jo valmiiksi keinoja ajaa äänioikeusasiasa mahdollisimman painokkaasti. Hän nähtävästi oletti, että kaikki jäsenet olivat yhtä mieltä asian periaatteellisesta puolesta – siitä, että ”valtiollinen äänestyslippu” olisi ”jokaisen yhteiskunnan jäsenen täysi-ikäisyyden todistus”. Naisille se olisi väylä saavuttaa muutkin tavoitteensa. Allin ehdotus lienee kuitenkin tullut yhdistyksen jäsenille jonkinlaisena yllätyksenä, sillä suoralta kädeltä siihen ei osattu vastata. Vain kolme jäsentä käytti puheenvuoron – ja Allin oletettaman yksimielisyyden sijaan vain yhdistyksen liberaalimpeihin jäseniin kuuluva Lucina Hagman kannatti ehdotusta. Asiaa vastustaneet Olga

⁵¹ Tiitinen 1987, 89–110, 111–113.

⁵² Laine 1995, 29; *Till Finlands folkrepresentanter Åbo Tidning 16.11.1884*.

⁵³ Alustuksen sisältö on pääteltävissä seuraavan kokouksen pöytäkirjaan pienellä kirjatusta tiivistelmäntapaisesta ja seuranneesta keskustelusta ja Tyyni Tuulion teoksen maininnoista. Pk 16.4.1887, Ca:4, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA; Tuulio 1959, 259–260.

Aspelin ja A. Hjelt esittivät, ettei suomalaisella naisella ollut vielä kylliksi kiinnostusta valtiollisiin asioihin ja tärkeämmätkin uudistukset, kuten tasa-arvo koulutuksen suhteen, odottivat vielä toteutumistaan. Asia jätettiin pöydälle, koska jäsenistön selvä enemmistö niin halusi.⁵⁴

Merkillepantavaa on, että pöytäkirjaan tämä Allin puheenvuoro on merkitty muutamalla rivillä katkoviivoja. Varsinainen alustus lisättiin pöytäkirjan liitteisiin. Tällaiseen menettelyyn voi olla useitakin syitä.

Ehkä alustus oli liian pitkä kirjattavaksi pöytäkirjaan sellaisenaan – kyse oli etukäteen kirjoitetusta alustuksesta, jonka Alli luki suoraan. On myös mahdollista, että asiaa ei haluttu tallentaa suoraan pöytäkirjoihin. Vuosikertomuksessa sitä ei mainittu lainkaan. Joka tapauksessa asia vaadittiin heti samaisessa kokouksessa pidettäväksi salassa. Ja kun useampi jäsen ehdotti asian jättämistä pöydälle (*bordläggas*), keskustelu tämän kokouksen osalta loppui. Myös seuraavissa asiaa koskeneissa kokouksissa esitettiin toive, että julkisuuteen ei päästettäisi tietoa siitä, että Suomen Naisyhdistys on aiheesta keskustellut. Vallitsevissa poliittisissa oloissa ”radikaaliksi” leimautuminen olisi haitannut muiden asioiden ajamista. Poliittisella tilanteella lienee viitattu venäläistämispoliittikkaan, josta oli alustuksen aikoihin näkyvissä merkkejä. Puolan ja Liettuan ”kansallistamisen” jälkeen tilanne alkoi Suomessakin näyttää uhkaavalta. Yksittäisiä jäseniä ei toki kielletty puhumasta asiasta, mutta Yhdistyksen nimissä niin ei tehtäisi. Esimerkiksi yhdistyksen aktiivijäsen ja myöhempi puheenjohtaja Aleksandra Gripenberg vetosi asian noustessa esille juuri poliittisen tilanteen herkkyyteen.⁵⁵ Alli – idealisti, joka taisi usein puhua ennen kuin ajatteli – tuskin mietti ehdotuksensa sopivuutta tai pelkäsi radikaaliksi leimautumista.

Allin puheenvuoro naisten äänioikeuden puolesta on sidoksissa aikakauden poliittiseen ilmapiiriin myös sikäli, että se voidaan tulkita osaksi keskustelua, joka oli saanut sytykettä vuoden 1885 valtiopäivistä. Tällöin oli nimittäin tehty tarkennuksia äänioikeuden ulkopuolelle suljettujen listaan, ja ensimmäistä kertaa kirjattu päätös, jonka mukaan ”vaimo-ihminen, naitu taikka naimaton” ei ollut äänioikeutettu.⁵⁶ Se, että naisia ei enää jätetty huomiotta vaan varta vasten määriteltiin ulkopuolisten joukkoon, lienee herättäneen myös Allissa tarpeen toimia. Paine naisten aseman parantamiseksi alkoi 1880-luvulla kasvaa yhä korkeammaksi, kun kunnallisen äänioikeuden

⁵⁴ Pk 25.4.1887, Ca:4, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA; Tuulio 1959, 259–261; Laine 1995, 30–31.

⁵⁵ Pk:t 16.4.1887, 25.4.1887 ja 11.5.1887, Ca:4, ja Vk 1887, CbI:2, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA; Tuulio 1959, 260–262; Laine 1995, 31–33.

⁵⁶ Lakivaliokunnan mietintö n:o 5. AK I-II, VP 1885; Sulkunen 2006, 37.

saavutettuaan naiset joutuivat toteamaan epätasa-arvoisten järjestelmien ylläpitämisen perusteiden kaventuvan entisestään. Naisilla alkoi olla varallisuutta, kunnallisvaaleissa oli saatu kokemusta vaikuttamisesta. Mutta sukupuolelleen he eivät voineet mitään. Oli siis muutettava järjestelmää.

Allin alustuksen jälkeen asiaa käsiteltiin vielä kahdessa kevään kokouksessa 25.4. ja 11.5. Ensimmäisessä näistä asiasta ei juurikaan syntynyt keskustelua. Elisabeth Löfgren luki poissaolevan Aleksandra Gripenbergin etukäteen laatiman, pitkähkön kannanoton. Gripenbergin mielestä oli olemassa vain yksi syy sille, että alustusta tulisi tukea: se, että naiset saataisiin ylipäättään ajattelemaan asiaa. Tätä seikkaa hän piti niin tärkeänä, että halusi keskustella asiasta vielä kolmannessakin kokouksessa. Gripenbergin mukaan asian nostamisella esiin naiset saataisiin tutustumaan naisliikkeen yksityiskohtaisempiin vaatimuksiin ja myös tunnistamaan vastuunsa itsestään ja yhteiskunnastamme. Edellisessä kokouksessa esitettiin huomioihin vaatimuksen liian aikaisesta ajankohdasta hän totesi, että ehdotus tulisi aina liian aikaisin ja kohtaisi aina vastustusta. Odottamalla toki saatettaisiin saada ensin toteutettua muita tärkeitä uudistuksia ja lopulta parempi vastaanotto äänioikeusvaatimuksille. Myös Lucina Hagman käytti puheenvuoron. Hän ehdotti muutoksia Allin ajatukseen yhdistyksen nimissä laadittavasta vetoomuksesta. Jos Suomen Naisyhdistyksen nimen käyttäminen tällaisessa tilanteessa aiheutti toisissa epäröintiä, voitaisiin valtiopäiville toimittaa yhdistyksen veroa maksavien jäsenten yksityishenkilöinä allekirjoittama vetoamus. Tämä ehdotus kelpasi myös Allille.⁵⁷

Vaikka äänioikeuden tärkeyttä ei lähdettykään kiistämään, jätettiin ehdotus pöydälle. Yksimielisyyttä toimintatavoista mahdollisen vetoomuksen suhteen ei löytynyt, ja osa jäsenistä halusi keskustella aiheesta lisää. lähinnä julkisuusproblematiikkaan vedoten. Äänioikeuspropagandan pelättiin vahingoittavan muita pyrkimyksiä. Esimerkiksi Olga Aspelin asetti äänioikeuden edelle sellaiset ratkaisuaan odottavat uudistukset kuin naimisissa olevien naisten oikeuden omaisuuteen sekä naisten koulutusmahdollisuuksien ja kunnallistason vaikutusmahdollisuuksien parantamisen. Suomen Naisyhdistys ei ollut valmis asettumaan asian taakse vielä uudessakaan käsittelyssä vuoden 1887 joulukuussa, joten asia raukesi ja unohtui pariaksi vuodeksi.⁵⁸

Tällä välin yhdistys keskitti huomionsa muun muassa tyttöjen koulutukseen ja aviopuolisoiden

⁵⁷ Pk 25.4.1887, Ca:4, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA.

⁵⁸ Pk:t 16.4.1887, 25.4.1887 ja 11.5.1887, Ca:4, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA; Tuulio 1959, 261.

omistussuhteiden muuttamiseen vaimolle edullisemmaksi. Varoja ohjattiin myös yhdistyksen työtoimistolle ja jo aiemmin aloitettuun työhön vaaliohjeitten lähettämiseksi “tämän kaupungin äänivaltaisille naisille”. Kunnallinen vallankäyttö koettiin siis yhdistyksessä tärkeäksi ja se tekikin vuosien aikana paljon valistustyötä saadakseen äänioikeutetut naiset vaaliuurnille. Alli ei nähtävästi puuttanut valtiolliseen äänioikeuteen muissa yhteyksissä, luultavimmin koska pysyi kiireisenä muiden projektiansa puitteissa: hän matkusteli, puuhasi uusien ja vanhojen järjestöjen parissa. Ehkä hän jossain määrin lannistui ehdotuksensa saamasta vastaanotosta. Äänioikeuskysymystä hän ei silti selvästikään unohtanut, sillä kun asia nousi esille Naisyhdistyksen kokouksessa maaliskuussa 1889, myös Alli oli mukana keskustelemassa. Tällä kertaa aloitteen teki Toini Topelius ja keskustelua käytiin useammassa kokouksessa.⁵⁹

2.2 Keskustelu jatkuu

Vuoden 1889 äänioikeuskeskustelussa käytettiin pitkälti samoja argumentteja kuin vuonna 1887, mutta ajatustenvaihto oli selvästi edellistä kertaa vilkkaampaa. Toisin kuin vuoden 1887 yllättäen tulleen keskustelunavauksen aikaan jäsenet olivat ehtineet miettiä kantaansa ja käyttivät todennäköisesti tästä syystä rohkeammin puheenvuoroja. Keskustelut myös venyivät pidemmiksi kuin tyyppilliset pöytäkirjamerkinnot ehdotuksista, jotka joku teki lyhyesti ja puheenjohtaja hyväksyi monesti ilman sen enempää kommentteja.

Toini Topelius totesi maaliskuun yhdeksännen päivän kokouksessa pitämässään puheenvuorossa, että naisten osallistuminen lainsäädäntötyöhön oli edellytys muille uudistuksille, joten valtiollisesta äänioikeudesta olisi tultava Suomen Naisyhdistyksen tärkein tavoite. Naisilta odotettiin paljon, mitä tuli äänioikeuden käyttämiseen: moraalisempina olentoina nämä ajaisivat rauhan, raittiuden ja siveellisyyden asiaa.⁶⁰ Hieman yllättäenkin juuri Alli esitti tässä kohdin eriävän mielipiteen. Hän ei uskonut naisten äänestämällä kuin taikaiskusta parantavan maailmaa ja lopettavan sotia. Hän ei myöskään naisen erityisestä luonnosta puhuttaessa uskonut siihen, että naisen miestä korkeampi moraalisuus olisi synnynnäistä. Sen sijaan hän uskoi sen olevan seurausta naisen alistetusta asemasta:

⁵⁹ Vk 1888, DbI:3, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA; Tuulio 1959, 261.

⁶⁰ Pk:t 9.3.1889, 16.4.1889, 29.4.1889, Ca:4, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA; Tuulio 1959, 261.

Fröken Trygg ansåg att vi borde vara försiktiga i talet om att kvinnorna skulle förbättra världen. Om man och kvinna stått på samma ståndpunkt, är det osäkert, om hon varit bättre, om icke hennes högre moralitetet är en följd af hennes underordnade ställning --

⁶¹

Vaikka ajankohdan järkevyyttä jälleen epäiltiin, pidettiin agitaatioon ryhtymistä suotavana. Tämä päätös kirjattiin myös yhdistyksen vuosikertomukseen, joten se oli jo jossain määrin julkinen. Työhön siis ryhdyttiin, mutta se jäi kesken. Syksyille suunniteltu keskustelukokous siirrettiin seuraavalle keväälle, mitä myös Alli piti suotavana: tähän mennessä Lucina Hagmanin laatima valistuslehtinen olisi ehditty kääntää ja se olisi tullut yleisölle tutuksi. Kuitenkin kokous peruttiin lopulta kokonaan. Syynä tälle ja toiminnan hankaloitumiselle ylipäätään seuraavina vuosina oli luultavasti kaksi. Ensinnäkin voimavaroja verottivat yhdistyksessä ilmenneet sisäiset kiistat. Vuosina 1891 ja 1892 Suomen Naisyhdistyksestä erosi tai erotettiin yhteensä 25 ”oppositiota” edustanutta jäsentä, joista osa perusti liberaalimpaa naisasiaa edustamaan Unioni Naisialiiton.⁶² Alli jäi Naisyhdistyksen jäseneksi.⁶³

Toinen asiaan vaikuttanut tekijä oli valtiollinen tilanne. Alli piti alustuksensa vuonna 1884 ja seuranneessa keskustelussa äänioikeudesta julkisesti puhumista haluttiin selvästi välttää. Oliko siis ilmassa jo jotain, mikä pakotti järjestöt toimimaan varovaisesti puhuessaan poliittisista oikeuksista ja kosketellessaan yhteiskunnallisia kysymyksiä? Vuoden 1899 helmikuun manifestia edelsi vuoden 1878 asevelvollisuuslain tarkistus ja vuonna 1882 käynnistetty lakikodifikaatio. Jälkimmäisen toteuttamiseksi perustettiin Bungen komitea, joka teki esityksen uudesta hallitusmuodosta vuonna 1885. Venäjällä ei hyväksytty suomalaisten valtioteorioita ja sen mukaista hallitusmuotoa, vaan Suomi nähtiin Venäjän maakuntana, jonka lakijärjestelmä oli alisteinen keisarikunnan yleiselle lainsäädännölle. Komitean työ jäi kesken, mutta kysymystä lakikodifikaatiosta käytettiin sittemmin painostuskeinona.⁶⁴

On myös huomattava, että Suomen naisyhdistyksen jäsenissä oli runsaasti naisia, joilla oli suhteita suuriruhtinasmaan vaikuttajiin ja joiden miespuoliset sukulaiset ottivat osaa päivänpolitiikkaan. Tiedot tapahtumista ja muutoksista ilmapiirissä oletettavasti tavoittivat Naisyhdistyksen naiset

⁶¹ Pk 16.4.1889, Ca:4, Suomen Naisyhdistyksen arkisto; Tuulio 1959, 263.

⁶² Vk 1889, DbI:4, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA; Tuulio 1959, 162–163; Laine 1995, 40–41.

⁶³ Asiasta enemmän luvussa 2.4.

⁶⁴ Jussila et al 2004, 70.

melko nopeasti. He olivat varmasti tietoisia siitä, millaisella käytöksellä herätettäisiin negatiivista huomiota. Venäjä oli myös puuttunut suomalaisten järjestöjen toimintaan jo aiemminkin: vuonna 1849 oli yhdistymisvapautta rajoitettu kun erityisesti rahvaan liittyminen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan herätti huolta.⁶⁵ Onkin luultavaa, että Venäjän pyrkimykset rajoittaa suomalaisten autonomista asemaa jo ennen varsinaisia sortovuosia vaikuttivat ilmapiiriin ja siihen, miten paljon uskallettiin puhua julkisesti.

Kuten Riitta Laine toteaa, äänioikeuskysymyksen käsittelyyn ei nähtävästi tässä tilanteessa löytynyt voimavaroja. Vuoden 1889 keskustelukierroksen jälkeen äänioikeusasia nostettiin ajoittain esille: Adelaide Ehrnrooth kirjoitti yhdistyksen lehteen ja esimerkiksi vuoden 1896 vuosikertomuksessa summattiin äänioikeusasian kansainvälistä kehitystä. Vuonna 1896 aktiivisuus äänioikeusasiassa siirtyi yhdistyksen Kuopion haaraosastolle, joka suuntasi propagandansa valtiopäivämiehille. Kysymystä käsiteltiin myös säätyvaltiopäivillä, mutta tuloksetta. Vuosisadan lopussa ja seuraavan alussa äänioikeustyötä tehtiin jo muidenkin järjestöjen puitteissa, mutta yhteistyöryitykset kaatuivat kerta toisensa jälkeen. Yksimielisyyttä ei tahdottu saavuttaa Suomen Naisyhdistyksen sisällä, saati sitten muiden naisjärjestöjen kanssa.⁶⁶

Suomen Naisyhdistyksen tuottamaa historiankirjoitusta tutkittaessa käy ilmi, että näihin varhaisimpiin äänioikeuskeskustelun vuosiin ei myöhemmin juurikaan viitattu. On siis ymmärrettävää, miksi kokonaisvaltaiset esitykset äänioikeushistoriasta ovat jääneet tekemättä – itse yhdistyksenkin muisti asian tiimoilta alkaa usein vuodesta 1896. Vuonna 1909 julkaistussa 25-vuotisjulkaisussa vuotta 1897 edeltävä keskustelu ohitetaan toteamalla asiasta keskustellun ”sittemmin yhdistyksessä monipuolisesti sekä erityisesti että muitten kysymysten yhteydessä”.⁶⁷ Yhdistyksen 50-vuotista historiaa vuonna 1934 kirjoitettaessakin 1880-luvulla käyty keskustelu sivuutettiin täysin luvussa ”Valtiollinen täysivaltaisuus saavutetaan”:

Viime vuosisadan lopulla häämötti naisten äänioikeus vain kaukaisessa tulevaisuudessa. Vuonna 1896 Suomen Naisyhdistys kuitenkin lähetti haaraosastoille useita valtiopäiväanomusehdotuksia, joukossa ehdotus naisen valtiollisesta

⁶⁵ Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, SKS, perustettiin vuonna 1831. Seuran perustajat, Helsingin yliopiston opiskelijat, olivat toimineet myös Turun romantiikka -piirissä ja Lauantaiseurassa. SKS:sta ks. Sulkunen 2004; Alapuro & Stenius 1989, 29–30.

⁶⁶ Vk 1896, DbI:11, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA; Laine 1995, 42, 49–51; Koskinen 1997, 30, 32.

⁶⁷ Suomen Naisyhdistys 25-vuotias, 5.

*äänioikeudesta. Tämä kysymys herätti erikoista huomiota Kuopion Naisyhdistyksessä.*⁶⁸

Kuopiolaisten naisten masinoima äänioikeusanomus käsiteltiin porvarissäädyssä vuonna 1897 ja lähetettiin lakivaliokuntaan. Siellä sitä ei kuitenkaan ehditty käsitellä, kertoo 50-vuotisjuhla-julkaisu,

*mutta ollen ensi yritys lainsäädännön uudistamiseen sillä oli suuri periaatteellinen merkitys. Asia joutui tämän anomuksen kautta käsittelyn alaiseksi päivälehdissä, ja suuri yleisö sai ensimmäisen kerran kuulla tästä huimaavasta uudistussuunnitelmasta, josta se ei ollut voinut ennen uneksiakaan. Anomus oli siis asialle mitä parhainta propagandaa.*⁶⁹

Suurelle yleisölle kysymys oli siis uusi, ja tässä vaiheessa propagandaa pidettiin jo tarpeellisenakin. Hyvin alkaneen työn keskeytti kuitenkin ”routavuosien synkkä aika”. Suomen Naisyhdistyksen jälkikäteisessä tulkinnessa nämä vuodet herättivät koko kansan vaatimaan äänioikeuden laajentamista ”suuremmille kansalaispiireille”. Oma päättämättömyys asiassa oli jo unohdettu, sillä kerrotaan vain ”ripeän herätys- ja valistustyön” alkaneen vuonna 1904. Äänioikeustyön aktiivisimmaksi periodiksi, ”naisten taisteluvuodeksi” muodostui vuosien 1905 ja 1906 välinen talvi.⁷⁰

2.3 Alustuksen ongelmakohdat

Koska alkuperäinen alustus ei ollut käytettävissä tätä työtä varten, sen tarkka sisältö jää osittain arvailujen varaan. Myöskään lyhyet maininnat käyttämässäni lähdeaineistossa ja tutkimuskirjallisuudessa eivät kiinnitä huomiota juuri siihen seikkaan, joka asetti Suomen Naisyhdistyksen vastakkain muiden äänioikeudesta keskustelleiden järjestöjen kanssa, nimittäin äänioikeuden laajuuteen. Ketä Alli tarkoitti todetessaan, että naisten olisi saatava äänioikeus, koska he kuitenkin olivat velvollisia ja kelvollisia maksamaan veroa? Millaista naisjoukkoa hän ajatteli vaatiessaan myös naisille oikeutta valvoa etujaan?⁷¹

⁶⁸ Puoli vuosisataa naisasiatyötä, 23–24.

⁶⁹ Puoli vuosisataa naisasiatyötä, 24, 27.

⁷⁰ Puoli vuosisataa naisasiatyötä, 27.

⁷¹ Alli totesi: ”Vi hafva endast att fordra vår rätt att värna våra intressen, då vi betala skatt”. Pk 16.4.1889, Ca:4, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA.

On otettava huomioon, että vaikka vaatimus naisten äänioikeudesta oli kirjattu Naisyhdistyksen sääntöihin, nämä säännöt noudattelivat pitkälti kansainvälistä mallia, jota Suomessakin myötäiltiin. Todellisuudessa monille jäsenistä ajatus rahvaan naisten päästämisestä vaaliurnille oli vielä tässä vaiheessa mahdoton. Suomen Naisyhdistyksen piirissä valtiollista äänioikeutta vaadittiinkin naiselle **samoin perustein kuin miehelle**. Tämä muotoilu ei siis sinällään pitänyt sisällään vaatimusta yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta, vaan **varallisuuden sidotusta äänioikeudesta**, mikä oli käytäntönä myös naisille 1860- ja 1870-lukujen kuluessa annetun kunnallisen äänioikeuden suhteen. Tämä varallisuuspykälä jätti suurimman osan kansalaisista valtiollisen äänioikeuden ulkopuolelle – säätyvaltiopäivillä vain noin 8 prosenttia väestöstä oli äänioikeutettuja.⁷²

Juuri tämä varallisuuspykälä herättikin kiihkeimmän keskustelun äänioikeusasian noustessa yleisemmin esiin. 1800-luvun lopulla eri kansalaisluokkien naisten yhteinen äänioikeustoiminta kaatui usein juuri siihen, että vaatimukset uudistuksen laajuudesta olivat keskenään ristiriidassa. Kuvaavaa on, että Suomen Naisyhdistys oli myöhemmin viimeisten joukossa taipumassa yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden kannalle.⁷³

Irma Sulkunen kirjoittaa äänioikeusvaatimuksista seuraavasti:

Julkisessa kielenkäytössä puhuttiin kyllä yleisesti naisten äänioikeudesta, mutta tosiasiallisesti mitään yleistä vaatimusta ei ollut, ei Suomessa sen enempää kuin muissakaan uutta, demokraattista kansalaiskäsitystä muotoilevissa länsimaissa. Naisten äänioikeuden diskurssia pitivät pääsääntöisesti yllä ylemmistä yhteiskuntaryhmistä rekrytoituvat naisasialiikkeet, kun taas työläsinaisten äänioikeutta koskeva argumentaatio nojasi sosialismin teoreetikkojen määrittämiin yleisiin emansipaatiotavoitteisiin. -- Alistuslinja kulki sosialistien mukaan ensisijaisesti luokan, ei sukupuolen mukaan.⁷⁴

Mutta yläluokkaiseksi leimaantuneessa Suomen Naisyhdistyksessä oli myös keskiluokkaisemmista oloista tulleita naisia, joista moni oli Allin tavoin hankkinut sivistystä ja löytänyt paikkansa 1800-luvun laajalta järjestökentältä. Moni näistä naisista oli koulutukseltaan opettajatar, ja heidän

⁷² Koskinen 1997, 29; Sulkunen 1997, 19; Naiset saivat äänioikeuden kunnallisissa vaaleissa maaseudulla vuonna 1865 ja kaupungeissa vuonna 1873. Tasa-arvoasian neuvottelukunta, monisteita 1/1986, 2.

⁷³ Edelle ehtinyt Unioni ryhtyi toimimaan yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden puolesta suurlakon jälkeen. Sulkunen 1997, 22.

⁷⁴ Sulkunen 2006, 12.

toimeentulonsa oli usein varsin niukka.⁷⁵ Heidän näkökulmansa oli siis väkisinkin erilainen kuin yläluokan naisasianaisten.

Irma Sulkunen toteaa Naisyhdistyksen ajamasta äänioikeusuudistuksesta, että “tämä merkitsi pyrkimystä laajentaa äänioikeutta niin, että sen piiriin kuuluisivat myös tuolloisen varallisuussensuksen ylittävät, itsenäiset naiset – lähinnä siis varakas naissivistyneistö ja -porvaristo.”⁷⁶ Naiset olivat jo aiemmin saaneet kunnallisen äänioikeuden, joka sekkin oli sidottu varallisuuteen. Tulorajat ja käytännöt vaihtelivat eri paikkakunnilla, eikä ole varmuutta siitä, oliko Alli opettajattaren palkallakin päässyt tuolloin äänestämään. Yhtäältä ei ole uskottavaa väittää, että hän olisi vaatinut äänioikeutta naisille perustein, jotka olisivat jättäneet esimerkiksi juuri opettajattaret vaille oikeutta äänestää. Toisaalta taas ajatus yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta olisi vuonna 1887 ollut jo niin radikaali, että on vaikea uskoa edes Allin sellaista elätelleen.

Toinen keskeiseksi noussut tema Allin äänioikeuslupauksen herättämässä keskustelussa oli vetoaminen kansainvälisiin esikuviiin ja tästä aiheesta myös keskusteltiin vuosien 1884 ja 1889 kokouksissa. Hieman yllättäen muiden maiden naisasianaisten tekemää äänioikeustyötä käytettiin perusteluna sille, miksi ajankohta oli liian varhainen suomalaisen naisen äänioikeudelle. Naisyhdistyksen naiset viittasivat varsinaisiin äänioikeustaisteluihin, joita heidän kollegansa olivat esimerkiksi Ruotsissa ja Iso-Britanniassa käyneet. Kansainvälisten kontaktiensa ansiosta suomalaisen naisasianaisten olivat varmasti perillä siitä, millaista työtä näissä maissa oli tehty. Esimerkiksi Suomen naisyhdistyksen puheenjohtaja Aleksandra Gripenberg viittasi äänioikeusliikkeen edelläkävijämaihin.⁷⁷

Suomen äänioikeusprosessi ei myöskään ollut radikaali pelkästään suomalaisten naisten mielestä, vaan se herätti huomiota myös ulkomailla. Vuoden 1908 porvarillisten naisten äänioikeuskongressissa Amsterdamissa juuri tapahtuneesta Suomen äänioikeusuudistuksesta kiellettiin puhumasta, sillä jopa pelottavaksi koetun uudistuksen toteuttanutta Suomea pidettiin liian vallankumouksellisena maana. Ja jo aiemmin hämmästyksen kohteena olleet Australian ja Uuden-Seelannin äänioikeusuudistukset, jotka toivat myös naiset äänioikeuden piiriin. Varhainen ja nopea uudistus herätti huomiota etenkin Britanniassa, jossa naisten äänioikeuden eteen oli taisteltu

⁷⁵ Jallinoja 1983, 85.

⁷⁶ Sulkunen, päiväämätön, <<http://www.aanioikeus.fi/artikkelit/suurlakko.htm>>.

⁷⁷ Sulkunen 2006, 12.

jo vuosikymmeniä.⁷⁸

Koska Suomen Naisyhdistyksen naisilla selvästikin oli mielessään nämä kansainväliset esikuvat, Suomen äänioikeusprosessi alkoi näyttää liian helpolta. Ehkä voitto tuntui vähemmän arvokkaalta ilman pitkällistä taistelua? Ehkä pelättiin, että sillä ei olisi saatu ulkomaisten kollegoiden kunnioitusta? Joka tapauksessa tarkoitus, joka oli Allin mielessä, unohtui kun toiset keskittyivät enemmän keinojen pohtimiseen.

Selitystä tälle ilmiölle voi etsiä vertailemalla Suomen äänioikeusprosessia niihin muihin maihin, joissa asia oli samaan aikaan esillä. Tällöin huomataan, että ”liian helpon taistelun” ilmiö ei suinkaan ole ainutlaatuinen, sillä myös Australian ja Uuden-Seelannin äänioikeushistoriassa merkittävän tulkintatavan muodosti pitkään niin sanottu lahjanäkemys. Irma Sulkunen toteaa tämän tulkintatavan iskostuneen myös maiden omaan historialliseen tietoisuuteen. Vasta 1970-luvulta lähtien noussut feministinen ja naishistoriallinen tulkinta on sen sijaan korostanut naisten määrätietoista kamppailua oikeuksiensa puolesta. Oikeuksia ei ole saatu lahjana, vaan niitä on pitänyt vaatia ja ajaa eteenpäin. Uusi tutkimus on siis kumonnut käsityksiä, joiden mukaan australialaiset ja uusiseelantilaiset naiset saivat äänioikeutensa ja vaalikelpoisuutensa lähestulkoon ilmaiseksi, kuin lahjana. Lahjanäkemyksellä on myös aiemmassa tutkimuksessa selitetty sitä, miksi vaalikelpoisuus jäi niin pitkään käyttämättömäksi oikeudeksi: naiset eivät olisi tunteneet halua käyttää pyytämättä saatuja oikeuksia. Tämän selitysmallin kumoo pelkästään Suomen esimerkki, sillä vaikka äänioikeuskehityksen suhteen kaikkien kolmen maan välillä löytyy yhtäläisyyksiä ja lahja- ja vahinkotulkintoilla on sijansa myös täkäläisen äänioikeushistorian tulkintarepertuaarissa, oikeuksien käytön suhteen Suomi erottuu joukosta erityisen aktiivisuutensa ansiosta.⁷⁹ Helposta äänioikeusprosessista huolimatta suomalaiset naiset käyttivät sekä oikeuttaan äänestää että asettua eduskuntavaaliehdokkaaksi heti ensimmäisistä parlamentaarisesti toteutetuista vaaleista lähtien.

2.4 Väärässä seurassa?

Jälkikäteen arvioituna Alli ei mielipiteineen täysin istunut Suomen Naisyhdistyksen jäsenprofiiliin. Elämäkerturi Vihtori Karpion mukaan tämä oli Suomen Naisyhdistystä perustamassa olleiden

⁷⁸ Sulkunen 2006, 14, 28.

⁷⁹ Sulkunen 2006, 28–29.

naisasianaisten joukossa se vähiten muodollisuuksista välittävä toimija. Hän toimi ensin, aina sen mukaan mitä piti oikeana, ja ryhtyi vasta sitten pohtimaan toiminnan ”taktillista viisautta”. Alli selvästi haki tärkeiksi kokemilleen naisasiaan liittyville kysymyksille laajempaa keskusteluareenaa, olihan hän jo aiemmin koonnut opettajatovereitaan keskustelutilaisuuksiin John Stuart Millin *Naisen asema* -teoksen ympärille, innostaen myös muita naisasian pariin. Alli näyttää myös olleen innokkaana aloittamassa Naisyhdistyksen toimintaa, sillä hänen nimensä löytyy ensimmäisestä jäsenluettelosta kuudentena.⁸⁰ Mitä luultavimmin hän luuli löytäneensä tarkoituksiinsa sopivan työvälineen Suomen Naisyhdistyksestä, mutta joutui pettymään, kun sen rivit äänioikeusasiassa eivät muodostuneetkaan yhtenäisiksi ja mikä vielä pahempaa, kun se kieltäytyi yhdistyksenä ottamasta virallista kantaa koko asiaan.

Vaikka Allin voidaan nähdä noudattaneen toiminnassaan sitä hierarkkisen sisaruuden mallia, josta Irma Sulkunen kirjoittaa artikkelissaan *Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus*⁸¹, hänen toimintansa on myös jossain määrin ongelmallista saada mahtumaan ajan ideaaleihin. Tämä johtuu pääosin siitä, että hänen luokkastatuksensa on vaikeasti määriteltävissä. Alli kasvoi ruotsinkielisessä perheessä, sai ruotsinkielisen kasvatuksen ja teki työtään ruotsiksi. Silti hän itse määritteli itsensä suomenmieliseksi ja harmitteli usein riittämätöntä suomen kielen taitoaan. Pyydettyään Topeliusta kirjoittamaan historian oppikirjan huonona pitämänsä Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen kirjan tilalle hän sai osakseen epäilyjä ”suomalaisuusharrastuksensa vakavuudesta”. Hän kiisti jyrkästi vastustavansa suomalaisuutta:

*Kaiken nimessä, paras Setä, ottakaa takaisin hirveä syytöksenne, jonka sinkoatte minua vastaan: se, että minä olisin sveko. Minä olen fennomaani koko olemuksellani, ja jotta saisitte tietää, kuinka täydelleen, niin kuulkaa: olen ihailuni osoitukseksi ommellut niinitohvelit Koskiselle.*⁸²

Vihtori Karpion mukaan Alli oli kuitenkin omaksunut Topeliuksen linjan, joka korosti kaksikielisyyttä, kielten tasa-arvoisuutta. Karpio toteaa Allin fennomanian olleen ”kaikesta päättäen ilmaus eräänlaisesta myötätunnosta laiminlyötyä väestönosaa kohtaan”, ja jatkaa: ”Hän tajusi suomalaisen kansanosan vaatimusten oikeudenmukaisuuden kuitenkin unohtamatta, että ruotsin

⁸⁰ Hyrsylä 1999, 77–80, 113; Karpio 1960, 45–46; Wasenius 2003, 33.

⁸¹ Ks. Sulkunen 1989a. Käsittelen aihetta tarkemmin luvussa 3.1.

⁸² Karpio 1960, 30–32.

kieli oli ensiarvoinen kulttuuriväline suomalaisille, nimenomaan välittömän yhteyden ylläpitämisen edellytyksenä Skandinavian maihin”.⁸³

Sinällään Alli ei tee kielikysymyksen suhteen poikkeusta, olihan suuri osa naisliikkeen toimijoista ja naisjärjestöjen jäsenistä vähintään kaksikielisiä ellei ruotsia äidinkielenään puhuvia. Tärkeämmäksi muodostuukin luokkakysymys. Karkeasti jaoteltuna ruotsinkielinen väestö oli 1800-luvun lopun Suomessa parempiosaista, ja yläluokan naisten toimeliaisuus suuntautui hierarkkisen sisaruuden järjestelmässä yläosaan, kun taas suomenkielinen väestö oli useimmiten statukseltaan alemmaa keskiluokkaa ja työväenluokkaa.⁸⁴ Mihin kohtaan kuviota asettuu siis Alli, joka toimi sekä Naisyhdistyksessä, että Sörnäisten työväestön parissa Kansankotinsa puitteissa?

Toisaalta Tryggin perhe ei ollut varakas, mutta ei myöskään selkeästi työväenluokkainen. Enon perhe, jossa Alli asui äitinsä kuoleman jälkeen, oli selvästi varakkaampi. Esimerkiksi kertomukset kutsuilla käymisestä viittaavat myös varakkaampaan kaupunkiporvaristoon. Enolla oli myös varaa lähettää Alli Tammisaaren seminaariin. Enemmistö opettajattareksi kouluttautuvista oli ylempisäätyisiä, lähinnä koska muuta säätyasemaan nähden sopivaa työtä ei juuri ollut tarjolla. Keskiluokkaisempien perheiden tyttäret alkoivat rekrytoitua opettajiksi 1800-luvun lopulla. Opettajana Alli joka tapauksessa oli osa uutta ammattiryhmää, jonka asema perustui omiin ansioihin, ei sukutaustaan. Hän siis kuului siihen uuteen sivistyneiden ja koulutettujen yhteiskuntaluokkaan, joka syntyi 1800-luvun lopulla säätyjärjestelmän murroksen yhteydessä. Toki varallisuus merkitsi edelleen parempia toimintamahdollisuuksia. Opetustyötä tekevien rooli idealisoitiin ja sitä ihannoitiin, olivathan he omalta osaltaan vastuussa uuden kansalaisten sukupolven kasvattamisesta. Arvostus ei välttämättä näkynyt toimeentulossa: 1880-luvulla Allin vuosipalkka oli noin 700 markkaa.⁸⁵

Jotain Allin asemasta Suomen naisyhdistyksessä kertovat myös ”nuijasodan” aikaiset tapahtumat. Ne kuvaavat omalta osaltaan myös Naisyhdistyksen jäsenten erilaisista taustoista syntyneitä

⁸³Karpio 1960, 33.

⁸⁴Kielikysymys nousee mielenkiintoisella tavalla esille Suomen Naisyhdistyksen sisällä Allin kirjeessä Rosina Wetterhoffille. Alli toruu omia rahojaan *Hemmet och Samhället*-lehteen käyttänyttä Wetterhoffia ja kirjoittaa, selvästi tuohtuneena: ”[D]et är absolut orätt att en enskild person skall uppoffra af sina medel föt att upprätthålla en kvinnosaksorgan då det [finns] så många rika och för saken intresserade kvinnor i landet. Gripenberg har ju ej offrat en penni utan får tvärtom betaldt; hvarföre skulle de svensktalande kvinnorna vara så mycket sämre--”. (Alleviivaukset A. T.) A.T. R.W.:lle, päiväämätön kirje, Rosina Wetterhoffin kirjeenvaihto, kotelo 92, Unioni Naisasialiitto Suomessa Ry:n arkisto, KA; Antikainen 2004, 40.

⁸⁵Harjula & Hyvönen 2004, 10, 13; Antikainen 2004, 40; Karilas 1948, 24.

ristiriitoja. Vuonna 1892 Naisyhdistyksessä oppositioasemassa ollut naisryhmä perusti oman järjestönsä, Naisasialiitto Unionin. Erottamisten ja eroamisten syynä on pidetty sekä henkilökohtaisia kahnauksia – kaikkia ei miellyttänyt puheenjohtaja Gripenbergin omavaltainen käytös – että kielikysymykseen perustavia erimielisyyksiä. Oppositio koostui svekomaaneiksi tulkittavissa olevista, liberaalimmista jäsenistä, jotka olivat lisäksi Naisyhdistyksen jäseniä keskimääräistä nuorempia. Ongelmat tiedostettiin jo vuoden 1887 lopulla, kun ”svekomaaniklikki” alkoi järjestäytyä, minkä Naisyhdistyksen perustajajäsenet, vannoutuneet fennomaanit, myös huomasivat. Kuitenkin vuonna 1891 ja sen jälkeen eronneissa ja erotetuissa naisissa oli myös niitä, jotka tunnustautuivat joko fennomaaneiksi tai kaksikielisyyden kannattajiksi. Kuten Riitta Jallinoja toteaa, fennomaanisessa liikkeessä samoihin aikoihin meneillään ollut hajaannuksen kausi heijastui myös naisliikkeen toimintaan.⁸⁶

Kuten sanottua, Alli jäi Suomen naisyhdistyksen jäseneksi. Silloisen puheenjohtajan Aleksandra Gripenbergin elämäkerturin huomautus kertoo kuitenkin, että tämä ei ollut itsestään selvä asia. Tyyni Tuulio kirjoittaa: ”On hauska todeta, että myös Alli Trygg, joka riitakokouksissa vaati ”puhdasta peliä”, jäi uskollisten joukkoon”. On vaikea päätellä, ovatko sanat Tuulion vai Gripenbergin, mutta joka tapauksessa Allin erikseen mainitseminen kertoo tilanteen erityisyydestä. Vähintäänkin oli olemassa mahdollisuus, että Alli siirtyisi Unionin jäseneksi. Tämä voi toki olla jälkikäteistä tulkintaa, jota ohjaa Allin jäsenyyttä koskeva epäselvyys. Eri lähteissä on erilaisia tietoja siitä, päätyikö Allin jäsenyys Naisyhdistyksessä ja liittyikö hän Unioniin. Margaret McFadden väittää Allin eronneen Naisyhdistyksestä ja liittyneen Unioniin vuonna 1892. Myös Pirkko Hyrsylä toteaa Allin eronneen Suomen Naisyhdistyksestä. Hän ei kerro eroamisen ajankohtaa eikä mainitse lähteitään. Nämä tiedot ovat joka tapauksessa virheellisiä, sillä Alli jatkoi toimintaa Naisyhdistyksessä. Hänen nimensä löytyy jäsenluetteloista 1800–1900 -lukujen taitteen muista kiireistä johtuvaa taukoa lukuun ottamatta aina vuoteen 1923 saakka. Hän oli mukana myös toiminnassa Unionin perustamisen jälkeen: esimerkiksi vuosina 1893-1895 hänet mainitaan vuosikertomuksessa käsityökurssien toimikunnan jäsenenä. Unionin jäseneksi Alli liittyi vasta vuonna 1919 – vaikka vuonna 1896 Unionin jäseneksi oli otettu filosofian maisteri Matti Helenius, josta vuonna 1897 tuli Allin aviomies. Allin jäsenyys Unionissa ei siis liittynyt mitenkään Naisyhdistyksen sisäisiin ristiriitoihin.⁸⁷

⁸⁶ Jallinoja 1983, 43–45.

⁸⁷ Jäsenluettelot Ba:1-6, Vk 1893–1895, Db1:8-10, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA; Jäsenluettelo 1892–1973, kotelo 3, Unioni Naisasialiitto Suomessa Ry:n arkisto, KA; McFadden 1993, 25; Hyrsylä 1999, 27.

Kun pohditaan Allin asemaa Naisyhdistyksessä, on otettava huomioon, että 1880-luvulla Suomen Naisyhdistys oli ainut foorumi naisasiasta kiinnostuneille, joten sen ”oikeampaa” paikkaa äänioikeusalustukselleen Alli ei olisi voinut löytää.⁸⁸ Edelleen, vaikka Naisyhdistys jälkikäteen arvioituna oli varsin perinteinen ylhäältä päin johdettu yhdistys, miellettiin naisasian kannattaminen yhdistyksen perustamisen aikoihin jo sinällään reformistiseksi ja monesti jopa paheksuttavaksi harrasteeksi.⁸⁹

Naisyhdistyksen sääntöihin oli äänioikeusasian ohella kirjattu monia muita osa-alueita, joilla naisten asemaa haluttiin parantaa. Sääntöjen lisäksi yhdistyksen ohjelmaa voi jäljittää vuosikertomuksista, kokouspöytäkirjoista sekä kahdesta sen julkaisemasta lehdestä. Vuonna 1889 alettiin julkaista sekä suomen- että ruotsinkielistä lehteä. Ruotsiksi ilmestyneen lehden nimi, *Hemmet och Samhället*, oli suora käänös suomenkielisen lehden nimestä *Koti ja yhteiskunta*, mutta sisältö oli erilainen. *Hemmet och Samhälletin* päätoimittajaksi ryhtyi Alli. Ensimmäisessä numerossa määriteltiin lehden linjaa: käsiteltävien asioiden listalla olivat muun muassa kotona ja koulussa tapahtuva kasvatus, naisten työ kotona ja sen ulkopuolella, naisten osallistuminen ”yleiseen elämään” sekä tämän asema tapojen ja lakien edessä. Linja ei poikennut Aleksandra Gripenbergin toimittamasta suomenkielisestä lehdestä, mutta Allin vaikutuksen voi nähdä paikoin vahvana. Lehtien mukana ilmestyi parisivuinen Skolafdelningen-osio, jonka tarkoituksena toimituksen omien sanojen mukaan oli nostaa ruotsinkielistä kansakoulunopetusta ja sivistystä Suomessa. Innostus yhdistysten perustamiseen on myös suuri: lehdessä todetaan nyt eletävän ”yhdistysten aikaa”.⁹⁰

Suomen Naisyhdistys keskittyi etenkin toimintansa ensimmäisinä vuosina keskustelemiseen, kotitalousneuvontaan ja moninaiseen valistamiseen ennemmin kuin radikaaliin, muutoshakuisen aktivismiin. Tämä näkyy myös yhdistyksen lehtien sivuilla. *Hemmet och Samhälletin* vakituinen palsta Allmännyttig keskittyi nimensä mukaisesti yleishyödyllisiin asioihin ja antoi vinkkejä ja neuvoja esimerkiksi ruoanlaittoon ja lastenkasvatukseen liittyen. Vallitsevissa rauhattomissa oloissa

⁸⁸ Rouvasväenyhdistysten ja muun naistoimijuuden varhaisempien muotojen rinnalla Suomen Naisyhdistys oli perustamisensa hetkellä ainoa varsinainen naisasiajärjestö, joka lausui tavoitteensa avoimesti. Naisten järjestäytymisen muodoista ks. esim. Sulkunen 1989a.

⁸⁹ Tietyissä piireissä naisasiaa pidettiin ”antikristillisenä”, ja naisasian katsottiin uhmaavan Jumalan säättämää yhteiskunnallista järjestystä. Ollila 1998, 129; Markkola 2002, 29.

⁹⁰ Alli toimitti lehteä vuosien 1898 ja 1890 ajan, jonka jälkeen vetovastuu siirtyi Rosina Wetterhoffille. Kirjeenvaihdosta päätellen Alli kuitenkin jatkoi työtä lehden toimittamisen parissa. Hän laati lehteen kirjoituksia ja jakoi seuraajalleen neuvoja. A.T.:n kirjeet R.W.:lle, Rosina Wetterhoffin kirjeenvaihto, kotelo 92, Unioni Naisialiitto Suomessa Ry:n arkisto, KA; *Hemmet och Samhället* 1/1889.

tämä linja oli turvallisin: toimintaa pystyttiin pitämään yllä ilman että oltaisiin saatu sille liiallista huomiota. Tästä kertoo myös Allin alustuksen saama tuomio, välitön vaatimus salaiseksi julistamisesta. Naisyhdistys pelkäsi vääränlaista julkisuutta. Alli ei ollut ainut ”pehmeään” linjaan pettynyt, sillä Minna Canth kritisoi sitä vuonna 1891 kirjoituksellaan *Onko naiskysymys oikealla tolalla?* Naisasialiikkeen alun maltillinen toiminta oli hänestä liiankin maltillista: hankkeiden vaarattomuutta pyrittiin todistelemaan ”viattomilla naistenlehdillä”, työnvälitystoimistoilla ja ruuanlaittokursseilla, mutta mitään ei saataisi aikaan, jos aina ”jokaisen Fannyn ja Nannyn” oli oltava asioista samaa mieltä. ”Mutta mihin on jäänyt kysymys naisten äänestys-oikeudesta?”, kysyi Canth.⁹¹

Alli pääsi selvästi pettymyksestään yli, sillä hänen toimintansa – jota käsittelen tarkemmin seuraavissa luvuissa – haki jatkuvasti uusia suuntia. Tätä myöhempää toimintaa tutkaillessa voidaan havaita jonkinlaista ”radikalisoitumista” ja aatteiden työväenluokkaistumista 1800-luvun loppua kohden. Aktiivisen opettajattaren tie kulki koulukokouksista Suomen Naisyhdistykseen, siitä edelleen valkonauha-aatteen pariin ja työväen ravitsijaksi ja sivistäjäksi Kansankotiin. Aktiivisena raittiusvalistajana ja ehdottomuuden kannattajana hän työskenteli myös kieltolain aikaansaamiseksi. Mitä enemmän Allin toiminnan kehittymistä seuraa, sitä selvemmäksi käy ero Suomen Naisyhdistyksen toimintalinjaan.

Tulkintani mukaan Allin muuttunut profiili järjestötoimijana puhuu sen puolesta, että hän todellakin koki Naisyhdistyksen tehottomaksi. Hän toki pysyi jäsenenä edelleen, mutta näyttää suunnanneen tarmoaan yhä enenevässä määrin muualle. Ehkä hän totesi äänioikeuskysymyksen liian vaikeaksi ja suureksi asiaksi ja keskittyi konkreettisempaan toimintaan. Jälkikäteen analysoituna Alli olikin Naisyhdistyksen jäsenten joukossa jonkinlainen omutisuus. Hän ei ollut monen jäsenen tavoin selkeän ylä- tai virkamiesluokkainen taustaltaan, vaan oli syntynyt ”säätöjen väliin”. Allin toiminta oli myös moniin muihin Suomen Naisyhdistyksen jäseniin verrattuna jossain määrin konkreettisempaa, ja auttamistyö suuntautui useimmiten alempien yhteiskuntaluokkien pariin. Juuri hänen työläisiä kohtaan tuntemat sympatiansa korostuvat siirryttäessä 1900-luvun puolelle, ja tässä vaiheessa ero Suomen Naisyhdistyksen maltilliseen toimintaan on jo selvä. Nimittäin kun Naisyhdistys ei ollut vielä edes kääntynyt yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden kannalle talvella 1904-1905, oli Alli miehensä kanssa osoittamassa mieltään Senaatintorilla, säätöjen käsitellessä

⁹¹ Ks. esim. vk:t 1884–1890 (joista vuodet 1884 ja 1885 vain ruotsinkielisinä), DbI:1-5 ja DbII:1-2, Suomen Naisyhdistyksen arkisto, HKA; Tiitinen 1987, 482–484.

kieltolaki- ja äänioikeuskysymyksiä. Kuten vuonna 1952 laaditussa muistokirjoituksessa todetaan, naisasia jäi selvästi paitsioon, kun raittiustyö vei Allin mennessään.⁹²

Sivuuttaa ei myöskään voi sitä selvää rauhattomuutta ja levottomuutta, joka leimasi kaikkea, mitä Alli teki. Aikalaisetkin huomioivat hänen tapansa toimia. Toisissa se herätti närkästystä, toiset ihailivat häntä avoimesti. Koska hän tarttui ongelmiin, joihin muuten ei olisi puututtu, häntä oli joka tapauksessa vaikea kritisoida suoraan. Vaikuttaa myös siltä, että mitä tutummaksi Allin työtavat kävivät, sitä selvemmäksi yleisöllekin kävi se, että niitä leimasi tämä tietynlainen levottomuus:

Tästä niin monipuolisesta työskentelytavasta on kuitenkin ollut se seuraus, että neiti Tryggilla on nykyään monta rautaa tulella, se on: hän on toimekseen ottanut yhdellä haavaa niin monta eri tehtävää, ettei hän, enempi kuin kukaan muukaan, kaikkein parhaimmalla tahdollaankaan voi näitä kaikkia wiedä perille niin perinpohjaisesti kuin suotawa olisi. Mutta ihmeellistä sentään onkin on, että mitä enempi hänellä on työtä, sitä enempi saa hän voimaa ja halua myöskin sitä tekemään.⁹³

⁹² Karpio 1931, 201–202; Muistokirjoitus, Helsingin Sanomat 16.7.1952

⁹³ Alli Trygg ja hänen kansanpalatsinsa Sörnäsissä. Turun Kuva-lehti N:o 52, 28.12.1890.

3. Opetus ja valistus

Pohdittaessa syitä Allin varhaiselle aktiivisuudelle äänioikeuskysymyksen suhteen on syytä katsoa tarkemmin sitä ympäristöä, jossa hän toimi alustuksensa aikoihin. Yksi vaikuttava tekijä olivat kansainväliset suhteet. Matkoillaan Alli tapasi kansainvälisiä järjestötoimijoita ja kuuli, mitä muissa maissa tapahtui. Mutta jo näitä matkoja ennen hän oli selvästi hankkinut sellaista henkistä pääomaa, joka mahdollisti siirtymisen konkreettiseen toimintaan. Yksi selitysmalli löytyy hänen ammatinvalinnastaan. Valmistuttuaan kansakoulunopettajattareksi vuonna 1874 Alli ei ehtinyt kauaa tehdä opettajattaren töitä, mutta seminaariopintojen aikana omaksutut arvot, periaatteet ja pedagogiset taidot tulevat ilmi myös kaikessa siinä järjestötoiminnassa ja valistustyössä, mitä hän ehti pitkän elämänsä aikana tekemään.

Kutsumuksellisuus sekä halu valistaa ja opettaa toisia selvästi vei Allia eteenpäin. Tässä luvussa käsittelem Allin opettajankoulutusta ja -uraa sekä niitä teemoja, jotka liittyvät tähän yhteen harvoista naisten ammateista. Tässä luvussa käsittelem Allin toimijuutta pohtimalla sitä, millainen hän oli työtoverina, toiminnan naisena.

3.1 Allin tie opettajattareksi

Kun sain kuulla, että aiotaan perustaa ruotsinkielinen naisopettajaseminaari, päätin heti hakea sinne oppilaaksi. Meidänhän täytyy koettaa olla niin suureksi hyödyksi kuin suinkin voimme, ja kuinka ihana toimiala avautuuukaan kansakoulunopettajattarelle! Kuinka suuresti voimmekaan silloin työskennellä kalliin isänmaamme ja rakkaitten suomalaisten veljien ja sisarten hyväksi! Saattaahan se monasti tuntua raskaalta ja vaikealta, saa tietenkin taistella monia ennakkoluuloja ja vaikeuksia vastaan, mutta tietoisuus, että taistelemme jalon asian puolesta, elähdyttää rohkeuttamme ja Korkein on auttava meitä ja vahvistava meidän heikkoja voimiamme. Näin täytyy päästä eteenpäin, ellei juuri jättiläisaskelin, niin ainakin vähitellen – vesipisara kovertaa myös kovan kiven, ja kaipa kerran tulee päivä, jolloin sivistyksen ja valistuksen valo on levinnyt joka kolikkaasi, sinä minun rakas isänmaasi!⁹⁴

⁹⁴ Karilas 1948, 18–19.

Näin ihanteellisesti Alli kuvasi kutsumustaan seminaariopintojensa alussa, 19-vuotiaana, siirryttyään Oulusta enonsa perheen luota Tammisaaren seminaariin. Opiskeluaikana seminaarin opettajat ja toiset oppilaat arvostivat Allia, joka oli paitsi etevä opinnoissaan, myös hyvää seuraa, auttavainen ja aktiivinen. ”Hän ei koskaan ollut neuvoton eikä mikään ollut hänestä mahdotonta, vaikka toisista vaikeudet saattoivat näyttää voittamattomilta”, totesi opiskelijatoveri H. v. Essen. Seminaarissa opettanut Emma Irene Åström ehdotti Allia sijaisekseen, mutta johtaja ei pitänyt sitä mahdollisena. Moitteita Alli myös sai, muun muassa Hilda-nimiseltä opettajattarelta. Luultavasti hän saattoi innostuessaan olla liiankin vilkas ja häiritä opetusta.⁹⁵ Kansakouluopetuksen historiaa tutkinut Aimo Halila mainitsee Allin Jyväskylän seminaarin historiassa mielenkiintoisessa yhteydessä. Kun puhe on seminaarissa vallinneesta tiukasta kurista, Halila toteaa, valitettavasti antamatta vihjeitä lähteistään, että

*sellaiset rohkean uudenaikaiset, ”amerikkalaiset” persoonallisuudet kuin Alli Trygg, saattoivat epäsovinnaisuudellaan ja reippailla otteillaan helposti herättää jopa pahennusta seminaarissa, etenkin sen ”tantoissa”.*⁹⁶

Alli loi jo seminaariaikanaan lämpimät suhteet sekä seminaarin johtajaan Uno Cygnaeukseseen (1810–1888) että syvästi ihailemaansa Zachris Topeliukseen. Molempien miesten kanssa hän oli kirjeenvaihdossa. Cygnaeukselle Alli kirjoitti tuttavalliseen sävyyn seminaariajastaan näin:

Setä voi uskoa, ettei ole monta, joiden on niin vaikeata alistua toisten tahtoon kuin Sedän 'pyryharakan', ja vasta täällä seminaarissa olen tullut sen käsittämään ja hieman oppinut tätä vaikeata taitoa. Jos on joku, joka siunaa seminaaria ja elämää sisäoppilaitoksessa, niin olen se minä, huolimatta siitä, että olen yksi niitä, jotka ovat aiheuttaneet opettajakunnalle eniten huolta.

Ensikohtaaminen Topeliuksen kanssa tapahtui sekin Tammisaarella, ja jokseenkin epäsovinnaisissa merkeissä. Topelius oli tullut vierailulle Tammisaaren seminaariin, ja oppilaat olivat muodostaneet kunniakujan arvostetulle vieraalle. Kun Topelius ja Cygnaeus sitten astelivat kunniakujaa pitkin, hyppäsi Alli – tovereidensa kauhuksi – rivistä ja lähti astelemaan Topeliuksen perässä sovittaen askeleensa edellä kulkevan runoilijan askeliin. Cygnaeus huomasi jotain olevan tekeillä, katsoi

⁹⁵ Hyrsylä 1999, 19–20.

⁹⁶ Halila 1963, 154.

taakseen ja näki Allin. Vaatiessaan selitystä hän sai nopeasti vastauksen: ”Opettelen kulkemaan suuren miehen askelissa”. Topeliusta tapaus huvitti, ja hän antoikin tuolloin Allille tämän lempinimen Tulitikki, joka seurasi tätä koko loppuelämän. Myös ulkomailla Alli tunnettiin Tulitikkuna. Myös suhde Topeliukseen säilyi lämpimänä viimeksi mainitun kuolemaan saakka, ainakin kirjeenvaihdon perusteella. Alli puhutteli Topeliusta tuttavallisesti sedäksi (Bästa farbror).⁹⁷ Tämä kertomus on paitsi hyvin hauska ja kuvaava Allin välittömän luonteen suhteen, se myös tulee pukeneeksi sanoiksi sen ongelman, joka Allia vaivasi läpi koko elämän ja uran. Tämä levoton ja kunnianhimoinen yksilö yritti koko elämänsä ajan kulkea askelin, jotka eivät oikein sopineet naiselle.

Valmistuttuaan seminaarista keväällä vuonna 1874 Alli aloitti uransa kansakouluopettajattarena. Opettajana hän vaati oppilailtaan kunnioitusta, mutta kohteli näitä vähintäänkin reilusti. Jokaisella toimipaikallaan hän näyttää olleen suosittu, ankaruudestaan ja alkuvaikeuksista huolimatta – ainakin oppilaiden keskuudessa. Hänen opetusmetodinsa olivat nykyajankin mittapuulla monimuotoiset, eivätkä kaikki kollegat välttämättä arvostaneet niitä, saati hänen persoonaansa. Myös oppilaidensa perheille aktiivisesta opettajattaresta tuli tuttu hahmo, järjestihän hän näillekin luentoja ja auttoi apua tarvitsevia parhaansa mukaan, jos ei muuten niin antamalla omat kenkensä paljasjaloin kulkevalle. Auttamishaluaan hän selitti kiitollisuudenvelalla: hän halusi korvata enoltaan saaman avun ”antamalla samanlaista apua toisille yhtä hyljätuille ja yksin jätetyille”.⁹⁸

Allin innokkuus ja idealismi työnsä suhteen käy ilmi kirjeestä, jonka hän vuonna 1878 kirjoitti Zachris Topeliukselle. Allin kertoman mukaan hänelle olisi ollut tarjolla parempipalkkaisiakin töitä. Oulusta tarjottiin paikkaa tyttökoulussa 1500 markan vuosipalkalla, mutta Alli ei halunnut vaihtaa maaseudun raskasta mutta haasteellista työtä kaupunkilaistyttöjen opettamiseen.⁹⁹

⁹⁷ Karpio 1960, 20; A.T:n kirjeet Z.T:lle (38 säilynyttä käännöstä, lyhennelmää ja kopiota) 1877-1898, coll. 440.3, Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkisto, HYK.

⁹⁸ Yrjö Karilas tulkitsee Allin maksaneen ”rakkauden velkaa” lähimmäisilleen. Karilas 1948, 75; Karpio 1960, 17, 21, 23, 26–29, 42; Hyrsylä 1999, 21, 34.

⁹⁹ A.T. Z.T:lle 24.3.1878, coll. 440.3, Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkisto, KK.

3.2 ”Vesipisara kovertaa myös kovan kiven” – kansakoulunopettajuus naistoimijuuden edellytyksenä

Kansakoulunopettajien historiaa sekä roolia yhteiskunnan rakentajina ja sosiaalisina toimijoina ovat tutkineet muun muassa Risto Rinne ja Aimo Halila. Jälkimmäinen korostaa kansakoululaitoksen ja opettajakoulutuksen synnyn tapahtuneen aikana, jolloin koko yhteiskunta eli murroksen aikaa. Kansakouluopettajien koulutus alkoi Jyväskylässä aikana, joka oli ”huomattavien valtiollisten tapahtumien, useiden uudistushankkeiden ja suurten toiveiden aikaa”, kirjoittaa Halila, ja jatkaa: ”Elävästi tunnettiin, että jotakin aivan uutta, ratkaisevan tärkeää, oli murtautumassa esiin”.¹⁰⁰

Kansakouluinstituution syntyminen 1860-luvulla tarkoitti valistustyön siirtymistä kirkon vastuulta valtiolliselle tasolle. Vuonna 1866 annetussa ensimmäisessä kansakouluasetuksessa koulu ja kirkko erotettiin toisistaan. Hengellisten paimenten sijaan opetuksesta vastasivat koulutetut opettajat, ja hurskaiden elämäntapojen opettamisen sijaan paino oli yleisen hyvinvoinnin ja siveellisyyden kohentamisessa. Myös opetustavat ja -ideologia muuttuivat: passiivisen vastaanottamisen sijaan peruskoulutuksen korostettiin tarjoavan kansalle mahdollisuuden itsensä kehittämiseen. Risto Rinne selittää teoksessaan *Kansanopettaja mallikansalaisena: opettajuuden laajeneminen ja opettajuuteen rekrytoimismekanismit Suomessa 1851–1986 virallisen kuvausaineiston ilmaisemana* kansakouluopettajuuden syntyä sekä yhteiskunnallis-historiallisilla tekijöillä, että ”filantrooppis-valistuksellisilla” syillä. Kansakouluinstituutio ja -opettajat vastasivat siis toisaalta hyvin konkreettisiin tarpeisiin, jotka johtuivat yhteiskunnan rakennemuutoksesta – Rinteen mukaan sääty-yhteiskunnan hajoamisesta, luokka- ja kansalaisyhteiskunnan synnystä, teollistumisen ja sahatalouden voimistumisesta, maatalouden rationalisoitumisesta, urbanisaatiosta, kulkuyhteyksien ja tiedonvälityksen kehittymisestä seuranneesta liikkuvuuden lisääntymisestä. Elämäntapojen muutos esimerkiksi vapautti lapset peltoihin sidotusta elämästä perheiden muuttaessa kaupunkiin ja synnytti ”joutilaiden lasten ongelman” lasten siirtyessä kaduille. Koulutus paitsi haki ratkaisua tähän ongelmaan, tarjosi myös ajan mittaan toisenlaisen väylän itsensä elättämiseen kasvavassa palkkatyöläisten joukossa. Toisaalta taas kansakouluinstituution synty sopii hyvin siihen 1800-luvun loppupuolella vallinneeseen hierarkkiseen valistamisen malliin, jossa sivistyneistön nähtiin tekevän tärkeää työtä kansanopetuksen parissa. Kansa oli kuin avuton lapsi, jota täytyi auttaa ja

¹⁰⁰ Halila 1963, 11–12, 31.

tukea, jotta se ei harhautuisi oikealta polulta.¹⁰¹

Opettajien tulikin olla oikeanlaisia esimerkkejä lapsille ja koko yhteisölle. Tiedollisten valmiuksien ja pätevyyden lisäksi heiltä vaadittiin oikeanlaista luonnetta ja siveellisiä elämäntapoja. Rinne puhuu mallikansalaisuudesta. 1800-luvun lopussa mallikansalaisen ihannepiirteiksi määrittyivät hänen mukaansa uskollisuus, ahkeruus, nuhteettomuus, hurskaus sekä ruumiin terveys. Tarkoin valitut opiskelijat valmistuivat opettajiksi, joiden tarkoitus oli siirtää sivistystä alaspäin kansakunnan hierarkiassa. Kansaa pyrittiin siis muuttamaan kohti sitä ideaalikansalaisuutta, jota sivistyneistö edusti. Toisin sanoen naistoiminnan hierarkkinen malli, jonka Irma Sulkunen on hahmotellut artikkelissaan *Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus*, ja jota käsittelen tarkemmin luvussa 3.1, on siis sovellettavissa myös tiedon ja sivistyksen jakamiseen. Tieto on pitkään vain ylempien luokkien hallussa, ja sitä lähdetään jakamaan alemmille luokille, jotta näistä muokkautuisi sivistyneistön ideaalien mukainen ryhmä. Kirkollisen opetuksen vaihtuminen opettajia kouluttaviin seminaareihin tuo tiedon teoriassa lähemmäs tavallista kansaa, mutta opettajat rekrytoituvat edelleen ylemmistä yhteiskuntaluokista. Myös koulutuksen tuoma pätevyys nostaa opettajat omalle tasolleen, vaikkakin he ovat erityisesti kirkonmiehiin verrattuna helpommin lähestyttäviä. Niin kauan kun opettajilla on enemmän koulutusta kuin heidän oppilaidensa vanhemmilla, hierarkia säilyy. Eri yhteiskuntaluokilla on tässä tiedollisessa hierarkiassa oma asemansa, ja kansan osaksi jää tiedon vastaanottaminen.¹⁰²

Opettajakysymys on samalla merkittävässä määrin naiskysymys. Naisille opettajakoulutus tarjosi mahdollisuuden paitsi toimeentulon hankkimiseen, myös yhteiskunnallisesti tasa-arvoisempaan asemaan nousemiseen. Opettajiksi kouluttautuneet naiset olivat kättilöiden ja sairaanhoitajien ohella ensimmäisiä koulutettavia naisia, joten seminaareihin pyrkineitä kutsui varmasti ihanteellisen sivistystehtävän lisäksi myös uudenlainen identiteetti koulutettuna naisena.¹⁰³ Tulkitsen Allin äänioikeusalustuksen yhdeksi puheenvuoroksi naistoiminnan puolesta, naisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi. Samoin katson, että koulutuksellaan Alli jo haki valtaa ja mahdollisuuksia toimia näkyvämmiin – tai pikemminkin vahvemmin – kuin mitä siihen mennessä oli ollut mahdollista. Tämän pyrkimyksen eteen- ja ylöspäin voi lukea kunnianhimoiksi, sillä Alli ei selvästikään ollut valmis asettumaan niihin konventionaalisiin rajoihin, jotka tuon ajan nuorelle naiselle oli piirretty. Oulussa asuessaan nuori Alli oli kyllästynyt kutsuilla kulkemiseen ja halusi

¹⁰¹ Rinne 1986, 35–39, 213.

¹⁰² Rinne 1986, 47–49, 205.

¹⁰³ Rinne 1986, 87; Harjula & Hyvönen 2004, 10, 13.

elämältään jotain muuta. Koulutus ja kansakouluopettajuus tarjosivat siihen mahdollisuuden. Kun vielä koulutusinstituution ympärille rakentunut ideologia vastasi Allin omia ajatuksia, löytyi koulumaailmasta hänelle sopiva ympäristö.

Ylempänä saimme lukea 19-vuotiaan Allin mietteitä seminaariopintojen alkuvaiheessa. On kuvaavaa, että puhetta leimaa vahva ihanteellisuus. Hän on lähdössä toteuttamaan juuri sitä sivistystehtävää, joka kansakouluopettajille on annettu. Kuvauksellaan hän myös astuu rooliin, joka hänelle on määritelty ja unohtaa uhrautuen oman itsensä – opettaja ei tee työtään nostaakseen itseään vaan nostaakseen kansaa. Allille on jo tässä vaiheessa selvää, että tehtävä ei ole helppo. Hän vertaa sivistyksen ja valistuksen saattamista koko kansan keskuuteen paljonpuhuvasti jäljen kovertamiseen kiveen vedellä, vähitellen, sinnikkäällä työllä. On selvää, ettei hänen työtään tulla heti ymmärtämään ja arvostamaan, mutta isänmaan vuoksi epäkiitollinenkin tehtävä muuttuu arvokkaaksi. Allin työtä ohjaavat selvästi valistuksen ja filantropian ideologiat, jotka Risto Rinne on nimennyt yksiksi syiksi kansanopettajuuden synnyn taustalla.¹⁰⁴

Ajatuksena ”jäljen kovertaminen kiveen” antaa eväitä ymmärtää myös Allin myöhempää elämää. Kun pohditaan kansakouluopettajalle asetettua roolia kansan utterana sivistäjänä, huomataan, että sama kaava pätee myös siinä muussa filantrooppisessa, sivistävässä työssä, jota Alli uransa aikana teki. Hänen oli muiden kiireiden takia – raittiustyölle omistautumisen vuoksi – luovuttava opettajan työstään vuonna 1894, mutta opettajan roolista hän ei koskaan luopunut. Alli jatkoi kansan opettamista ja valon viemistä ihmisten pariin järjestötoiminnan muodossa, esimerkiksi raittiusvalistuksena, sosiaalisena työnä eräiden ihmisryhmien olojen parantamiseksi.¹⁰⁵ Ja edelleen hän pyrki elämään siten, että täyttäisi mallikansalaisuudelle asetetut mitat ahkeruuden, hurskauden ja terveiden elämäntapojen suhteen.

Opettajuus on näin ollen tekijä, jonka voi katsoa leimanneen koko Allin elämää. En niinkään usko Allin tavoitelleen aktiivisesti mallikansalaisuutta tai pyrkineen tietoisesti täyttämään tiettyä roolia kaikessa tekemisessään, vaan noudattaneen samoja ihanteita myös koululuokan ulkopuolella. Näkisin asian ennemmin niin, että Alli hakeutui opettajaksi, koska koki toteuttavansa työssä tärkeäksi kokemiaan arvoja. Tarjottu toimintamalli sopi hänen ideologiaansa ja henkilökohtaisiin luonteenpiirteisiinsä. Jokin Topeliuksen kutsussa – Helsingfors Dagbladin Jyväskylän seminaaria

¹⁰⁴ Rinne 1986, 212.

¹⁰⁵ ”Nostettavina” ryhminä pidän muun muassa palvelijattaria, joiden asema kaupungeissa oli oikeudeton, sekä työläisväestöä, jonka parissa Alli työskenteli Kansankodissa; Karpio 1960, 119.

käsitelleessä pääkirjoituksessa, jossa ”kehoitettiin suomalaisia tyttöjä omistamaan voimansa kansan lapsille” – vetosi Alliin, ja ”herätti hänet pitkästä unesta”. Myöhemmin Alli totesi tuosta kirjoituksesta: ”[K]un kävin vuoteelleni, tiesin, minkä vuoksi elän, ja siitä kiitän Setää. Sitä päätöstä en ole koskaan katunut”.¹⁰⁶ Samat arvot, toiveet ja tavoitteet jotka ohjasivat Allin opettajaksi, ohjasivat häntä myös muussa toiminnassa, läpi pitkän elämän.

3.3 Innostava esimerkki ja hankala työtoveri

Allin toimintaa tutkiessa törmää jatkuvasti ja vääjäämättömästi hänen levottoman luonteensa vaikutukseen. Kuten edellä on todettu, järjestökentällä se näkyi ainakin hengästyttävänä vauhtina, ympäriinsä rönsyilevänä, yhä laajemmalle leviävänä ja uusia suuntia hakevana toimintana. Aktiivisuutta ja vauhtia selittänee osaltaan se, että jokaisen epäkohdan ja ongelman takaa löytyi aina uusi, joka sekin vaati toimenpiteitä. Alli oli tuumasta toimeen ja havainnoista tekoihin -ihminen, joka ei todennäköisesti vain voinut olla tarttumatta uusiin haasteisiin.¹⁰⁷ Mutta aktiivisuudella tuntuu olevan jokin syvempi, henkilökohtaisempi merkitys. En voi joitain vuosia Allin ajatuksia jäljitettyäni sanoa tuntevani häntä, mutta jonkinlainen käsitys hänen persoonastaan minulle on syntynyt, ja kuvaisin häntä nimenomaan levottomaksi, vaikeaksikin luonteeksi. Toisaalta hän halusi osallistua kaikkeen, aivan kuin ei olisi luottanut siihen, että kukaan muu on tarpeeksi kyvykäs toimimaan, mutta kuitenkin häneltä puuttui kärsivällisyys ja pitkäjännitteisyys viedä toimensa aina loppuun saakka.

Alli tuli tunnetuksi avustus- ja järjestötoiminnastaan, jota juhlapuheessaan kuvaili Maikki Friberg:

Ken on tarvinnut palvelijaa, ken satunnaista työtä, ken suosituksia ulkomaille, ken lapsilleen kasvattivanhempia, ken aineellista apua, ken kutomamalleja, patentinhakua, rahalainaa, matkatoveria jne., hän tuli aina sinun luoksesi ja piti aivan itsestään lankeavana, että sinä kesken kiireellisiä töitäsi rupeaisit hänen asioitaan ajamaan, hänen puolestaan puhumaan, telefoonaamaan ja juoksemaan. -- Sinulla on yksi vika, Alli Trygg, mutta koska se on niin harvinainen ihmisissä, niin se täytyy pikemmin lukea ansioksi. Sinä olet liian hyvä ja liian

¹⁰⁶ Karpio 1960, 15.

¹⁰⁷ Hyrsylä kirjoittaa, että kun Suomeen ryhdyttiin kaipaamaan lasten omaa raittiuslehteä Alli totesi yksinkertaisesti ”Tuumasta toimeen” ja perusti Koitto-lehden vuonna 1893. Hyrsylä 1999, 38; Muistokirjoitus Helsingin Sanomat 16.7.1952.

*palvelevainen, ja siksi ihmiset ovat olleet niin valmiit sinua kaikilla jonninjoutavilla asioillaan kiusaamaan ja vaivaamaan.*¹⁰⁸

Allin oli siis vaikea kieltää apuaan keneltäkään. Hänessä näyttää olleen myös naiivi ja hyväuskoinen puoli, mikä toisaalta sai hänet innostumaan helposti, mutta toisaalta teki hänestä helposti hyväksikäytettävän. Hänen mottonsa oli ”Auta missä voit. – Älä koskaan salli pahan tapahtua, jos voit sen estää.”¹⁰⁹ Potentiaalista avuntarvitsijaa ei sopinut käännyttää ovelta, mistä syystä oma kotikin oli toisinaan täynnä vieraita ihmisiä. Rasitus alkoi näkyä Allissa Kansankodin aikoina. Fyysisiin vaivoihin, muun muassa vanhemmalla iällä puhjenneeseen reumaan, Alli haki apua luontaishoidoista. Häntä vaivasi toisinaan myös ”hermostuneisuus” ja ”elämään kyllästyneisyys”, joka purkautui esimerkiksi epävarmuutena avioliiton tilan suhteen. Mitä todennäköisimmin tämä johtui liiallisesta työnteosta, kuten aviopuoliso Matti Helenius-Seppälä epäili kehottaen vaimoaan useammin kuin kerran hidastamaan työtahtia.¹¹⁰

Mikä sitten ajoi Allia miltei pakonomaiseksi yltyvään toiminnallisuuteen? Minkä takia hän oli valmis uhraamaan terveytensä ja mielenrauhansa muiden eteen tehtävän työn vuoksi? Elämäkerrat ja muistokirjoitukset piirtävät Allista kuvaa ”levottomasta ja läikkyvästä luonteestaan huolimatta” väsymättömänä heikompien puolustajana. Hänen luonnettaan on kuvattu vilkkaaksi ja hänen innostustaan helposti tarttuvaksi. Sen sijaan piiloon on jäänyt se puoli, joka nousee esille säilyneistä Allin kirjoittamista kirjeistä: tulitikkukaan ei jaksanut palaa aina kirkkaana. Esimerkiksi kirjeissä Rosina Wetterhoffille, seuraajalleen Hemmet och Samhälletin päätoimittajana, kuuluu väsyneen, jopa ahdistuneen Allin ääni. Päiväämättömässä kirjeessä Alli kuvaa elämää kurjuudeksi, jonka vuoksi tekisi mieli istua alas ja itkeä:

*Jag har fått stiga upp kl 5 om morgnarna och arbeta som en hund, så att då jag nu skall i skolan så vill jag ej hållas på mina ben. Jag har satt ett skönt plakat på mina dörr att jag ej tagar emot någon men det har ej hjälpt. Här har varit resande från alla världens kanter till påsken. Den ena har kommit och den andra gått och jag har ibland med gräten i halsen af trötthet fått ”förevisa” Folkets Hem. -- Uff, uff, uff, det här usla lifvet!*¹¹¹

¹⁰⁸ Karpio 1960, 186.

¹⁰⁹ Karpio 1960, 189; Muistokirjoitus, Helsingin Sanomat 16.7.1952.

¹¹⁰ Karpio 1960, 154-161. Luontaishoidoista ks. viite 172.

¹¹¹ Allin ja Rosina Wetterhoffin kirjeenvaihto ajoittuu joidenkin päivättyjen kirjeiden perusteella vuosille 1891–92. A.T. R.W.:lle, päiväämätön kirje, Rosina Wetterhoffin kirjeenvaihto, kotelo 92, Unioni Naisasialiitto Suomessa Ry:n arkisto, KA.

Allin tarmossa ja työteliäisyydessä oli siis tarinan sankarillisen osuuden lisäksi toinenkin puoli. Myöskään suhteet muihin raittius- ja naisasiatoimijoihin eivät suinkaan olleet ongelmattomia, ainakaan kotimaassa. Koska emme pääse lukemaan Allin omia ajatuksia esimerkiksi päiväkirjoista, on tyydyttävä niihin yksipuolisiin kuvauksiin, joita on tallentunut hänen työtovereidensa arkistoihin. Kuvaukset kuulostavat hyvinkin uskottavilta sen perusteella, millaisen kuvan Allin toiminnasta erilaisten lähteiden kautta on saatavissa. Hänen työtään yleensä arvostettiin ja kunnioitettiin, mutta hänen työtapansa kirvoittivat kritiikkiä erityisesti niissä, jotka joutuivat niihin lähemmin tutustumaan. Esimerkiksi Mandi Granfeltin, joka toimi Allin kanssa sekä Valkonauhaliiton että lasten raittiuskasvatuksen parissa, suhtautuminen kollegaansa oli ”ristiriitaisen toverillinen mutta aina jollakin tapaa vähättelevä”. Edelleen ”Alli Tryggin ehtymätön ja monelle taholle suuntautuva aktiivisuus ja jatkuva liikkeellä olo herätti Mandissa usein ärtymystä eikä epäsovinnainen avioliitto tuntuvasti nuoremman Matti Heleniuksen kanssa synnyttänyt sekään kunnioittavaa luottamusta.”¹¹² Muut raittiusopettajat kääntyivät usein Mandin puoleen, kun heillä oli ongelmia Allin kanssa. Allin toiminta valistustunneilla olikin toisinaan hajottavaa: hän ”putosi kuin pommi” paikalle, sivuutti muut ja alkoi itse puhua lapsille. ”Alli tuntui sotkevan ja homssaavan asioita”, totesi Mandi. Pirkko Hyrsylän tulkinnan mukaan Alli nautti aiheuttamastaan kaaoksesta. Tämä kuulostaa varsin uskottavalta. Hyrsylä on ainoana Allin elämää tutkineena kiinnittänyt huomiota aikaisempien tutkimusten sivuuttamaan seikkaan, Allin luonteen negatiivisiin piirteisiin. Hän myös pohtii Allin motiivien pyyteettömyyttä.¹¹³

Näiden kahden naisen, Allin ja Mandin, välillä vallitsikin jonkinlainen kilpailuasetelma, jota keskinäiset erot lienevät vain korostaneen. Allin kulkiessa ”itsenäisen naisen tietään haasteesta toiseen – Mandi kasvoi perheenäitinä raittius työn merkittäväksi vaikuttajaksi”, kuten Pirkko Hyrsylä on todennut. Mandi vähätteli Allin kyvykkyyttä opettajattarena, Alli nokitti Mandin muistikirjoituksessakin toteamalla tämän menestyneen miehensä ansiosta.¹¹⁴ Molemmat naiset myös julkaisivat lasten raittiuskirjallisuutta – eikä vuonna 1902 Toivon Liiton oppaan julkaisut Alli pystynyt suhtautumaan Mandin 1905 julkaistuun opaskirjaan Toivon työssä yhtä positiivisesti kuin muut opettajattaret. Mutta Allin kirjeet Mandille ovat kuitenkin varsin lämpimiä sävyiltään, ja Alli selvästi arvosti Mandin kokemusta – Mandin puoleen Alli kääntyi esimerkiksi Raittiuden Ystävien ja Suomen Opettajain Terveys- ja Raittiusyhdistyksen välisessä kiistassa. Raittiuden

¹¹² Sulkunen 1995, 131–132.

¹¹³ Hyrsylä 1999, 29–31.

¹¹⁴ Hyrsylä 1999, 40, 51.

Ystävät yhdistikin Allia ja Mandia, jotka molemmat tutustuivat sen toimintaan puolisoidensa kautta. Aksel August Granfelt toimi raittiuskuskeskusjärjestön puheenjohtajana vuodesta 1884 vuoteen 1902 saakka. Hän yritti pitkään estää työväenliikkeen vaikutuksen Raittiuden Ystävissä, mutta vuonna 1902 Matti Helenius-Seppälä valittiin järjestön sihteeriksi. Saman vuoden kesällä pyysi Granfelt eroa tehtävästään ja hänen tilalleen valittiin Väinö Wallin (vuodesta 1906 Voionmaa). ”Granfeltilaisen” kauden jälkeen Raittiuden Ystävissä alkoi uusi, maallistuneempi ja sosiaalidemokraattista ajattelua kohtaan myönteisempi aika.¹¹⁵ ”Helenius-puolisot” edustivat hyvin erilaista maailmaa kuin Granfeltit, vaikka molemmat ovatkin hyvä esimerkki yhdessä työskennelleistä pariskunnista.

Myös toinen merkittävä suomalainen vaikuttajanainen, Aleksandra Gripenberg (1857–1913)¹¹⁶ tutustui Alliin työn merkeissä. Molemmat toimivat naisasian parissa Suomen naisyhdistyksessä, jonka puheenjohtajana Gripenberg toimi vuosina 1889–1904 ja uudestaan 1909–1913. Gripenberg toimitti yhdistyksen suomenkielistä lehteä, *Koti ja yhteiskunta*, siinä missä Alli toimi vuoden verran ruotsinkielisen *Hemmet och samhälletin* toimittajana. Aatelissuvun tyttären ja ”homssaavan” opettajattaren yhteinen matka Englannin kautta Yhdysvaltoihin naisasian merkeissä lienee ollut mielenkiintoinen. Alli ja Aleksandra matkustivat Englantiin vuonna 1887 tutustumaan naisasiaan ja muihin sosiaalisiin kysymyksiin – tosin Alli saapui maahan myöhemmin, koska oli valinnut halvimman reitin Tukholman, Osloon ja Newcastlen kautta. Englannista naiset jatkoivat seuraavana vuonna 1888 Washingtonissa pidettyyn ensimmäiseen kansainväliseen naisasiakongressiin. Gripenberg arvosteli Allin suuripiirteistä pukeutumista, mutta totesi kuitenkin: ”kaiken kaikkiaan hän on onnistunut sängen hyvin ja sopii tänne ennen kaikkea”.¹¹⁷

Kaikki tämä kertoo jotain olennaista Allin levottomasta luonteesta. Hän selvästikin tarkoitti toimillaan hyvää, mutta oli liian rauhaton niihin piireihin, joissa hän liikkui. Alli myös tiesi puutteensa, mutta ”uskoi saavansa Jumalan avulla ja omalla lujalla työllään aikaan paljon hyvää”.¹¹⁸ Alli myös suhtautui ylempiä arvoisiinsa ja auktoriteetteihin melko huolettomasti, mikä toisaalta ihastutti toisia mutta saattoi ärsyttää muita – mutkaton käytös avasi joitain ovia, mutta varmasti

¹¹⁵ Mandi myös kutsui Allin vierailulle kotiinsa Jylhään. Alli vastasi tulevana mielellään, kunhan ehtisi, ja jatkoi (suomeksi): ”Hähä – koska se päivä tulee! Ei koskaan, ennekuin haudassa.” A.T. M.G.:lle 10.3.1891(?), 9.6.1898, Mandi Granfeltin kirjeenvaihto, coll. 39, Granfelt-Kuusi -suvun arkisto, KA; Sulkunen 1986, 215–219; Toivon liitosta ks. esim. Trygg-Helenius 1902.

¹¹⁶ Aleksandra Gripenbergin elämästä ja toiminnasta kahdessa ensimmäisessä eduskunnassa ks. Korpinurmi 2006.

¹¹⁷ Karpio 1960, 52–56; Tuulio 1959, 121.

¹¹⁸ Hyrsylä 1999, 19.

sulki toisia.

Allin luonteen huomioon ottaen ei siis ole yllättävää, että toisinaan Alli selkeästi ylitti toiminnallaan sopivaisuus- ja säätyrajoja. Näin näyttää käyneen yhä selvemmin, mitä lähemmäs 1900-luvun loppua päästään. Tällöin Allin toiminta sai uusia sävyjä: hän tempautui mukaan alati kasvavaan työväenyhdistystoimintaan ja tutustui etenkin perustamassaan Kansankodissa erilaisiin toimintamuotoihin. Sörnäisissä sijaitseva Kansankoti oli Allin hankkeista varmasti kunnianhimoisin. Pelkästään sopivan tontin löytäminen oli pitkä ja vaikea prosessi, jonka kuluessa jopa Allin kaltaiselta optimistilta meinasi loppua voimat. Heinäkuussa 1890 Alli kirjoitti Zachris Topeliukselle ”pyörineensä kuin biljardipallo” erilaisten toimistojen ja konttorien välillä luvanhaussa, ja puhjenneensa itkuun kuultuaan, että vielä oli tehtävä kahdeskymmenes hakemus. Edelleen Alli toivoi, että jos hän olisi joulukuun lopussa kuollut, Topelius kirjoittaisi muistopuheen.¹¹⁹ Valmistuttuaan Kansankoti toimi lukuisien järjestöjen ja moninaisen sivistys- ja harrastustoiminnan keskuksena. Toiminta kuitenkin oli tappiollista, ja Alli olisikin parin vuoden toiminnan jälkeen mielellään ”myynyt koko arkin”. Lokakuussa 1893 hän totesi luopuvansa Kansankodista mielellään, jos joku osaisi hoitaa toimintaa paremmin.¹²⁰

Kansankodin aikana Alli myös osallistui talon toimintaan: hän muun muassa tuli valituksi Kansankodissa toimivan Sörnäisten Työväenyhdistyksen kunniajäseneksi. Muutoinkin Alli ja toiminnassa mukana ollut Matti Helenius-Seppälä pääsivät nyt ”kosketuksiin työväen maailmassa liikkuvien aatteellisten virtausten kanssa”, jopa ”radikaalisten ja sosialististen” mielipiteiden.¹²¹ Ja koko ajan täytyy muistaa, että Alli edelleen oli mukana Suomen Naisyhdistyksen toiminnassa. Voi vain kuvitella, että varsinkin yläluokkaiset naisasianaiset eivät ole katsoneet suopeasti Allin puuhia, työväen parissa viihtymistä – tai oman kaljatehtaan perustamista. Alli nimittäin perusti vuonna 1889 panimon, joka valmisti olueen verrattuna edullisempaa ja vähemmän alkoholia sisältävää kaljaa. Tarkoitus oli saada 1880–1890-luvuilla kasvussa ollut oluen myynti laskemaan ja erityisesti työväki raitistumaan. Myyntituloilla tuettiin Kansankodin toimintaa. Epäilevästä vastaanotosta huolimatta Alli muisteli myöhemmin kaljanvalmistusta yhtenä elämänsä parhaana saavutuksena, lasten

¹¹⁹ A. T. Z. T.:lle 22.7.1890, coll. 440.3, Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkisto, KK.

¹²⁰ A. T. Z. T.:lle 27.10.1892, 6.10.1893, coll. 244.55, Zachris Topeliuksen arkisto, KK.

¹²¹ Maija Rajaisen mukaan Alli ei suinkaan ollut ainut työväenyhdistykseen tutustunut naisasianainen. Myös Aleksandra Gripenbergillä, Maikki Fribergillä ja Tekla Hultinilla oli jonkinasteisia kosketuksia työväenyhdistystoimintaan. Rajainen 1978, 246; Karpio 1960, 84–86.

raittiusvalistuksen ohella.¹²²

Myöhemmistä Allin toiminnan herättämisistä reaktioista onkin jo varmaa tietoa. Vuonna 1898 Alli oli yhdessä palvelijatar Hilma Hellmanin kanssa perustamassa Palvelijataryhdistystä parantamaan pääkaupungin palvelusväen oloja – mistä syystä jotkut naisasianaiset pitivät häntä “liian pitkällemenevänä” ja “epähienona”. Allille palvelijatarkysymys oli jälleen yksi ongelma vailla ratkaisua, ja näin selvästi olikin, keräsiväthän ensimmäiset kokoukset arvioiden mukaan ”osanottajia ahdinkoon asti”. Kirjeessään Juhani Aholle Alli totesi, että palvelijat olivat täysin vailla lain suojaa – ja koska Suomen Naisyhdistys tai Unioni eivät puuttuneet tilanteeseen, täytyi hänen se tehdä. Maija Rajaisen mukaan järjestäytymishaluiset palvelijattaret kääntyivät Allin puoleen, joten hänen maineensa aikaansaavana ihmisenä oli kiirinyt ainakin pääkaupungissa. Alli toimi yhdistyksen puheenjohtajana kolme vuotta. Palvelijataryhdistyksen toiminnan teki tutummaksi hänen seuraajansa Miina Sillanpää. Aleksandra Gripenbergin ja Suomen Naisyhdistyksen suhtautumista Palvelijataryhdistykseen on epäilty vähemmän suopeaksi, mutta 6.3.1898 päivätyn lehti-ilmoituksen mukaan myös Aleksandra Gripenbergin oli toiminnassa mukana sen alkuvaiheessa.¹²³

Kaiken kaikkiaan Alli näyttää olleen ihminen, jonka vilpittömän innostus tarttui helposti kanssatoimijoihin, mutta jonka kanssa työskentely oli vaikeaa. Hänen epäsovinnaisuutensa herätti monesti närkästystä ja paheksuntaa yläluokan naisissa, ymmärrettävistä syistä: näiden maailmassa ihanteellinen nainen oli enemmän taustalla pysyvä hahmo kuin sanavalmis julkisten tilaisuuksien keskipiste. Vaikka Allia toisinaan vaivasi ”vauhtisokeus”, eikä hän yksinkertaisesti huomannut käyttäytyneensä sopimattomasti, uskon että hän usein toimi täysin tietoisesti. Alli selvästikin oli hyvin älykäs ihminen, ja hän oli varmasti todennut epäkorrektit toimintatapansa tehokkaiksi.

¹²² Karpio 1960, 71–73; Alapuro 1990, 142; Puhe ”Elämäni parhaimmat saavutukset” coll. 440.5, Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkisto, KK.

¹²³ Palvelijataryhdistystä koskevat lehtileikkeet, kotelo 55, Unioni Naisialiitto Suomessa Ry:n arkisto, KA; Sulkunen 1989b, 16–17; Rajainen 1978, 252; Karpio 1960, 87–89; Hyrsylä 1999, 28.

4. Naisasia

Kuten Irma Sulkunen on korostanut, ”varsinaiset naisasiajärjestöt esittivät itse asiassa vain hyvin marginaalista osaa” 1800- ja 1900-luvun vaihteen naisliikkeessä ja rakenteilla olevien kansalaisuuskäsitysten sukupuolispesifissä määrittelyssä. Naisliike pitää käsittää laajasti: tutkimuksen rajaaminen vain Suomen Naisyhdistyksen ja Unioni Naisasialiiton toimintaan jättää huomiotta naisten laajan toiminnan raittiusliikkeessä, nuorisoseuroissa ja työväenliikkeessä. Kuten taulukosta 2 näkyy, varsinaisten naisasiajärjestöjen ja naisten erillisjärjestöjen jäsenmäärä oli varsin vaatimaton verrattuna suuriin naisia mobilisoineisiin joukkojärjestöihin.¹²⁴ Näin ollen olisi perusteltua käsitellä myös kaikki muu naisten asemaa ja maailmankuvaa jäsentänyt toiminta otsikon ”naistoiminta” alla. Käytännön syistä olen kuitenkin pyrkinyt jaottelemaan Allin toimintaa muutaman alaotsikon alle, joista ensimmäisenä käsittelen naisten omia järjestöjä.

Taulukko 2: *Eräiden naisjärjestöjen jäsenluku sekä suurimpien kansanliikkeiden naisjäsenten määrä Suomessa vuosina 1885-1913*¹²⁵

Järjestö	1885	1900	1913
Suomen Naisyhdistys	52	1015	835
Unioni Naisasialiitto		166	224
Valkonauhayhdistys			700
Marttayhdistys			13 422
Raittiusliike	631	4991	15 798

Tässä luvussa tarkennan sitä naistoimijuuden käsitettä ja naistoiminnan kenttää, johon Alli tulkintani mukaan kiinnittyy. Hänen äänioikeusaluksensa ei täten irtaudukaan kaikesta muusta toiminnasta, eikä hänen toimintaansa voi jaotella erikseen ”naisasiatyoiksi”, ”äänioikeustyöksi”, ”raittiusyoiksi” ja niin edelleen. En voi kuitenkaan puhua pelkästään yksilön toiminnasta, sillä nimenomaan sukupuoli ja naiseus määrittelivät tarkkaan sen, millaisista lähtökohdista ja miten naiset saattoivat 1800-luvun lopussa toimia.

Suomen Naisyhdistys oli aikoinaan ainut yhdistys, jonka ohjelma keskittyi nimenomaan

¹²⁴ Sulkunen 1991, 43–44; 80.

¹²⁵ Mukailtu Sulkunen 1989a, 165.

naiskysymykseen ja naisten aseman parantamiseen. Alli kuului kuitenkin myös moneen muuhun sellaiseen yhdistykseen, joka voidaan lukea naisasiayhdistykseksi, vaikka toiminnan pääpaino olikin jossain muualla kuin tasa-arvon ajamisessa. Ja äänioikeuslupituksen jälkeen on nähtävissä, että Allin toiminnan tahti ei suinkaan hidastunut.

4.1 ”Käsi joka kehtoa keinuttaa, hallitsee maailmaa”¹²⁶

Kuten edellisen luvun sitaatissa Alli kertoi, hänen mielestään naisilla ei välttämättä ollut synnynnäistä taipumusta korkeampaan moraalisuuteen, vaan että kyky tai taipumus parantaa maailmaa saattoi olla vain seurausta naisen alistetusta asemasta. Kaikki eivät kuitenkaan olleet samaa mieltä, vaan yleisesti katsottiin, että kaikenlainen hyväntekeväisyystyö ja heikompiensaisten auttaminen sopi naisten luonnolle. Koska tutkielmassani on kyse nimenomaan naistoimijuudesta ja sen otsikkokin on noussut tästä Allin mielenkiintoisesta sitaatista, on hyvä valottaa hieman sitä naiskuvaa, jota vasten Allin tapa parantaa maailmaa peilaantuu.

Suomalaisen naisen asemaa tavataan pitää yhtenä Euroopan ja maailmankin parhaimmista pohjoismaisen tasa-arvon ja naisen itsenäisen aseman vuoksi. Todennäköisesti tästä syystä myös historiankirjoitus on korostanut voittajiksi ja sankareiksi luokiteltavia naisia, itsenäisen ja vahvan suomalaisnaisen ruumiillistumia. 1980-luvulla kasvuun lähtenyt naishistoriallinen tutkimus sen sijaan on pyrkinyt särkemään tätä tendenssiä ja tuonut esiin säröjä voitokkaassa tarinassa.¹²⁷ Naisystävällinen Suomi on pitänyt kiinni monista naisia alistavista käytännöistä varsin pitkään, eikä satavuotias naisten äänioikeuskaan syntynyt täysin kivuttomasti ja lämpimän yhteisymmärryksen vallitessa.¹²⁸

Suomalainen nais- ja perhekuva perustui 1800-luvulla hegeliläis-snellmanilaiseen filosofiaan. ”[S]ukupuolen fyysisellä erolla on rationaalinen perustansa ja sillä on intellektuaalisia ja eettisiä seurauksia”, toteaa Hegel. Hän liittää miehen universaalisuuteen, tietoon, valtaan, aktiivisuuteen,

¹²⁶ Otsikko oli Suomen Naisyhdistyksen ruotsinkielisen julkaisun, Alli Tryggin alulle paneman Hemmet och Samhälletin, motto. Karpio 1960, 93.

¹²⁷ Naishistorian perinteistä ja tutkimussuunnista ks. esim. Markkola 2003, Kaartinen & Korhonen 2005, 245–271.

¹²⁸ Naiset esimerkiksi pääsivät varsin myöhään korkeakoulutuksen pariin ja senkin jälkeen työura yliopistoilla on ollut vaikea miesten hallitessa korkeimpia virkoja ja vakinaisia työsuhteita. Naisen oikeudellinen itsenäisyys suhteessa mieheen toteutui eräässä muodossaan vuonna 1929 kun edusmiehisyyjärjestelmä lakkautettiin, mutta toisaalta esimerkiksi avioliitossa tapahtuvan raiskauksen mahdollisuus tunnustettiin kriminalisoimalla se vasta vuonna 1994. Tasa-arvon toteutumisesta ks. esim. Holli, Saarikoski & Sana 2002; Naisten oikeuksien kehitys Suomessa.

työhön ja valtioon, naisen konkreettiseen yksilöllisyyteen, tunteeseen, passiivisuuteen ja perheeseen. Hegeliläisen ihanteen mukaan perhe oli patriarkaalinen, miehen johtama yksikkö, mutta naisten suhteet miehiin eivät ole verrattavissa orjan ja isännän suhteisiin. Perheessä naisella oli paikkansa, mutta Hegelin valtiossa se oli varsin rajattu. Valtio rakentui kulttuurisen yhteisöllisyyden ja yhteisen identiteetin varaan. Hegelin mukaan naiset eivät ole kykeneviä itsereflektioon, joten ”naisilla ei ole paikkaa valtiossa, jossa kulttuurinen ykseys muuttuu itsetietoiseksi poliittiseksi toiminnaksi”.¹²⁹ Tämän kannan mukaan naisten käsitys itsestä on miehiä rajallisempi, joten heistä tulee huonompia valtiollisia toimijoita.

Johan Vilhelm Snellman (1806–1881), merkittävä filosofi, sanomalehtimies ja valtiomies, väitteli vuonna 1835 Hegelin filosofiasta. Merkittävää on, että hän käsittelee perheen olemusta juuri *Valtioppi*-teoksessaan (*Läran om staten 1842*). Näin perhe asettuu lähtökohtaisesti elimelliseksi osaksi valtion ja (kansalais)yhteiskunnan toimintaa ja olemassaoloa. Snellmanin ajattelussa perhe ja valtio määrittävät toisiaan: toisaalta valtio määrää perheen merkityksen, mutta toisaalta valtio rakentuu perheen varaan. Snellmanilaisella perheellä on itseisarvonsa suvunjatkamisessa ja jälkeläisten kasvattamisessa. Tällaiseen viettitoimintaan kykenevät kuitenkin myös eläimet. Korkeamman arvonsa perhe saa vasta yhteydessä valtioon, joka ylläpitää sivistystä ja vie siveellistä kehitystä eteenpäin. Perheen siveellisyys syntyy siitä, että se palvelee itseään suurempaa tarkoitusta, toisin sanoen kasvattaa kunnan kansalaisia valtion tarpeisiin – ja vastaavasti perhe on yksikkö, jota ilman siveellisyys ei voi valtiossa ja yhteiskunnassa toteutua. Perheessä yksilöt sekä uhrautuvat valtion hyväksi että saavat nauttia ”onnellisesta yhdyselämästä”. Perhe ei ole täten pelkkä mekanistinen rakennelma, joka tuottaa kansalaisia valtiolle, vaan se on myös yksilön onni ja oikeus.¹³⁰

Avioliiton ensisijainen tehtävä ei ole tuottaa onnea yksilöille, vaan siveellisiä ja hyvin kasvatettuja kansalaisia valtiolle. Näin ollen avioliittoa ei tule solmia tunnuseikkojen ja satunnaisten halujen ohjaamana. Järkisyiden korostaminen ei kuitenkaan sulje pois rakkautta avioliitossa – päinvastoin Snellman pitää tarpeellisenä molemminpuolista suostumusta. Esimerkiksi perintölakeja muuttamalla naisille taattaisiin taloudellinen omavaltaisuus, jolloin heidän ei tarvitsisi mennä vastenmielisiin naimisiin. Raha-asioitakaan ei tulisi jättää pelkästään perheen pään vastuulle, vaan vaimolla olisi oltava samat oikeudet kuin miehellään – tosin viisas nainen tunnustaa miehensä etevämmyyden näissä asioissa, toteaa Snellman. Kirjoituksissaan naisten taloudellisen vapauden

¹²⁹ Pulkkinen 1993.

¹³⁰ J. V. Snellmanin kootut teokset 1901, 29–31, 56–59; Ollila 1990, 26.

lisäämisestä hän erosi oppi-isänsä Hegelin ajattelusta.¹³¹ Edellä mainittu on hyvä esimerkki siitä, miten Snellmanin ajatukset paikoin kuulostavat yllättävänkin liberaaleilta, mutta ovat kuitenkin kiinni aikansa keskisäätyisessä maailmankuvassa. Anne Ollila onkin todennut, että määritellesään kodin naisen alueeksi Snellman sulki tältä pääsyn valtion tai kansalaisyhteiskunnan piiriin. Emansipoituneita naisia tämä piti katkeroituneina vanhoinapiikoina, joiden pyrinnot politiikassa uhkasivat kodin siveellisyyttä. Sen sijaan Snellman tuki sellaista naisemansipaatiota, jossa korostettiin naisen tehtävää perheessä.¹³²

Olennaista on, että Snellmanin visioissa mies- ja naiskansalaisuus eroavat toisistaan: Snellman näkee naisen toimialan rajautuvan ”luonnollisista syistä” perheeseen, jonka vuoksi naiset tulisi myös kasvattaa perhepiirissä. Kasvatusvastuun Snellman säilyttää pääosin naiselle, miehelle jää lähinnä ulkoisten puitteiden turvaaminen. Äidin korostunut rooli näkyy esimerkiksi siinä, että valtion tulee Snellmanin mielestä huolehtia äidittömien lasten kasvatuksesta – isän puuttuminen ei siis näyttäydy yhtäläisenä ongelmana kasvatuksen kannalta. Uskonnon Snellman näkee voimana, joka luo sisäistä yhtenäisyyttä perheeseen. Kansalaisyhteiskunnassa uskonnon ja noudatettavien tapojen ja lakien välillä ilmenee ristiriitoja, mutta edistyneen valtion toiminnan tulee mahdollisimman pitkälle vastata uskonnon käskyjä. Valtio ja kirkko yhdessä mahdollistavat siveellisen ilmapiirin, jossa sekä legaliteetti että moraliteetti toteutuvat. Tehokkaimmin uskonto ilmenee kuitenkin perheessä – muuttuen toiminnalliseksi siveellisyydeksi.¹³³

Erityisesti sivistyneistön perhekäsitykset alkoivat muuttua 1840-luvulla. Kun ennen äitiyttä oli käsitelty lähinnä reproduktion kautta ja naisen velvollisuudet miestään ja kotitaloutta kohtaan olivat menneet lasten edelle, naisen vastuulle annettiin nyt tulevien kansalaisten siveellinen ja moraalinen kasvatusta. Aatelin elämäntapaa, avioliittoja ja naiskasvatustapaa kritisoitiin. Perhekäsitysten muuttuessa alettiin tunteettomien naimakauppojen sijaan puhua yhä enemmän rakkausavioliitoista, joiden kautta siveelliset periaatteet nousisivat vaikuttamaan koko yhteiskunnassa. Rakkaudettoman liiton seurauksena nimittäin nähtiin rakkaudeton koti, joka puolestaan oli huono kasvuympäristö lapsille.¹³⁴

1800-luvun lopun kaupungistuvassa Suomessa naisen paikka oli kotona, kutistuvan ydinperheen

¹³¹ J. V. Snellmanin kootut teokset 1901, 37, 39–40; Ollila 1990, 27.

¹³² Ollila 1990, 31–33.

¹³³ J. V. Snellmanin kootut teokset 1901, 37, 47–50.

¹³⁴ Häggman 1994, 138–144, 157, 177–185.

ylläpitäjänä. Porvarillisen perheihanteen mukaan mies toi työllään leivän pöytään, ja näin vaimolle jäi aikaa rakentaa kaunista, puhdasta kotia ja kasvattaa lapsia. Sukupuolen mukainen työnjako näkyi myös lasten kasvatuksessa: äiti kasvatti tyttäriään naisten tehtäviin, jotka sijaitsivat useimmiten talon seinien sisällä. Koti oli emäntiensä valtakunta.¹³⁵ Taloudenhoidon ja lasten kasvatuksen lisäksi he vastasivat palvelusväen ohjaamisesta. Tytöt tutustuivat kodin askareisiin ja käsitöihin varhain, samoin säädylle sopivaa käytöstä teroitettiin heille pienestä pitäen. 1800-luvun alussa tytöille tarjolla oleva koulutuskin, yksityiset mamselli- ja pensionaattikoulut, tähtäsi säädynmukaisen käytöksen oppimiseen. Yleissivistystä tai valmiutta ammattiin ei edes tavoiteltu, toisin kuin poikakouluissa. Pojille tilasta toiseen siirtyminen, fyysinen vapaus oli sekkin sallitumpaa. Esimerkiksi ulkona leikkiminen oli hyväksyttävää, eikä poikien tarvinnut perehtyä kodinhoitoon, kuten ei ollut tarvinnut heidän isiensäkään.¹³⁶

Samalla naiskuva alkoi 1800-luvun puolenvälin tienoilla muuttua käytännöllisempään suuntaan. Kuten Anne Ollila kirjoittaa tutkimuksessaan *Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa*, ”salonkikelpoisuuden sijasta tytöt haluttiin valmentaa naiselliseen erikoiskutsumukseen – hyviksi taloudenhoitajiksi ja perheenemänniksi. Avioliitto ja äitiys määriteltiin naisen kutsumukseksi. Tyttökoulujen opetusohjelma suunniteltiin sen mukaisesti.”¹³⁷

Käytännöllisemmän opetuksen puolesta puhui myös Alli, joka onnistui herättämään negatiivista huomiota vuonna 1886 Suomen naisyhdistyksen ruotsinkielisessä *Excelsior*-julkaisussa julkaistussa artikkelissaan. Hän kummasteli käsityöopetusta, joka opetti lapsille hyödyllisen vaatteiden paikkaamisen ja sukan kutomisen sijasta pitsin virkkausta. ” Olkoon kansakoulujen käsityön tunnuksena: yksinkertaisuus, käytännöllisyys ja perusteellisuus!”, hän julisti.¹³⁸ Mutta käytännöllisyyden lisäksi Allin ajattelu oli toisin paikoin hyvinkin konservatiivista. Kirjoituksessaan Meidän nuorille naisillemme hän opasti tyttöjä sopivaan käytökseen ja ajatteluun. Sopivan ajattelun, puhettavan ja luettavan lisäksi nuoren naisen tuli piti valita seuransa huolella. Alli kertoi esimerkkejä tapaamistaan huonotapaisista tai siveettömistä tytöistä, ja tähdensi Raamatun ja kristinuskon merkitystä onnellisen elämän rakentamisessa. Olennaista on, että tytöille sälytettiin vastuu paitsi omasta käytöksestä, myös tavasta, jolla miessukupuoli heitä kohteli. Naisten, jopa

¹³⁵ Kuten vuoden 1889 *Hemmet och Samhället* huomioi, tämä naisen valtakunta oli pieni mutta merkittävä – ja siinä suuremmassa kodissa, isänmaassa, naiset olikin sitten suljettu päätöksenteon ulkopuolelle. *Hemmet och Samhället* 1/1889.

¹³⁶ Ollila 1998, 21–27, 33.

¹³⁷ Ollila 1998, 34–35.

¹³⁸ Karpio 1960, 43.

nuorten tyttöjen, oli toimittava siveellisinä esimerkkeinä muille:

Naisella on vähemmän viettelyksiä; hän saa asua kodissaan, jossa häntä suojelevat äiti ja muut omaiset, kun sitä vastoin nuoren miehen on lähdettävä ulos maailmaan, jossa hän näkee ja kuulee kaikellaista pahaa, jota ei kukaan välitä häneltä peittää. Eikö silloin ole nuoren tytön asia herättää hienolla, arvokkaalla, naisellisella ja kainolla käytöksellensä hänessä kunnioitusta naissukupuolta kohtaan ja tulla hänen esikuvaukseen kaikessa, mikä on puhdasta ja ylevää — hänen »ihanteekseen» sekä vaatia, että hänen täytyy tulla hänen arvoiseksensa, ennenkuin saa hänet omakseen.¹³⁹

Alli näki siis kodin turvallisena suojana, josta tytöt hyötyivät, ei vankilana. Toki hän ymmärsi nuorten huvittelunhalun, mutta varoitti valitsemasta tanssin kaltaisia vapaa-ajanviettotapoja. ”Moni nuori nainen on joutunut turmioon, kun häneen on tarttunut tanssivimma. Ei ole mitään niin mieletöntä kuin pyöriä ympäri. Se muistuttaa täydelleen sairautta”, totesi Alli.¹⁴⁰

Vaikka naisen paikka olikin pääsääntöisesti kotona, poikkeuksia oli runsaasti. Erityisen merkittävä naisen elämän kannalta oli hänen säätyasemansa. Rahvaan naisilla ei ollut mahdollisuutta jäädä kotiin, vaan heidän oli osallistuttava perheen elättämiseen. He eivät vastanneetkaan porvarillisten naisten emansipatorista naiskuvaa, jonka mukaan naisten kuului kantaa vastuunsa kodin ja perheen hyvinvoinnista. Alla olevaan taulukkoon 3 olen kuvannut yksinkertaistetussa muodossa Irma Sulkusen konseptin ”hierakkisesta sisaruudesta”, joka kuvaa hyvin sitä, miten erilaisia rooleja eri luokkien naisille oli 1800-luvun lopun naisemansipaatiassa varattu. Sellaiset yläluokan naisten yhdistykset kuin Suomen Naisyhdistys ja Unioni Naisasialiitto puolustivat äänekkäimmin naisten pääsyä julkisen toiminnan piiriin. He vaativat naisille mahdollisuutta parempaan ja korkeampaan koulutukseen, pääsyä virkoihin ja poliittisen vaikuttamisen piiriin. Tämä varsin ohut kerros varsinaisia naisasianaisia ajoi ”erilaista emansipaatiota”: naisten pääsy koulutuksen ja päätöksenteon piiriin mahdollistaisi tehokkaamman valistuksen siveellisten kotiolojen puolesta. Vaatimukset oli sovitettu uutta emansipatorista naiskuvaa vastaaviksi ja tukeviksi. Edelleen tämä ”julkiseen pääsy” kosketti suoraan vain hyvin ohutta kansanosaa, suhteellisen pienen sivistyneistön naisia.¹⁴¹ Yhteiskunnan ylimmällä tasolla naiset taistelivat oikeuksistaan, jotta olisivat voineet auttaa niitä naisia, joilla ei ollut yhtäläisiä mahdollisuuksia käydä itse tätä taistelua.

¹³⁹ Trygg-Helenius 1925, 10-11.

¹⁴⁰ Trygg-Helenius 1925, 11.

¹⁴¹ Sulkunen 1989a, 165.

Samaan aikaan keskiluokan naiset tekivät käytännön työtä emansipatorisen naiskuvan saattamiseksi koko kansan pariin. Lukuisissa järjestöissään he sekä muotoilivat että pyrkivät levittämään tietoisuutta naisen todellisesta olemuksesta ja tämän velvollisuuksista. Juuri tällä tasolla naisen vastuu koko kansakunnan hyvinvoinnin rakentajana tunnettiin ehkä kaikista vahvimpana ja se kiedottiin nimenomaan yksittäisen kodin ympärille. Tämän “Jumalalle, kodille ja isänmaalle”¹⁴² tehdyn vastuullisen työn esimerkeiksi nousivat keskiluokan naiset itse.¹⁴³

Suurin osa Suomen naisista oli kuitenkin ylhäältä suunnatun valistuksen vastaanottajia, niitä joita kyvykkäämpien tuli opettaa omaksumaan terveelliset ja siveelliset elämäntavat koko kansan tulevaisuuden varmistamiseksi. Vain heidät koettiin tarpeelliseksi saada työmarkkinoilta kokonaan kotiin, täysipäiväisiksi perheenemänniksi. Emansipaatio ei siis ollut kaikille sama. Naisen sosiaalinen ja taloudellinen asema sanelivat edelleen 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä sen, millaiseen “vapautumiseen” tällä oli mahdollisuudet. Meidän tuntemassamme mielessä emansipaatiota vaativat ne sivistyneistön radikaaleimmat naiset, joiden tietoisena pyrkimyksenä naisasian ajaminen oli; sen sijaan uusi emansipatorinen, kodin ja äidillisyyden ympärille rakentuva naiskuva ulottui koko yhteiskunnan läpi “hierarkkisena, luokkasuhteita myötäilevänä sisarusjärjestelmänä”.¹⁴⁴

Taulukko 3. *Luokkasidonnaisen emansipaation toteuttaminen*¹⁴⁵

Yläluokka	tasa-arvo, koulutus, virat, alempien luokkien sivistäminen
Keskiluokka	perheenäitiys/yhteiskunnallinen äitiys, kutsumuksellisuus
Työläisnaiset	(koti)äitiysihanne, ylhäältä annettu sivistys, työolojen parantaminen (koska työssäkäynti välttämätön paha)

¹⁴² Suomeen 1800-luvun lopulla Allin toimesta kotiutuneen alkujaan yhdysvaltalaisen Valkonauha-järjestön tunnuslause, joka kuvaa hyvin ajan naisjärjestöjen aatteellista perustaa. Valkonauhasta enemmän luvussa 4.2.1.

¹⁴³ Sulkunen 1989a, 165, 167.

¹⁴⁴ Sulkunen 1989a, 167; Työläisnaisten ja naisliikkeen suhteesta enemmän ks. esim. Laisi, Helena: Työläisäidin emansipaatio. Porvarillisen naisasialiikkeen ja työläisnaisliikkeen mielipide-eroista. Teoksessa Saarinen, Aino; Eva Hänninen-Salmelin; Keränen, Marja (toim.): Naiset ja valta. Naisnäkökulmia hyvinvointivaltioon. Tutkijaliitto 1987.

¹⁴⁵ Sulkusen 1989, 165, 167 mukaan.

Suuri merkitys oli naisille tarjolla olevalla koulutuksella – tämä käy selväksi myös Allin elämänkulkua seurattaessa. Tyttökouluja alettiin perustaa vuoden 1843 koulujärjestyksen säätämisen jälkeen. Nekään eivät valmistaneet naisia ammattiin tai jatko-opintoihin yliopistossa. Yliopistoihin naiset pääsivät 1870-luvulta lähtien anomalla vapautusta sukupuolestaan ja 1880-luvulla perustettujen yhteiskoulujen kautta. 1800-luvun loppupuolella naisille tarjoutui myös mahdollisuus valita työ perhe-elämän sijaan. Uran luomisesta ei silti voida puhua, sillä säädyllisenä pidettyä työtä leimasi kutsumuksellisuus. Näin oli sekä terveydenhoidon että kasvatuksen ammattilaisten laita. Näiden alojen kautta myös niille tytöille, jotka eivät olleet perustamassa omaa perhettä, avautui tilaisuus äitiyteen ja hoivaamiseen. Termi ”yhteiskunnallinen äitiys” syntyi kuvaamaan näitä naisia, jotka epäitsekäästi uhrautuivat kasvattaakseen kelpoja kansalaisia. Tyypillisestihän esimerkiksi opettajattareksi ryhtynyt nainen sitoutui elämään naimattomana, ja jos hän menikin myöhemmin naimisiin, oli hänen luovuttava työstään. ”Oikea”, biologinen äitiys meni lopulta yhteiskunnallisen äitiyden ohitse. Naimisissa olevien naisten työntekoa myös katsottiin karsaammin kuin naimattomien.¹⁴⁶

Myös muihin yhteiskunnalliseen äitiyteen sitoutuneisiin naisiin kohdistettiin suuria odotuksia. Pirjo Markkola on pohtinut naiskuvan kahtalaista puolta tutkiessaan diakonissoja ja moraalireformin nimissä ”langenneita sisariaan” pelastamaan lähteneitä yläluokan naisia. Markkola toteaa näille auttajille asetetun lukuisia odotuksia: esimerkiksi diakonissan piti noudattaa nöyrästi Jumalalta saamaansa elinikäistä kutsumusta. Kaikki ihanteet täyttävä nainen kuulostaa lähes epätodelliselta – ja vain harva jaksoi pitkän koulutuksen loppuun saakka. Toisaalta auttajat kohdistivat autettaviin lukuisia oletuksia, jotka usein perustuivat luokkaan liittyviin stereotyyppioihin. Monesti kysyttiinkin, miten yläluokan naiset pystyivät puhumaan naisen elämästä ja olemuksesta, kun he selvästikään eivät tienneet juuri mitään aviottomien äitien ja prostituutioon langenneiden naisten elämän realiteeteista.¹⁴⁷

4.2 Naisten kristillissosiaalinen toiminta

Historiaa tutkiva kohtaa työnsä eri vaiheissa monenlaisia haasteita, mutta tämän työn kohdalla

¹⁴⁶ Ollila 1998, 61–63; Alli Tryggin aikalainen Mandi Granfelt toimi opettajattarena, mutta luopui, vaikkakin osin vastentahtoisesti, työstään naimisiin mennessään. Sulkunen 1995, 33–43; Harjula & Hyvönen 2004, 15.

¹⁴⁷ Markkola 2002, 279–329.

1800- ja 1900-luvun vaihteen käsitteistön tuominen 2000-luvulle ja ymmärrettäväksi tekeminen on ollut se suurin haaste. Tämän pääluvun teema, naisasia, on siitä hyvä esimerkki. Miten määritellä nykyaikaisilla termeillä toimintaa, joka on syntynyt eri kieltä puhuvassa ajassa? Teenkö vääryyttä Allille ja muille naistoimijoille, jos kerron heidän toiminnastaan otsikon naisasia alla, vaikka he itse ovat lähteneet työhönsä todennäköisesti varsin erilaisista lähtökohdista? Ongelmani tiivistyi erityisesti Naisten Kristilliseen Ehdottoman Raittiuden Yhdistykseen eli Valkonauhaan, joka kyllä oli naisten omaa toimintaa, mutta ei ollut millään tapaa avoimesti poliittinen tai yhteiskunnallinen naisasiayhdistys. Sen voisi esitellä myös vallan hyvin raittiuskysymyksen yhteydessä, olihan lähtökohtana nimenomaan alkoholia vastaan suunnattu ”ristiretki”. Halusin myös toisaalta tehdä eron Naisyhdistyksen ja Valkonauhan välille, mutta samalla koin, että näiden kahden yhdistyksen tutkiskelu rinnakkain kuvaisi hyvin sitä laajaa rintamaa, jolla naiset Allin aikoina toimivat.

Niinpä päädyin nimeämään tämän osa-alueen naisasiasta kristillissosiaalisesti toiminnaksi, sillä tämä Pirjo Markkolan tutkimuksessaan *Synti ja Siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920* käyttämä termi tavoittaa mielestäni parhaiten Valkonauhan toiminnan olemuksen. Tässä luvussa käsitelen myös uskonnollisuuden vaikutusta Allin ajatusmaailmaan ja työhön, siinä määrin keskeinen taustavoima se tämän ajan naistoimijuuden analyysin kannalta oli.

4.2.1 Valkonauhaliike

Vuonna 1888 tekemällään Washingtonin-matkalla Alli sai tutustua Yhdysvalloissa Ohion seudulla syntyneeseen ja nopeasti levinneeseen ”whisky-sotaan” eli naisten ristiretkiliikkeeseen. Yhdysvaltalaiset naiset olivat nousseet taistelemaan alkoholin yhteisöissä aiheuttamaa rappiota vastaan lähtemällä ryhmissä alkoholia myyviin kapakoihin ja apteekkeihin. Aseinaan heillä oli rukous ja virret, joiden kerrotaan useimmissa tapauksissa tehonneenkin. Lukuisat kauppiaat oli saatu luopumaan alkoholin myynnistä muodossa tai toisessa. Tästä ristiretkestä rakentui sitten Naisten Kristillinen Ehdottoman Raittiuden Yhdistys (Woman's Christian Temperance Union, W.C.T.U.) ja myöhemmin Kansainvälinen Valkonauhaliitto (Worlds Woman's Christian Temperance Union, W.W.C.T.U), jonka kokoukseen myös Alli pääsi matkansa yhteydessä osallistumaan.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Yhdistyksen nimestä on käytetty useampaakin muotoa. Helenius 1904, 4-6; Karpio 1960, 66; Woman's Christian Temperance Union, <<http://www.wctu.org/earlyhistory.html>>.

“Kuinka huonosti olinkaan käsittänyt velvollisuuteni harhautuneita veljiäni kohtaan yhteiskunnassa; en ollut oikein käsittänyt näiden juomien merkitystä, jotka tähän saakka ovat olleet ihmiskunnan kirouksena!“, Alli totesi W.C.T.U:n puheenjohtajan Frances Willardin Philadelphiassa pitämästä puheesta. Kuuluttuaan tähän asti siihen suomalaisen raittiusliikkeen siipeen, joka oli puhunut kohtuullisuuden puolesta ennemmin kuin täysraittiuuden, muuttui hän nyt Frances Willardin ja valkonauha-aatteen vaikutuksesta ehdottomuuden kannattajaksi.¹⁴⁹ Muun muassa Vihtori Karpion kuvailemaa muutoksen äkillisyyttä voidaan tietysti epäillä, mutta joka tapauksessa Suomeen palattuaan Alli alkoi työskennellä kotimaisen Valkonauhayhdistyksen perustamiseksi. Aika ei kuitenkaan ollut sille vielä kypsä, sillä monet potentiaaliset valkonauhalaisten olivat jo kiinni muiden järjestöjen toiminnassa, ja vasta vuonna 1896 saatiin Turkuun perustettua ensimmäinen Valkonauhayhdistys. Toinen yhdistys saatiin vuonna 1902 Tampereelle. Valkonauha toimi Raittiuden Ystävien paikallisyhdistyksiä, kunnes itsenäinen järjestö Suomen Valkonauhaliitto perustettiin 1904. Paikalliset yhdistykset olivat keskittyneet osin eri työalueille: toisissa paino oli raittiustyössä, toisissa taas keskityttiin siveellisyystyöhön.¹⁵⁰

Valkonauhan piirissä oli selvää, että nimenomaan naisten panos alkoholinvastustamistyössä oli merkittävä ja tarpeellinen. Allin mukaan naisten vaikutus raittiustyössä oli ollut vahva jo varhain, ja edelleen hän totesi, että “vaikka naisella monessa muussa suuressa kulttuuristyössä on ollut vaan vähäpätöinen osa, niin olisi hänen tällä alalla tullut ottaa päätehtävä osalleen“. Hän – kuten monet muutkin raittiustyötä tekevät – katsoi naisen sopivammaksi raittiustyöhön nimenomaan naisellisten luonteenpiirteidensä, siis hellyytensä ja sääliväisyytensä ansiosta.¹⁵¹ Voiman taisteluunsa ”kotien pahinta vihollista, juomatapaa vastaan” valkonauhalaisten saivat Jumalalta. Näiden naisten uskonnollisuus nouseekin käyttämistäni lähteistä esille hyvin hartaana, saaden ilmiänsä paitsi tehdyssä työssä, myös käytetyssä kielessä. Maiju Heleniuksen sata vuotta sitten laatiman valkonauhahistoriikin mukaan tärkeää oli ennen kaikkea esimerkillinen evankeliumin periaatteiden mukainen elämä sekä työ ja rukous sen toteutumiseksi laeissa ja ennen kaikkea kansan tavoissa. Harrasta tunnelmaa pidettiin yllä myös omalla raittiuslupauksella ja uskontunnustuksella. Edelleen hyvin raamatullisesti puhuttiin ristirekkestä ja lähetystyöstä, joka levisi ympäri maailmaa

¹⁴⁹ Karpio 1960, 66–67.

¹⁵⁰ Markkola 2002, 189; Karpio 1960, 102–104; Suomen valkonauhaliikkeen historiallinen katsaus, <<http://www.suomenvalkonauhaliitto.fi/jarjesto/index.php?sivu=Historia>>.

¹⁵¹ Naisen tehtävä raittiustyössä 1902, 3–4. Helenius 1904, 3.

valkonauhan lähettiläiden mukana.¹⁵²

Suomalainen Valkonauha keskittyi raittiustyössään erityisesti kattavaan valistukseen. Luentonsa ja valistuskirjallisuuden se suuntasi eri kohderyhmälle kuin perinteinen raittiusliike, sillä sen ominta aluetta oli nimenomaan naisten ja “nousevan sukupolven“ valistaminen.¹⁵³ Esimerkiksi lasten valistamista eivät kuitenkaan kaikki “uudenaikaisenkaan“ raittiusliikkeen alussa pitäneet täysin hyväksyttävänä: väkijuomien vaikutusten kaltaisista “synkkiä mielikuvia herättävistä asioista“ ei sopisi puhua “elämän varjopuolia tuntemattomille“ lapsille.¹⁵⁴ Mutta vaikka suomalaisen Valkonauhan jäsenet eivät lähteneetkään omalle ristiretkelleen anniskelupaikkoihin, he menivät silti sinne missä ongelma todellisuudessa oli. Käytännön raittiustyössä ja Valkonauhan turva- ja lastenkodeissa alkoholin aiheuttamat sosiaaliset ongelmat tulivat varmasti aidosti vastaan: kerrotaan ainakin Turussa erään naisen käyneen “juomarien perheissä, neuvomassa, varoittamassa, tukemassa ja auttamassa sanoin ja töin“. Alli halusi myös korostaa, ettei suinkaan väheksynyt jo alkoholisoituneiden auttamista, vaan tahtoi kiinnittää huomiota ennalta ehkäisevän työn mahdollisuuksiin.¹⁵⁵

Alli oli siis vastuussa valkonauha-aatteen tuomisesta Suomeen, mutta ei muista kiireistään johtuen osallistunut sen toimintaan tämän jälkeen paljoakaan. Näin kävi myös monen muun aatteen ja järjestön kohdalla, joten tulkitsen tämän kertovan enemmän Tryggin kiireistä ja levottomasta luonteesta kuin hänen kiinnostuksestaan kyseisiä järjestöjä kohtaan. Näiden järjestöjen ideologiaa ja periaatteita tarkastelemalla pääseekin hieman lähemmäs sitä, mihin Alli uskoi. Kuvaavaa on esimerkiksi se, että moraalireformi oli merkittävä tekijä sekä Valkonauhan että NNKY:n eli Nuorten Naisten Kristillisen Yhdistyksen periaatteissa. Edelleen ne molemmat sallivat naiselle poliittisen osallistumisen, minkä ajatuksen monet muut kristilliset järjestöt tyrmäsivät.¹⁵⁶ Näin säilyttävä ja perinteisiin nojaava toimintakin saattaa pitää sisällään yhteiskunnallisen muutoksen mahdollisuuden. Allin osallistuminen juuri tällaisten yhdistysten toimintaan ei tulkintani mukaan olekaan sattumaa. Koko elämänsä ajan, *ennen ja jälkeen* äänioikeuslustruksen pitämisen, hän kulki jatkuvasti naiselle sopivan toiminnan rajalla. En usko Allin varsinaisesti pitäneen itseään

¹⁵² Helenius 1904, 20–24, 29.

¹⁵³ Naisen tehtävä raittiustyössä 1902, 14; Suomalaisen raittiusliikkeen toimintamuodoista ja historiasta tarkemmin ks. Sulkunen 1986.

¹⁵⁴ Esim. Topelius oli kieltäytynyt kirjoittamasta raittiusasiaa käsittelevää oppikirjaa. Karpio 1960, 111.

¹⁵⁵ Naisen tehtävä raittiustyössä 1902, 14; Trygg-Helenius & Helenius 1903, 12; Markkola 2002, 217, 271–276.

¹⁵⁶ Alli Trygg mainitaan Suomen NNKY:n perustajajäsenenä. Hän oli oletettavasti ensimmäinen suomalainen nainen, joka tutustui kansainväliseen Nuorten Miesten Kristilliseen Yhdistykseen vuoden 1888 kokouksessa Tukholmassa. Antikainen 2006, 22, 28, 31.

radikaalina naisena, mutta hän on varmasti ollut tietoinen näistä rajoista joita hän koetteli, ylitti, venytti – mutta myös vahvisti. Uskonto oli yksi kantava periaate siinä mitä Alli koki tarpeelliseksi ja mahdolliseksi tehdä.

4.2.2 Uskosta nouseva aktiivisuus

*Kun vielä mainitsen neiti Tryggin puhtaasti uskonnollisen mielialan, joka harwinaisen sopusointuisesti yhtyy hellään isänmaalliseen ihmisrakkauteen, hänen vaatimattomuutensa suurien yhtaiskunnallisten parannuspuuhain synnyttäjänä, hänen yksinkertaisuutensa yleisissä elämäntavoissa, hänen uhraavaisuutensa walon jumalille, niin silloin olen lausunut muutaman koruttoman ja vaatimattoman sanan vaatimattomasta Suomen tyttärestä--.*¹⁵⁷

Kristillinen uskonnollisuus on niin kiinteä osa 1800-luvun lopun suomalaista yhteiskuntaa, että sen merkitystä tuona aikana eläneiden maailmankuvalle on tärkeää olla väheksymättä. Vaikka se on kiistämättä niin keskeinen kulttuuri-ilmiö, että sitä ei voi ohittaa tutkittaessa naisten historiaa, näin on kuitenkin pitkään tehty. Pohjoismainen tutkimus on ottanut aiheekseen naisten osallistumisen uskonnollisiin liikkeisiin vasta kahden viimeisen vuosikymmenen aikana, ja suurin osa tutkimuksista on valmistunut vuosituhatien vaihteen jälkeen. Kuten ruotsalainen Inger Hammar toteaa, uskonto selittää monia sellaisia ilmiöitä, joita on ennen haluttu selittää esimerkiksi materiaalisilla tai psykologisilla syillä. Ruotsalaisten naisten järjestäytymistä ja naisliikkeen pioneereja tutkinut Hammar huomauttaa edelleen, että sekularisaatio ja naisten emansipaatio ei ole itsestään selvä kytkös.¹⁵⁸

Tästä näkökulmasta ja uuden pohjoismaisen tutkimuksen valossa näyttääkin siltä, että uskonnon ja emansipaation välillä ei välttämättä ole sellaista ristiriitaa, kun on haluttu ymmärtää. Kirkkoa on usein korostettu siinä merkityksessä, miten paljon vastustusta se on osoittanut varhaisten ja myöhäisempienkin naisasianaisten työlle. Silti suurin osa pohjoismaisen ja suomalaisen naisliikkeen perustajista toimi uskonnollisen kutsumuksensa mukaan. Miten tämä ristiriita on selitettävissä? Näyttää enemmän siltä, että ristiriidan ajatuksesta on luovuttava, ja keskityttävä sen sijaan sen pohtimiseen, miten evankelis-luterilainen uskonto ja kutsumuksellisuus ovat tukeneet

¹⁵⁷ Alli Trygg ja hänen kansanpalatsinsa Sörnäisissä. Turun Kuva-lehti N:o 52, 28.12.1890.

¹⁵⁸ Markkola 2000a, 10.

naisten pyrkimyksiä oikeuksiensa lisäämiseen. Erityisen selvää on, ettei uskontoa voi sivuuttaa Allin elämää ja työtä tutkittaessa. Pohdinkin siis sitä, miten hän yhdisti syvän kutsumuksensa ja emansipatoriset pyrkimyksensä.

Inger Hammar on tutkinut ruotsalaisen naisliikkeen perustajiin luettua Fredrika Bremeriä (1801-1900), joka on hyvä esimerkki siitä, miten uskonnolliset ja emansipatoriset pyrkimykset sulautuivat yhteen 1800-luvun puolivälistä alkaen nousseessa naistoimijoiden joukossa. Bremer tuli tunnetuksi kirjailijana, joka pureutui ruotsalaisen yhteiskunnan ongelmiin ja puhui naisten vapauden puolesta. Hän oli myös syvästi uskonnollinen nainen, joka rohkeni olla eri mieltä valtionkirkon tulkintojen kanssa. Hänen mukaansa patriarkaaliset raamatuntulkinnat olivat tukahduttaneet alkuperäisen sanoman vapaudesta – vapaudesta, joka koski molempia sukupuolia yhtä lailla. Hän nousi vastustamaan Lutherin käsityksiä, joiden mukaan naisen paikka oli kodin piirissä ja hänen olemassaolonsa perustui äitiyteen ja vaimon rooliin. Kodin ulkopuolella naisen tuli vaikuttaa vain miehen kautta. Bremer tiesi herättävänsä kiivasta kritiikkiä liberaaleilla kirjoituksillaan, mutta ryhtyi epäkiitolliseen tehtävään kutsumuksensa velvoittamana. Hän oli saanut tehtävänsä Jumalalta, ja Kristus oli pyhittänyt naisten emansipaation.¹⁵⁹

Fredrika Bremer toteutti kutsumustaan kirjoittamalla, ja avasi esimerkillään keskustelua, joka oli jatkuva vielä pitkään. Ironista on, että naista, joka kirjoitti taivaallisen velvoitteen ajamana, syytettiin jumalanpilkasta. Eikä naisen suinkaan tarvinnut ryhtyä näin radikaaleihin toimenpiteisiin herättääkseen negatiivista huomiota: Lutherin oppien mukaan jokainen kodin, piiristä julkisen alueelle siirtyvä nainen oli potentiaalinen uhka moraalille ja yhteiskuntajärjestykselle. Julkista työtä tekevä nainen oli siveellisesti epäilyttävä. Tämän saivat tuta myös ne ensimmäiset sosiaalista työtä tekemään lähteneet filantroopit, joiden pelättiin unohtavan roolinsa äiteinä ja vaimoina.¹⁶⁰

Paitsi naisasian kehitys, myös uskonnollinen keskustelu sai Suomessa paljon vaikutteita vanhasta isäntämaasta, joten samoja ongelmia kohtasivat myös Fredrika Bremerin ja Lutherin kammoksumien filantrooppinaisten suomalaiset ”virkasisaret”. Minna Canthin osakseen saama kritiikki kuvaa hyvin sitä uskonnon ja naisemansipaation yhteensovittamisen vaikeutta, johon naistoimijat usein törmäsivät. Kuten edellä todettiin, kirjailija Canthin työhön kohdistettiin varsin paljon kritiikkiä, mutta se sai myös kiitosta naisasiasta kiinnostuneilta. Canthia syytettiin

¹⁵⁹ Hammar 2000, 27–28, 37, 40–41.

¹⁶⁰ Hammar 2000, 28, 33–34, 40.

nimenomaan ateismista, mikä loukkasi häntä syvästi. Hänen mukaansa kaikki hyvät pyrkimykset saisivat Jumalan siunauksen, ja naisia selvästikin oli tällainen asia. Uskontoa, totesi Canth, käytettiin tekosyynä naisemansipaation vastustamiseksi – naisia tulkittiin erityisesti papiston ja suomalaisen puolueen johtohahmojen piirissä kapinaksi Jumalan asettamaa järjestystä vastaan, epäkristilliseksi ja siveettömäksi käytökseksi. Canth luotti kritiikistä huolimatta mielipiteidensä oikeutukseen, ja nousi naisialiikkeen parissa ihailuksi hahmoksi.¹⁶¹ Myös monille muille naistoimijoille oma suhde uskontoon oli mutkaton ja selkeä, eikä kristillisyyden ja naisasian välillä nähty ristiriitaa. Esimerkiksi Suomen Naisyhdistyksen pitkäaikainen puheenjohtaja Aleksandra Gripenberg korosti kristinuskon olevan naisten emansipoitumispyrkimysten perusta. Suomen Naisyhdistys taas kirjoitti vastineessaan yhdelle kiihkeimmistä naisliikkeen vastustajista, piispa Gustaf Johanssonille, lähtevänsä toiminnassaan siitä, että Jumalan säätämän järjestyksen sijaan se pyrki muuttamaan sosiaalisia vääryyksiä – ja luopuisi niiden korjaamisesta, jos ne osoittautuisivat Jumalan luomiksi.¹⁶²

Pirjo Markkola on tutkinut suomalaisten naisten kutsumuksellista työtä nimeten sen osuvasti kristillissosiaalisiksi työksi. Tutkimuksessaan *Synti ja siveys: naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860-1920* Markkola tutkii laajasti naisten kutsumuksensa nimissä tekemää sosiaalityötä 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Hän toteaa, että auttamistyö kohtasi Suomessakin vastustusta kirkon ja muiden yhteiskuntavaikuttajien piiristä, mutta että tästä huolimatta naiset rakensivat pohjaa monille nykyaikaisillekin hyvinvointivaltion hoivapalveluille.¹⁶³

Uskonnon ja emansipaation suhde on työni kannalta keskeinen tekijä, sillä Allin elämässä ne ovat molemmat vahvasti läsnä. Tulkintani mukaan Allia motivoi halu auttamiseen ja asioiden muuttamiseen paremmiksi, ei radikaali patriarkaatin vastustaminen ja tarve omistaa elämä naisasian edistämiseen. En hylkää materiaalisia tai psykologisia syitä, mutta haluan nostaa uskonnon niiden rinnalle, kun lähdän etsimään syitä ja selityksiä Allin toiminnalle.

Millainen siis oli Allin suhde uskontoon? Kenenkään sielunelämään ei pääse sisälle niin, että voisi kuvata autenttisia kokemuksia, mutta lähteet puhuvat sen puolesta, että Allille uskonto oli henkilökohtainen voimavara.

¹⁶¹ Kaikkonen 2002, 44–45, 49–54.

¹⁶² Markkola 2000b, 131–132.

¹⁶³ Markkola 2002, erit. 29–33, 179–186.

Allista tähän mennessä kirjoitetut elämäkerrat toistavat kaikki ahkerasti tarinoita dramaattisista tapahtumista lapsuudessa, ja näkevät ne selityksinä hänen vilkkaalle toiminnalleen. Lennokkaiden kuvausten taustalta löytyy osa totuutta, vaikka niiden tarkoituksena lienee ollut korostaa Allin asemaa yhtenä ”Suomen merkillisimpänä naisena”.¹⁶⁴ Erityisesti teoksissa on korostettu lapsuudesta juontuvaa syvää uskonnollisuutta, joka luotti rukouksen voimaan. Allin vakaa usko Jumalaan juontaa juurensa jo hyvin varhaiseen lapsuuteen, aikaan jolloin koko perhe oli vielä koossa. Lasten uskonnollisesta kasvatuksesta lienee vastannut pääasiassa äiti. Rukouksella oli erityinen merkityksensä. Vihtori Karpio kuvaa erästä käänteentekevää tapahtumaa Allin lapsuudesta, jolla hän haluaa osoittaa tämän kohdalla runebergiläiseen ja topeliaaniseen romanttisuuteen yhdistyneen erityistä uskonnollisuutta ja ihanteellisuutta. Pieni Alli oli tahtonut vanhempiansa mukaan vierailulle naapurikartanoon, mutta hartaista pyynnöistä ja itkusta huolimatta hänen oli jäätävä kotiin veljiensä kanssa. ”Suuressa surussaan ja epätoivossaan” Alli oli juossut ullakon ikkunan ääreen, josta saattoi nähdä koko pihamaan. Silloin hänen mieleensä oli muistunut äidin opetus: jos pyytää Jumalalta jotakin, hän kuulee rukouksen ja auttaa. Niinpä Alli risti kätensä ja pyysi hartaasti että äiti ja isä palaisivat takaisin ottamaan hänet mukaan. Karpio kirjoittaa: ”Kun kyyneleet ja rukous olivat keventäneet surun täyttämän sydämen, hän katsoi ulos ullakon ikkunasta ja – oliko se todellakin totta vai harhanäky – isä ja äiti olivat kääntyneet ja ajoivat takaisin veräjältä pihalle.” Tästä tapahtumasta lähtien arvelee varhaisemman elämäkerran kirjoittanut Uno Stadius Allilla olleen vankka luottamus rukouksen voimaan.¹⁶⁵

Toinen voimakas muisto liittyy rippikoulun käymiseen. Äidin kuoltua Alli oli siis muuttanut enonsa luo Ouluun, ja siellä hän sai käydä rippikoulun. Ensimmäinen ehtoollinen jäi nuorelle tytölle erityisen hyvin mieleen:

Älköön koskaan muististani hälventykö sen pyhän hetken muisto, jolloin minä monen rippikoulutoverini kanssa ensi kerran polvistuin alttarin ääreen. Kuinka mitättömiltä maan kaikki ihanuudet meistä näyttivätkään, kaikki sen kielto ja loisto, kuinka pieniltä sen surut, kuinka helpolta meistä tuntuikaan aina kulkea katse suunnattuna kohden kotia tuolla ylhäällä Jumalan luona, joka silloin tuntui olevan niin lähellä meitä.”¹⁶⁶

¹⁶⁴ Alli Tryggin elämä on kuvattu teoksessa *Kristuksen lähettiläitä* otsikolla ”Suomen merkillisin nainen”. Ks. Kallio 1989.

¹⁶⁵ Karpio 1960, 10.

¹⁶⁶ Karpio 1960, 12–13.

Usko oli Allille vahva tuki lapsuudessa, joka oli epävarmaa ja epävakaa aikaa hänen elämässään. Se kanavoitui jo varhaisessa vaiheessa muiden auttamiseen, ja ensimmäisenä avunsaajana oli oma äiti, joka yritti hankkia toimeentulon perheelleen.¹⁶⁷ Mutta myös aikuisiällä Alli turvasi rukoukseen ja jumalaansa epävarmuuden ja puutteen hetkellä. Kun hän vuoden 1887 matkallaan Englannissa sai tiedon Amerikassa pidettävässä naisasiakokouksesta, heräsi hänessä toive päästä jatkamaan matkaa Atlantin yli. Mutta loma opettajan virasta oli päättymässä, samoin matkarahat olivat loppuneet. Suomeen palaaminen näytti ainoalta vaihtoehdolta, kunnes Alli muisti:

Oli kuitenkin eräs tie, jota olin käyttänyt lapsuudestani lähtien. Voin jättää asian Jumalan käsiin. Hänellähän olivat kaikki maailman rahat vallassaan. --- Niin sanoin Herralle, että uskoin hänen voivan lähettää minut naisten kokoukseen, jos minun perusteeni matkan suhteen olivat oikeat, ja että odotin Häneltä merkkiä, mitä minun oli kirjoitettava [Helsingin kansakoulujen] tarkastaja Öhbergille.¹⁶⁸

Muutaman päivän kuluttua tästä tuli kirje Maikki Fribergiltä, joka kertoi järjestetyn keräyksen, jotta Alli saataisiin matkaan. Hänelle järjestyi samansuuruinen matkaraha kuin Aleksandra Gripenbergille.¹⁶⁹ Mielestäni tässä kuvauksessa kuvattu usko on lapsenomaisen vilpittömyyden, mutta sitä voisi pitää myös eräällä tavalla laskelmoivana. Allin jumala järjesti asiat, kunhan tarve oli oikeutettu ja perusteet hyvät. Kaikella mitä tapahtuu, on jumalan siunaus, sillä mitään ei tapahdu ilman jumalan tahtoa. Selvästikin Allin jumala hyväksyi naisasian. Uskonto nimettiin yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi Allin toimittamassa Suomen Naisyhdistyksen *Hemmet och Samhälletissä*. Heti ensimmäisessä numerossa todettiin, että koska uskonto on merkittävä tekijä sekä yksilön että yhteiskunnan elämässä, tullaan sitä käsittelemään myös lehden sivuilla.¹⁷⁰

Henkilökohtainen Allin usko oli erityisesti siinä merkityksessä, että hän näyttää luottaneen omiin tunteuksiinsa enemmän kuin virallisiin tulkintoihin. Hän noudatti sääntöjä kuuliaisesti niin kauan, kun ne tuntuivat mielekkäiltä, eivätkä rajoittaneet hänen toimintaansa liiaksi. Hän ei halunnut tahallaan pahoittaa kenenkään mieltä toiminnallaan, mutta ei toisaalta antanut toisten

¹⁶⁷ Elämäkertoissa kerrotaan, kuinka Allin aloitteesta sisarukset keräsivät ja myivät apteekkiin kamomillankukkia, jotta äidin työtaakkaa olisi saatu helpotettua. Suorastaan myytilisiä piirteitä Allin tarina saa, kun tätä kukankeruukertomusta vertaa Uno Stadiuksen kertomukseen siitä, miten lapset tienasivat rahaa syksyllä. Kun kamomillakukkia ei enää luonnosta löytynyt, lähtivät lapset tunkioille keräämään vanhoja luita – nämä luut myytiin sitten kaupunkiin, jossa niistä valmistettiin lannoitetta pelloille. Stadius 1929, 16-17; Karilas 1948, 13-14; Karpio 1960, 10-11.

¹⁶⁸ Karpio 1960, 56-57.

¹⁶⁹ Karpio 1960, 57.

¹⁷⁰ Redaktionen, *Hemmet och Samhället* 1/1889.

ahdasmielisyyden hidastaa itseään. Ennen kaikkea hän seurasi omaa vaistoaan, omasi vahvat mielipiteet ja oli valmis taistelemaan niiden puolesta. Kaikessa tässä hän nojautui uskoonsa, joten hän on varmasti tehnyt rohkeasti omia tulkintojaan myös kristinuskon suhteen. Allin uskosta löytyykin paljon yhtäläisyyksiä vapaakirkollisuuden kanssa. Vapaakirkollisuuden merkityksestä naistoiminnalle on kirjoittanut muun muassa Marjo-Riitta Antikainen, joka on tutkinut vankien parissa työskennellyttä Mathilda Wredeä (1864-1928). Yhtäläisyydet Allin ja Mathildan välillä ovat merkittävät, vaikka he erosivat suuresti jo syntyperänsä kautta. Wrede oli säätyläisperheen tytär, joka omisti elämänsä vankien parissa tehdyille auttamistyölle. Vaikka säätyläisten ylhäinen asema velvoitti heidät auttamaan huonompiosaisia, Wreden toiminta rikkoi rajoja ja normeja konkreettisuudellaan. Myös Wreden motiivina kerrotaan olleen vahva uskonnollinen herätys. Säädyn merkitys näkyy konkreettisella tavalla naisten erilaisissa toimintatavoissa. Samoihin päämääriin päädyttiin eri keinoin. Mathilda saattoi pyytää apua omalta isältään, Vaasan läänin kuvernööriltä Carl Gustaf Wredeltä.¹⁷¹ Allin täytyi sen sijaan käyttää hyväkseen luomaansa verkostoaan. Allin ”taustajoukkoihin” kuului Zachris Topeliuksen lisäksi liberaalipoliitikko ja professori Leo Mechelin. Joka tapauksessa 1800-luvun lopun naiset tarvitsivat toimilleen vaikutusvaltaisten miesten siunauksen, pelkkä halu auttaa ei riittänyt.

Kuten myöhemmin havaitsin, Allin ja Mathildan välillä oli edellä mainitun lisäksi selvempiäkin kytköksiä. Naiset näyttävät jopa tunteneen toisensa. Yhteiset kiinnostuksenaiheet saattoivat heidät yhteen kesällä 1911 tai 1912 luontaishoitolassa Ruovedellä, jossa Alli oli nauttinut Mathildan ja tämän veljen seurasta. Mathilda myös oli Allin perustaman Huopalahden vegetaarisen hoitolan ja lepokodin ensimmäinen asiakas.¹⁷²

Allin tavoin myös Mathildasta kasvoi sellainen ihailtu ja esikuvallinen hahmo, jonka erityisyyttä aikalaiset ja elämäkertojen kirjoittajat korostivat. Antikainen toteaa, että aiempi tutkimus ei ole huomioinut nimenomaan vapaakirkollisuuden merkitystä Wreden toiminnan motivaattorina, koska hänet on haluttu kuvata ainutlaatuisena. Toiminnan selittäminen uskonnollisuudella – ja nimenomaan vapaakirkollisuudella, joka motivoi hyvin monia naisia – olisi himmentänyt Wreden

¹⁷¹ Antikainen 2004, 40–48.

¹⁷² Alli oli varsin kiinnostunut luontaishoidoista. Hän vieraili usein erilaisissa hoitoloissa, muun muassa adventistien kylpyparantolassa Kööpenhaminan lähellä ja Ruovedellä, ja suositteli hoitoja muillekin. Alli ja Matti olivat kasvisyöjiä, ja Allin ansiosta myös Valkonauhan ohjelmaan kuuluivat kasvisruokakurssit. Vuonna 1912 perustettu Huopalahden hoitola oli myös aikanaan ainut paikka, jossa tarjottiin hoitoja naispuolisille alkoholisteille. Karpio 1960, 166–168.

persoonan merkitystä.¹⁷³

Vapaakirkollisissa piireissä yhteiskunnallinen toiminta ja sosiaalityön tekeminen oli vilkasta, mikä selittyy sillä, että armon julistamisen ja evankelioinnin rinnalla kristityn velvollisuuksiin kuului lähimmäisten auttaminen. Velvollisuudet koskivat yhtä lailla naisia ja miehiä, mikä puolestaan lisäsi naisten toimintamahdollisuuksia. 1800-luvun luterilaiseen kirkkoon verrattuna ilmapiiri oli sallivampi, sillä nainen nähtiin myös potentiaalisena uskonnollisena toimijana. Vapaakirkollisilla ei myöskään ollut tiukasti järjestäytyneitä organisaatioita. Tämä kutsui monia naisia vapaakirkollisuuden piiriin. Allillakin kerrotaan olleen sympatioita vapaakirkollisuutta kohtaan. Nuoruudessaan hän oli kihlattunsa, serkkunsa Theodor Reisin, kuoltua hakeutunut surussaan oululaisen papin puheille ja loukkaantunut osakseen saamastaan kylmästä kohtelusta. Karpio uskoo tämän vaikuttaneen Allin “hieman viileään suhtautumiseen valtionkirkkoon ja myötätuntoon vapaakirkollisia uskonnollisia rientoja kohtaan“. Allilla tiedetään myös olleen jonkinasteisia kytköksiä vapaakirkollisiin piireihin, joten hän on ollut ainakin jossain määrin tietoinen sen toimintatavoista. Muita kirkollisia suuntauksia kohtaan tuntemastaan ennakkoluulottomuudesta ja kiinnostuksesta huolimatta Alli pysyi silti valtionkirkon jäsenenä.¹⁷⁴

Vaikka Allin omia ajatuksia uskostaan onkin vaikea tavoittaa, sen merkitystä hänen elämässään ja työssään on mielestäni mahdoton ohittaa. Esimerkiksi hänen kirjeensä muille naistoimijoille ovat täynnä uskonnollisia viittauksia ja vertauksia. Allin usko on siis jatkuvasti läsnä, elävänä ja konkreettisenä.¹⁷⁵ Meidän kulttuurissamme kaikki tämä saattaa tuntua vieraalta, mutta lähteistä piirtyy selvästi esille kuinka Alli ennen kaikkea toteutti elämässään ”käytännöllistä kristillisyyttä”, jolle tuki löytyi Raamatusta, voima rukouksesta. Allin usko ulottui sanoista tekoihin.

¹⁷³ Antikainen 2004, 34.

¹⁷⁴ Karpio 1960, 13, 15; Markkola 2000b, 124.

¹⁷⁵ Ks. esim. A.T. M.G:lle, Mandi Granfeltin kirjeenvaihto, coll. 39, Granfelt-Kuusi -suvun arkisto, KA.

5. Alkoholista sananen

Koska naisten omat järjestöt käsittelivät paljon myös raittiuskysymystä, niiden parista on luontevaa siirtyä seuraavaan lukuun, raittiusasiaan. Tässä luvussa esittelen tarkemmin Allin raittiusvalistuksen parissa tekemää uraa. Omaksi alaluvukseen olen nostanut lapsille suunnatun raittiusvalistuksen ja Toivon liiton. Käsittelen myös hänen yhdessä Matti Helenius-Seppälän kanssa – ennen ja jälkeen avioliiton solmimisen – tekemäänsä työtä.

Kun Allin elämää tutkii tarkemmin, huomaa, että raittiusasia leimasi lähestulkoon kaikkea mitä hän teki. Tässä suhteessa hän on hyvä esimerkki raittiusideologian läpitukenavuudesta 1800-luvun lopun yhteiskunnassa. Ja tästä syystä hänen kantaansa raittiuteen ja sen kääntöpuoleen juoppouteen on syytä tarkastella lähemmin.

5.1 Raittiuskysymys

Kuten elämäkerturit kertovat, muotoutuivat Allin periaatteet pitkälti jo hänen lapsuutensa ja nuoruutensa aikana. Alli tuli myöhemmin tunnetuksi nimenomaan lapsille suunnatun raittiusvalistuksen uranuurtajana niin kotimaassa kuin ulkomaillakin, ja elämäkerrat ovatkin keskittyneet – tahattomasti tai tarkoituksella – kuvaamaan hänen kiinnostuksensa varhaista syntymistä. Allihan opetti jo nuorena toisia lapsia ja omaksui jonkinlaisen kasvattajan roolin hyvin varhaisella iällä. Samoin pienen Allin reaktiota kotikylän viinanpolttoon on kuvattu jyrkäksi. Hän muisteli myöhemmin esimerkiksi viinanpolttoa, jota harjoitettiin yleisesti kotikylän joka talossa – myös Tryggeillä – yhtä luonnollisesti “kuin leipomista tai jotain muuta työtä”. Näistä ajoista lähtien hän tunsu “suurta inhoa viinaa kohtaan” ja kauhisteli erityisesti sen vaikutuksia: “Miten kauhealta tuntuikaan nähdä juopuneita ihmisiä pitkin kylän kujia. Sitä huutoa ja rähinää yleisillä maanteilla, kun miehet tulivat kotiin tyhjine viina-astioineen kaupungista!”¹⁷⁶ Uravalinta näyttää siis luonnolliselta, jopa jonkinlaiselta itseään toteuttavalta ennustukselta.

Omasta näkökulmastani Allin uravalinta ei niinkään ollut valinta. Todennäköisemmin Alli vain ajautui raittiuskasvatukseen pariin, kuten hän ajautui moniin muihinkin projekteihinsa. Mutta yhtä

¹⁷⁶ Kotiviinanpoltto lakkautettiin lailla v. 1866. Karpio 1960, 11.

kaikki aika oli hyvin otollinen hänen pyrkimyksilleen. 1800-luvun loppupuoliskolla keskustelu alkoholista ja sen haitoista oli nousemassa yhä merkittävämmäksi puheenaiheeksi. Alkoholien kulutus ei kasvanut, mutta käytöstä aiheutuvat ongelmat nousivat uudella tavalla esiin, kuten muun muassa Irma Sulkunen on todennut. Maaseutuyhteisöissä alkoholien käyttö oli luonnollinen osa yksityistä elämäntapaa, ja mahdolliset lieveilmiöt ja ongelmatkin pysyivät helpommin yksityisinä. Ihmisten siirtyessä kaupunkien työn perässä juopottelusta tuli näkyvämpi ilmiö, kun ongelmat olivat nyt kaduilla kaikkien nähtävissä. Tässä tilanteessa kansanvalistajien oli myös helppo paikantaa ongelma nimenomaan työväkeen, jonka parissa rappiolliset tavat olivat lähteneet leviämään. Yhteiskunnallinen muutos kiinnitti siis valtaapitävien huomion ongelmaan, joka ei ollut uusi, vain muuttanut muotoaan. Samalla huomio kiinnittyi muihin ilmiöihin, jotka esiintyivät usein samaan aikaan juoppouden kanssa. Väkipuute, köyhyys, sairaudet ja yleinen turvattomuus nousivat keskustelun aiheiksi aivan uudella tavalla, kun turmeltuneisuus lähti leviämään työväestön miehistä maaseudun tyttäriin, jotka saapuivat kaupunkien työn toivossa, ja joutuivat usein ahdistelun kohteeksi tai pahimmassa tapauksessa prostituoiduiksi. Yläluokkaisen väestön oli siis helppo katsoa alaspäin työväkeen ja todeta, että se ei selvinnyt omin voimin ongelmistaan.¹⁷⁷

Alkoholivalistus oli perinteisesti kuulunut oppineille miehille, ja yläluokan naisten tehtävänä oli tehdä hyväntekeväisyystyötä jo ongelmiin joutuneiden perheiden parissa. 1800-luvun kuluessa loppuaan kohti naisten rooli kasvoi yhä merkittävämmäksi, kun auttamistyö muuttui yhä konkreettisemmaksi. Naisille ja lapsille suunnattiin turvakoteja ja kaupunkien köyhien parissa tehtiin ”slummityötä”. Tässä konkreettisessa työssä Alli löysi työsarkansa. Erityisesti hän keskittyi siihen, että ongelmia voitaisiin ehkäistä jo etukäteen: huomio oli keskitettävä syihin, ei seurauksiin. Niinpä oli mentävä sinne, missä oli mahdollisuus vaikuttaa asenteiden syntymiseen sen sijaan että niitä yritettäisiin myöhemmin muuttaa. Lapsia olisi siis tehokkaasti valistettava alkoholien vaaroista. Jos heille kerrottaisiin, mitä ensimmäisestä lasillisesta voisi seurata, he ehkä jättäisivät sen lasillisen nauttimatta.¹⁷⁸

Allille alkoholi oli ennen kaikkea kodin vihollinen: väkijuomat häiritsivät rakkaan, lämpimän kodin

¹⁷⁷ Sulkunen 1986, 17–19; Matti Helenius esitti alkoholien kulutusta kuvaavan tilaston, jonka mukaan 1890-luvun alkupuoliskolla olutta kulutettiin asukasta kohden Suomessa 8,8 litraa, paloviinaa 2,9 litraa (Tanska 32/14,4; Ruotsi 27,6/6,7; Norja 20,1/3,5). Helenius 1905, 8; Matti Peltosen mukaan Suomi oli Euroopan ”kuivin” maa myös vuosien 1906–1910 tilaston mukaan: täällä käytettiin alkoholia absoluuttiseksi alkoholiksi muunnettuna 1,5 litraa asukasta kohden. (Ranska 22,9; Ruotsi 4,3; Norja 2,4 litraa.) Peltonen 1997, 11.

¹⁷⁸ Slummityöstä ja muusta naisten kristillis-siveellisestä toiminnasta tarkemmin ks. Markkola 2002, passim, slummityöstä erit. 124–131; Allin puheissaan kertoma tarina juomaan langenneesta nuoresta miehestä korosti nimenomaan etukäteen tehtävää valistustyötä jälkiviisauden sijaan. Trygg-Helenius 1903, 3–6.

onnea, sopusointua ja rauhaa saaden äidit ja lapset pelkäämään perheen pään askelia rapussa. Hän laski noin 30 000 kodin turmeltuneen väkijuomien takia, ja kiinnitti erityistä huomiota siihen, mitä se merkitsi lapsille. Turmeleva vaikutus ei pysähtyisi, vaan siirtyisi sukupolvelta toiselle. Vaikka tiede ei ollutkaan selvittänyt perinnöllisyyden lakeja, terve järki huomaisi Raamattuun sisällytetyn totuuden: “Minä Herra sinun Jumalasi olen kiivas Jumala, joka kostan isäin pahat teot lapsille kolmanteen ja neljänteen polveen”.¹⁷⁹

Alli huomioi naisten erityisen roolin raittiustyössä, ja totesi, että “vaikka naisella monessa muussa suuressa kulttuurityössä on ollut vaan vähäpätöinen osa, niin olisi hänen tällä alalla tullut ottaa päätehtävä osalleen”. Hän, kuten monet muutkin raittiustyötä tekevät, katsoi naisen sopivammaksi raittiustyöhön nimenomaan naisellisten luonteenpiirteidensä, siis hellyytensä ja sääliväisyytensä ansiosta. Hän huomautti myös, että naiset olivat niitä, jotka kärsivät suoraan tyttärinä, vaimoina ja äiteinä “määrättömästi niiden juoppouden takia, joihin he ovat olleet yhdistettyinä läheisillä ja hellillä siteillä”.¹⁸⁰ Nainen siis oli se, joka ensi kädessä kärsi alkoholin tuhoisasta vaikutuksesta. Kunnan nainen ei kuitenkaan hellän luonteensa vuoksi voinut jäädä seuraamaan tuhon etenemistä, vaan nousi toimintaan. Naisten rooli alkoholivalistuksen suhteen ulottui myös tuleviin äiteihin ja vaimoihin. Alli neuvoi nuoria naisia:

[Ä]lä rupea koskaan minkäänlaiseen suhteeseen mieheen, joka käyttää väkijuomia, olkoonpa kuinka vähäisessä määrin tahansa. Ennenkuin voit ajatellakaan, että voisit sellaiselle miehelle lahjoittaa sydämesi, on sinun varmasti annettava hänen ymmärtää, mikä on sinun suhteesi maamme suurimpaan viholliseen, väkijuomiin. Älä ollenkaan seurustele hänen kanssansa; anna hänen valita joko sinut taikka lasi. Jos hän valitsee lasin, niin älä puhu yhtään sanaa hänen kanssansa, sillä muuten voi tapahtua, että hän seurustelemalla kanssasi saa sijan sinun sydämässäsi ja silloin sinun on paljon vaikeampi erota hänestä. Koko elämäsi onni riippuu sinun päätöksestäsi tässä asiassa. Kun rakastaa, niin toivoo myöskin, että kaikki on kääntynvä hyväksi. Mutta ellei mies välitä enempää sinusta ja mielipiteistäsi silloin, kun sinun pitäisi olla hänen suurimpana onnenaan, kuinka hän sitten myöhemmin elämässä välittäisi sinun toivomuksistasi ja antaisi arvoa sinun ihanteillesi.¹⁸¹

Tärkeäksi koettiin naisten herättäminen siihen tosiseikkaan, että heillä oli suuri vaikutus miesten

¹⁷⁹ Jumalalle, Kodille ja Ihmiskunnalle 1916, 52–57; Stadius 1929, 119.

¹⁸⁰ Naisen tehtävä raittiustyössä 1902, 3–4.

¹⁸¹ Trygg-Helenius 1925, 11–12.

alkoholinkäyttöön. Liian moni nainen oli välinpitämätön raittiusasialle. Esimerkillään ja kantansa ilmaisemalla he saivat miehet ymmärtämään, ettei alkoholin käytössä ollut mitään hohdokasta, ja että raittius oli ainoa hyväksyttävä tapa elää. Tiedossa kyllä oli, etteivät kaikki naiset suinkaan kannattaneet absolutismia – absolutistit leimattiin usein “kuivaksi väeksi” ja “perin ikäviksi ihmisiksi” – mutta vaarallisempia kuin raittiusasialle välinpitämättömät naiset olivat ne, jotka itse joivat. Tämä joukko koostui “emansipeeratuista” naisista, jotka joivat yhdenvertaisuuttaan osoittaakseen sekä nuorista tytöistä, joiden piti “saada liköörinsä ja papyrossinsa kahvin päälle”. Tällaisia naisia ei ollut paljoa, mutta juoppouden tiedettiin naisten keskuudessa yhä kasvavan.¹⁸²

Juova nainen oli siis kaksin verroin pahempi kuin juova mies. Raittiusliikkeen toimijoiden vaalima naiskuva oli muutenkin kaksijakoinen, ja vastaa sikäli hyvin ajan yleistä naiskuvaa. Toisaalta nainen oli aktiivinen, ja hänen odotettiin toimivan kodin ja yhteiskunnan hyväksi. Toisaalta taas oli selkeitä naisilta kiellettyjä alueita, ja naisen ei tullut olla liian aktiivinen. Esimerkiksi turvakotityössä naiset saattoivat joutua ”tekemisiin ikävien ja likaisten, naisilta salattujen asioiden kanssa”.¹⁸³

Miksi raittustoiminta sitten kiinnosti Allia ja naisia yleensä niin paljon, että sitä toteutettiin mitä moninaisimmissa järjestöissä ja muodoissa? Millä raittiusliike kutsui naisia siinä määrin, että siitä kasvoi aikansa suurin naisjärjestö, kuten taulukon 2 jäsenmääristä huomataan? Naistoiminnan kentällä raittiusliike tarjosi naisille alan, jossa heillä oli mahdollisuus tasavertaiseen osallistumiseen miesten rinnalla. Mielenkiintoiseksi asetelman tekee se, että raittiuskysymyksen suhteen miehet yleensä olivat se ongelma, jonka ratkaisuun naisilla oli avaimet. Toki vastuu miesten viihtymisestä kotona kapakan sijaan oli naisilla, joiden oli panostettava kodin viihtyisyyteen, mutta kuten yllä on jo todettu, alkoholiongelma oli yleensä miehinen ongelma. Siitä kärsivä nainen oli sitten oma lukunsa. Raittiusstyössä naiseus ei ollut ongelma tai vajavaisuus, haitta, josta huolimatta erityiset poikkeusyksilöt nousivat toimimaan – päinvastoin. Kuten Allinkin argumentoinnista nähdään, naiseus oli erityinen voima.

Raittiusliikkeessä naistoiminnalle tarjoutui myös tulkintani mukaan uudenlainen vaikuttamisen väylä. Esimerkiksi uskonnollinen toiminta herännäisyyden muodossa oli aiemmin tarjonnut tilaa juuri poikkeuksellisille naisille. Puhuminen ja julistaminen sallittiin naisille vain erikoistapauksissa,

¹⁸² Myhrman 1905, 1–7.

¹⁸³ Markkola 202, 229.

hurmoksen tilassa, horroksessa tai unessa. Vaikka tällaiset naiset saattoivatkin nostaa paikallistasolla merkittäviä herätysliikkeitä, vaikutus harvoin oli pitkäaikainen.¹⁸⁴ Raittiusliike sen sijaan tarjosi mahdollisuuden saada aikaan muutos, todella vaikuttaa yhteiskuntaan. Ennen kaikkea naiset saattoivat toimia omalla nimellään ja avoimesti, sillä he olivat alueella, joka oli heille sallittu. Yhteiskunnallisen äitiyden nimissä naiset saattoivat käydä pelastamaan alkoholin uhkaamaa kansaa. Toki oman sävynsä ilmiöön antavat tilastot, joiden mukaan alkoholin kulutus ei suinkaan ollut nousussa tai hälyttävällä tasolla. Naiset eivät siis taistelleet varsinaisesti alkoholia ja sen kasvanutta kulutusta vastaan vaan pyrkivät suojaamaan yhteiskuntaa sen vaikutuksilta – yhteiskunta oli muuttunut siinä missä alkoholin käyttämisen tavatkin. Rakentuvassa kansalaisyhteiskunnassa alkoholin vaikutuksista tuli ongelma, jota naiset lähtivät lempeän äidillisellä otteella kitkemään. Näin teki myös Alli, joka satsasi erityisesti kasvavan polven valistamiseen. Mutta ennen kuin tarkastelemme lähemmin lapsille suunnattua raittiusvalistusta, on syytä tutustua lähemmin erääseen ihmiseen, joka vaikutti paljon paitsi Allin uraan, myös tämän yksityiselämään.

5.2 Matti Helenius-Seppälä – kollega ja elämäkumppani

Jo aiemmin omaksumiensa mielipiteiden lisäksi Allin kantaa alkoholiin muokkasi varmasti hänen yhteistyönsä ja elämänsä Matti Helenius-Seppälän kanssa. Alli oli jo kysytty puhuja kun nämä kaksi raittiusvalistajaa tapasivat tammikuussa 1890. Molemmat oli kutsuttu puhumaan Kangasalle naiskansanopistoon raittiudesta. Tästä kohtaamisesta alkanut ajatusten vaihto ja yhteistyö jatkui pitkään pelkkänä ystävytenä, ja Alli turvautui nuoren ylioppilaan apuun monissa käytännön asioissa, muun muassa kirjoitusten kääntämisessä suomeksi. Pariskunnan kirjeenvaihdosta on säilynyt vain pieni osa, mutta tallella on tiettävästi ensimmäinen kirje, jonka Alli Matille kirjoitti. Se alkaa suomeksi, mutta jatkuu parin lauseen jälkeen ruotsiksi, sillä Alli ei kokenut hallitsevansa suomea kyllin hyvin. Kirje kertoo paljon Allin välittömästä tavasta ilmaista itseään:

”Matti kultanuppuseni! Sinä olet yks ryssä ja maailman roisto, kun luvat eikä pidät lupauksistasi. Missä sun filosofias on? Fyi! Kuuleks'nyt, koska et ole tullut tänne ja valistanut filosofian totuuksia janoavaa naishenkilöä, niin olet tuomittu menemään

¹⁸⁴ Irma Sulkunen *Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700-1800-luvulla* esittelee Liisa Eerikintytären lisäksi muitakin hurmosliikkeissä toiminutta tai niitä synnyttäneitä naisia. Yhteistä näille naisille on se, että he ovat toimineet unien tai näkyjen inspiroimina, voimakkaassa ekstaattisessa tilassa, tai ovat käyneet saarnaamaan sairastuneeltaan tajuttomuuden tilasta. Näin nämä naiset ovat erityisiä poikkeusyksilöitä, jotka ovat tunkeutuneet miehelle alalle – saarnaaminen oli naisille mahdollista vain unessa tai vastaavassa ”syyntakeettomassa” tilassa. Sulkunen 1999, passim.

Helsingin muurarien ammattiyhdistyksen Ylioppilastaloon ja pitämään jonkun vanhoista sotkuistasi. -- Muurarit juovat kuin vesilokit, ja siksi tulee heidän kuulla raittiudesta. Jos et mene hyvällä, sötä du, niin otan sinua korvanlehdistä ja talutan puhujanpaikalle. -- Ystäväsi Alli”¹⁸⁵

Tässä vaiheessa suhde perustui ystävyYTEEN, mutta avioliitosta puhuttiin pitkään. Matti oli tässä suhteessa se innokkaampi osapuoli, sillä hän kosi Allia moneen otteeseen. Talven 1896–97 yhteisen luentokiertueen saavuttua Raisioon Alli ja Matti yllättivät sitten sekä perheensä että järjestöpiirit avioitumalla. Uno Stadiuksen mukaan ilmoitus ”iski kuin pommi”. Ikäeroa pariskunnalla oli huomattavasti: Alli oli miestänsä 18 vuotta vanhempi. Tästä syystä liitto todennäköisesti jäi lapsettomaksi, olihan Alli naimisiin mennessään jo yli 40-vuotias. Koska Allilta ei jäänyt jälkeen päiväkirjoja, hänen ajatuksiaan tai muiden ajatuksia tästä avioliitosta on vaikea tavoittaa, mutta helppo päätös ei liene ollut. Alli oli yli 40-vuotias opettajatar ja hänen uskottiin varmasti jäävän naimattomaksi. Sen sijaan hän nai 18 vuotta nuoremman miehen. On ymmärrettävää, että liitto herätti keskustelua ja suoranaista paheksuntaa. Esimerkiksi Aleksandra Gripenbergin kerrotaan ”kylmentyneen Alliin” liitosta kuultuaan.¹⁸⁶

Epäilyistä huolimatta tässä perheessä yhteistyö näyttää sujuneen hyvin. Paria yhdisti vakaa usko raittiusvalistuksen tärkeyteen, ja yhdessä he olivatkin rakentamassa Suomeen uudenlaista valistusideologiaa. He yhdistivät Allin tavan mennä puhumaan suoraan lapsille, nuorille ja halukkaille aikuisillekin ja Matin tietämyksen alkoholin lääketieteellisistä vaikutuksista. Tieteellinen valistus oli uutta Suomessa ja Matti haki vaikutteita lähinnä muualta Euroopasta, muun muassa Saksasta. Kaikki eivät suhtautuneet pariskunnan ideoihin ihastuneesti, mistä kertoo esimerkiksi vuoden 1909 Fyrenissä julkaistu pilakuva, jossa Allin ja Matin teos *Alkoholin vaikutukset* kuitattiin ”tieteellisenä humpuukina”, joka oli kymmenkertaisesti vahingollisempi lapsille esitettyinä.¹⁸⁷

Allin ja Matin töitä on paikoin vaikea erottaa toisistaan, siinä määrin tiivistä yhteistyötä he tekivät. Esimerkiksi *Alkoholin vaikutukset*, jota käytettiin muun muassa Jyväskylän opettajaseminaarissa raittiusopin oppikirjana, oli kirjoitettu molempien nimiin.¹⁸⁸ Niinpä yleisökin näyttää käsittelleen

¹⁸⁵ A. T. M.H.:lle 3.3.1892, coll 440.7, Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkisto, HYK.

¹⁸⁶ Stadius 1929, 102; Karilas 1948, 49–50, 52; Karpio 1960, 105–107.

¹⁸⁷ ”Våra sociala falskmyntare”, Fyren 10/1909.

¹⁸⁸ Halila 1963, 248.

heitä tasavertaisena parina, jossa molemmat toimivat yhtä aktiivisesti. Alli tunnettiin Matin vaimona ja Matti Allin puolisona, lisäksi molemmilla oli omat uransa. Samaan aikaan tunnettiin toki muitakin yhdessä työskenteleviä pariskuntia, joista A. A. Granfelt ja Mandi Granfelt toimivat myöskin raittiusliikkeessä. Heilläkin oli molemmilla omat uransa raittiustyön parissa ennen naimisiinmenoa, ja he olivat pakostakin tekemisissä Allin ja Matin kanssa. Mutta siinä missä 1920-luvun puolivälissä laaditussa sanakirjassa sekä Alli että Matti mainittiin sanan 'raittiusliike' alla suomalaisen raittiusliikkeen merkkihenkilöinä, Granfelteista vain A. A. Oli päässyt listalle. Mandi toimi siis jossain määrin miehensä varjossa.¹⁸⁹

Vaikka Alli oli voimakastahtoinen ihminen, joka päätti itse mihin suuntaan kulloinkin kulki, on selvää, että Matti vaikutti hänen mielipiteisiinsä. Hän tutustui uusiin ihmisiin ja ideoihin raittiustyön saralla kulkiessaan Matin kanssa kotimaassa ja maailmalla. Erityisen tärkeänä on pidettävä sitä, että Matin kautta Alli pääsi näkemään sellaisten kulissien taakse, jonne hänellä ei naisena olisi muuten ollut pääsyä.

Matti vaikutti pitkään esimerkiksi Raittiuden Ystävissä ja toimi yhdistyksen sihteerinä vuosina 1902–1911. Kuvaavaa on, että jo vuonna 1893 sihteerin tehtävistä kiinnostunut, raittiusliikkeen uusia tuulia edustava Matti kaavaili sihteerin tehtäviä jaettavaksi itsensä ja Alliin kesken: Allin vastuulla olisivat ulkomaisen kirjallisuuden seuraaminen ja ”amerikkalaistensa, englantilaistensa ja norjalaistensa” kanssa yhteydessä oleminen. Vaikka sihteerin paikka ei vielä sillä kertaa auennutkaan, Matti ja Alli ryhtyivät uudistamaan raittiustoimintaa ja hyödynsivät Allin kokemuksen ja jo syntyneet verkostot sekä Matin innokkuuden ja suosion nuoremman raittiusväen piirissä. Vuonna 1896 Matti valittiin Raittiuden Ystävien päätoimikuntaan ja 1897 yhdistyksen lehden Kylväjän toimittajaksi. Toimittajan pestin lisäksi Raittiuden Ystävien johto pyrki järjestämään pyrkyrinä pitämälleen Matille muutakin puuhaa pitääkseen tämän niin kiireisenä, ettei hänellä jäisi aikaa sihteerin toimeen. Yhdistyksen johdon tukemina Matti ja Alli osallistuivatkin aktiivisesti muun muassa Opettajain Terveys- ja Raittiusyhdistyksen toimintaan – luentokiertueiden järjestämisestä ja kansainvälisestä yhteistyöstä heidät oli varmasti helppo saada innostumaan. Samoihin aikoihin he molemmat tempautuivat mukaan myös juomalakkoliikkeen toimintaan. Matista tuli vihdoinkin Raittiuden Ystävien sihteeri vuonna 1902 Granfeltin väistyttyä yhdistyksen

¹⁸⁹ Pieni tietosanakirja, osa III. <<http://runeberg.org/pieni/3/0607.html>>; Granfelteista ks. tarkemmin esim. Sulkunen 1995.

johdosta.¹⁹⁰

Yhdessä Alli ja Matti myös työskentelivät kieltolain aikaansaamiseksi. Tämän tavoitteen Vihtori Karpio mainitsee Matin ”kansalaistoiminnan päätavoitteeksi”, ja se oli Allinkin näkökulmasta raittiustyön keskeinen tavoite. Matti omaksui 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä kristillis-sosiaalisen kannan ja alkoi suuntautua yhä poliittisempaan elämään. Tämä vaikutti parin yhteiseen elämään, mutta Alli näyttää jakaneen paitsi saman uskonnollisen elämäkatsomuksen, myös poliittisen katsantokannan.¹⁹¹ Allin tavat työskennellä kieltolain aikaansaamiseksi olivat tosin jossain määrin erilaiset – ja myös hänen varhaista äänioikeusaloitettaan voi pitää sellaisena.

Matti toimi Kristillisen työväenliiton¹⁹² kansanedustajana useaan otteeseen vuosien 1907 ja 1919 välillä. Alli näki siis läheltä sen, millaista eduskuntatyö oli, myös työn nurjat puolet. Kieltolakikysymys henkilöityi monien mielessä Mattiin ja samalla myös Alliin ja he saivat osakseen paljon kritiikkiä ja suoranaista häirintää. Pariskunta sai öisiä puhelinsoittoja ja Matti jopa tappouhkauksia. Kansalaisilta saapuneissa kirjeissä Mattia esimerkiksi kehoitettiin käyttämään aikaansa paremmin kuin ”raittiusasiasta lörpöttelemiseen” ulkomailla ja epäiltiin josko hänen vaimonsa varat olivat loppuneet kun hänen täytyi kansanedustajaksi ryhtymällä elää valtion rahoilla.¹⁹³ Mahdollisesti tämä vaikutti osaltaan siihen, miksi Alli ei itse milloinkaan pyrkinyt eduskuntaan: työn raadollinen puoli oli käynyt hänelle tutuksi. Ja yksi kansanedustaja perheessä oli ehkä hänen mielestään tarpeeksi, työskenteli hän Matti kieltolain aikaansaamiseksi eduskunnassa. He tekivät siis paljolti samaa työtä, mutta molemmilla oli myös omat piirinsä – Matilla puolueensa, Allilla järjestönsä.

5.3 “Pahaa on helpompi varoa kuin korjata”¹⁹⁴

Oma lukunsa Allin elämässä oli lasten raittiustyölle omistettu aika ja energia. Tämä osa-alue oli

¹⁹⁰ Sulkunen 1986, 215–219.

¹⁹¹ Karpio 1960, 159–162.

¹⁹² Kristillisen työväenliiton, KTL, perustivat vuonna 1906 Sosialidemokraattisesta puolueesta eronneet. Puolue toimi vuoteen 1922 saakka, johon mennessä se oli ollut useampaan otteeseen eduskuntapuolueena korkeintaan kahdella edustajallaan.

¹⁹³ Esim. Tunteaton M. H-S:lle, ”Eräs Bachuksen ystävä” M. H-S:lle, Alli Kaljunen M. H-S:lle (päiväämättömiä), coll 440.7, Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkisto, HYK; Wasenius 2003, 59.

¹⁹⁴ Alli Trygg mainitsee (tieteeseen perustuvan) nuorisolle annettavan raittiusopetuksen toimivan kaikissa maissa tämän saman tunnuslauseen ohjaamana. Trygg-Helenius 1903, 6.

selvästi hänen mielestään se raittiustyön tärkein.¹⁹⁵ Vuonna 1903 pitämässään esitelmässä *Minkävuoksi nuorisolle on raittiusopetusta annettava?* hän jälleen kerran linjasi lasten ja nuorten raittiustyön tavoitteita. Hän tuli siihen tulokseen, että vaikka opettajat olivat tähänkin asti tehneet kaikkensa varmistaakseen, että ”nuorisosta nousevasta, kansasta kasuavasta tulisi sellaista joukkoa, joka pystyisi vastustamaan ja voittamaan elämän myrskyjä ja kiusauksia, että heistä kasvaisi uusi sukupolvi, onnellisempi, terveempi, vapaampi ja jalompi, kuin nykyinen polvi”, eräs tärkeä asia oli laiminlyöty. Sillä vaikka nuorilla muuten olisikin kaikki hyvin, heille oli unohdettu kertoa, mihin ensimmäinen lasi alkoholia saattoi johtaa. Sanomansa tehostamiseksi Alli kertoi tarinan tapaamastaan nuoresta miehestä, yliopisto-opiskelijasta, joka yrityksistä huolimatta ei onnistunut lopettamaan alkoholinkäyttöä ajoissa. Tämän nuoren alkoholin vuoksi menehtyneen miehen Alli kertoi todenneen: “Minä en tietänyt silloin, kun otin ensimmäisen lasin, että loppu tulisi tämmöiseksi. Voi, jos joku olisi sanonut sen minulle silloin! Nyt se on liian myöhään.”¹⁹⁶

Alli ei tässä kohdin, kuten yleensäkin elämässään, jättänyt toimiaan vain puheen tasolle. Hän lähti jo varhain mukaan lapsille ja nuorille suunnattavan raittiusvalistuksen kehittelyyn. Erityisen merkittävän projektin Alli toteutti Matti Helenius-Seppälän kanssa vuonna 1903. Yhdessä puoliset laativat jo pitämiensä luentojen pohjalta lapsille suunnatun raittiusvalistusoppaan, jonka lähtökohta oli tieteellinen. Matti oli jo aiemmin julkaissut alkoholin terveydellisiin vaikutuksiin perehtyneen kirjan *Mitä tiede sanoo väkijuomista?* Kesällä 1897 julkaistu kirja perustui Matin ja silloisen neiti Tryggin edellisen talven aikana pitämään luentosarjaan. Esipuheessa Matti Helenius totesi: “Teoksen muoto on kansantajuinen esityksen, vaikka onkin se etupäässä n. s. sivistyneille aiottu. Pääasiat kumminkin sekin, jolta esitietoja puuttuu, voi käsittää.” Maasta kuitenkin puuttui kunnollinen, uusimpiin tieteellisiin tosiseikkoihin pohjautuva lasten valistusopas. Sellaisen laatimisen puoliset siis ottivat tehtäväkseen, olihan kyseessä asia, jonka ratkaiseminen oli “Suomen kansan tärkeimpiä sisällisiä tehtäviä”. Opas *Alkoholin vaikutukset* pyrki ajankohtaisimpien tieteen tutkimustulosten esittelyn ohella myös kasvatukselliseen esittämiseen, mutta paikoin tieteellisyys meni helppotajuisuuden ohi “opettajan tai muiden asian tietopuolisia perusteita etusijassa kysyvän takia”. Kuitenkin tavoite oli laatia opas, joka sopisi sekä opettajan välineeksi että “oppilaan käteen”. Teoksessa käydään läpi sekä alkoholin valmistusta että sen vaikutusta elimistön eri osiin ja ihmisen käytökseen.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Stadius 1929, 116, 120–123.

¹⁹⁶ Trygg-Helenius 1903, 3-6.

¹⁹⁷ Trygg-Helenius & Helenius 1903, 5–6; *Mitä tiede sanoo väkijuomista?* 1897, IV.

Hyvänä kirjoittajana Alli päätyi usein mukaan myös erilaisten lehtien toimitustyöhön. Hän muun muassa toimitti vuonna 1893 perustettua lasten raittiuslehti Koittoa ja sen ruotsinkielistä sisarlehteä Eosta 34 vuoden ajan, aina vuoteen 1926 eli kuolemaansa saakka. Näitä lehtiä julkaisi Opettajain Terveys- ja Raittiusyhdistys.¹⁹⁸ Allin innostava ja innostunut lähestymistapa ja paikoin jopa lapsekas vilpittömyys ymmärrettävästi vetosi lapsiin.

Yhdessä Matti Heleniuksen kanssa Alli oli lähtenyt vuonna 1895 Englantiin, jossa he tutustuivat nuorisoin raittiusopetusta organisoineen yhdistyksen (Band of Hope Union, suom. Toivon Liitto) toimintaan. Sille koettiin tarpeelliseksi saada vastineensa myös Suomeen. Alli palasi Englantiin vielä seuraavana vuonnakin ja matkaltaan palattuaan ”hän jo kiidatti postilaatikkoon kirjeet kolmentoista kaupungin valtuustolle” rahojen hankkimiseksi Toivon Liittojen perustamiseksi.¹⁹⁹ Vuonna 1902 ilmestyi Allin englantilaisten mallien pohjalta Suomen oloihin kirjoittama *Toivon liiton opas*, jossa hyvin yksityiskohtaisesti neuvottiin lasten raittiustyön aloittamisessa ja paikallisten Toivon Liittojen perustamisessa. Siinä lausutaan myös ääneen ne tavoitteet, joita lasten parissa tehtävälle raittiusvalistukselle annettiin – ja se, miten tärkeänä Alli itse piti lasten tutustuttamista raittiusaatteeseen mahdollisimman varhain.²⁰⁰

Toivon Liitossa tiivistyikin yhdeksi kaikki se työ, jota Alli oli peräänkuuluttanut. Aikuisten raittiusseurojen alaisuudessa toimiville lasten ja nuorten Liitoille tehtäväksi lankesi nimenomaan ”siitä ensimmäisestä lasillisesta” varoittaminen.²⁰¹ Näin Alli elämässään yleensäkin toimi: kun hän huomasi jonkin epäkohdan ja totesi ettei sen korjaamiseksi ollut tehty tarpeeksi työtä, tarttui hän itse toimeen. Oliko syynä sitten hänen kärsimättömyytensä vai taipumuksensa perfektionismiin, joka ei sallinut hänen jättää puutteita korjaamatta? Luultavasti molemmat.

Mutta mitä Toivon Liiton ympärille rakentunut lasten ja nuorten raittiustyö sitten käytännössä oli? Tätäkin Alli käsittelee *Toivon Liiton oppaassa*, joka neuvoo lukijaa kaikessa aina sopivien ohjaajien ja varsinaisen kohdeyleisön tavoittamisesta luentojen rakentamiseen asti. Liitteessä 1 on esitetty kokousten runko. Liiton kokousten tuli olla säännöllisiä ja lasten osallistumista niihin tuli seurata tarkkaan. Kokouksissa tuli sitten pitää esitelmiä – joiden runkona Alli suositteli käytettäväksi jo mainittua teosta *Mitä tiede sanoo väkijuomista*. Esitelmien tuli ennen kaikkea ”elävästi ja

¹⁹⁸ Stadius 1929, 144; Karilas 1948, 52.

¹⁹⁹ Suomessa lasten raittiusvalistusta olivat aloitelleet jo Hellmanin sisarukset Vaasassa, Heikelin sisarukset Pietarsaareissa, Kaarle Verkko Turussa ja Mandi Granfelt Helsingissä. Karilas 1948, 53–55.

²⁰⁰ Trygg-Helenius 1902, passim.

²⁰¹ Raittiusseuran puuttuessa myös muut vastaavat yhdistykset, esim. nuorisoseurat kävivät. Trygg-Helenius 1902, 12.

pontevasti” esittäen keskittyä siihen, että ”juovuttavat juomat, niinkuin aina myrkylliset aineet, ovat yhtä vaarallisia kuin hyödyttämiä” ja että ”ihmiskunta teki suuren, onnettomuutta tuottavan erehdyksen, kun rupesi niitä käyttämään”. Tieteellisiä tosiseikkoja esittelevien esitelmien vastapainoksi Alli piti tärkeänä sallia lapsille myös leikkiä ja laulua, joka oli ilman muuta oppimisen kannalta tärkeä osa-alue sekin. Oma kappaleensa oppaassa oli ”Huvitukset”, jossa suositeltiin lapsille, kuten aikuisillekin, vaihtelun vuoksi tarjottavaksi ”viattomia ja virkistäviä huveja”²⁰². Vaikka Alli siis vaatikin tiukan kurin pitämistä kokouksissa, hän kuitenkin otti huomioon lasten erityistarpeet yleisönä. Tässä kohden hyötyä oli varmasti hänen opettajattarena keräämästään kokemuksesta – olihan häntä jo varhain kuvattu taitavaksi pedagogiksi. Alli muun muassa tiesi, että lapset kyllästyivät nopeammin, joten heidän kiinnostustaan oli jatkuvasti ylläpidettävä vuorovaikutuksellisella opettamisella ja havaintovälineillä.²⁰³

Lasten ja nuorten raittiustoiminta piti näin ollen sisällään muutakin kuin tiukkaa valistusta. Itse asiassa toimintana se muistuttaa hyvin paljon monia nykyaikaisia toimintamuotoja, kuten partiota tai 4H-kerhoja. Lasten ”työhalun kasvattamiseksi” ja heidän vapaa-aikansa täyttämiseksi oikeanlaisella tekemisellä järjestettiin ”ylimääräisinä toimina” vakituisten kokousten lisäksi muun muassa kilpailuja, ainekirjoitusta, käsityö- ja kukkasnäyttelyitä, soittoseuroja ja voimisteluharjoituksia. Lasten huomiota pyrittiin kiinnittämään tietoisesti ”ulkonaisilla keinoilla”, kuten mitalien jakamisella uskollisille jäsenille. Toivon Liittoon kuulumisessa onkin varmasti aatteellisen puolensa lisäksi ollut oma maallisempikin ”hohtonsa”. Lapsille voisi kuvitella tärkeintä olleen juuri yhdessä oleminen ja tekeminen. Lisäksi raittiuslupausten ja mitalien, retkien ja näyttelyiden on täytynyt tuoda toimintaan oma jännittävä ja juhlallinen leimansa.²⁰⁴ Tällaisen vuorovaikutuksellisen kannustamisen Alli kokikin erittäin tärkeäksi seikaksi lasten huomion kiinnittämisessä ja rakkauden herättämisessä siihen tärkeimpään, raittiusasiaan. Hänelle ei selvästikään riittänyt se, että hän itse teki kaikkensa toisten auttamiseksi, vaan hän myös koetti parhaansa mukaan koko elämänsä innostaa muita mukaan auttamistyöhön.

²⁰² Tällaisia poikkeuksia olivat teeillat ja huvimatkat. Trygg-Helenius 1902, 63–65.

²⁰³ Trygg-Helenius 1902, 7–12, 32, 34; Stadius 1929, 108; Karpio 1960, 26. Ks. myös liite 1, Ehdotus Toivon Liiton kokousten rungoksi.

²⁰⁴ Trygg-Helenius 1902, 50–51, 59–61.

6. Loppuluku

Allin toiminnan esittäminen tiiviisti ja verraten pienessä tilassa on vaikea tehtävä, siinä määrin aktiivinen yksilö hän oli. Hänen kerrotaan 1890-luvulla olleen kirjeenvaihdossa 250 ihmisen kanssa ja kuuluneen 14 yhdistykseen.²⁰⁵ Vaikka tässä tutkielmassa käsitellään erityisesti 1800-luvun viimeisiä vuosikymmeniä, tutkittavaa riittää silti. Äkkiä katsottuna kaikki se työ – niin raittiusasian, naisten oikeuksien kuin lasten valistamisenkin edistämiseksi perustetut yhdistykset, toimitetut lehdet, kirjoitetut kirjat ja pidetyt puheet – vaikuttaa jopa kaoottiselta. Mutta tarkemmin ajateltuna Allin toiminta voidaan tiivistää muutamaan sitä määritelleeseen tekijään.

Ensinnäkin Allin toiminnassa ja koko elämässä tiivistyy esimerkillisellä tavalla se konkreettinen lähimmäisenrakkaus, jonka Pirjo Markkola on tutkimuksessaan nostanut 1800- ja 1900-lukujen taitteessa kristillissosiaalista työtä tehneiden naisten motivaattoriksi. Ja toiseksi kaikille Allin vauhtiin polkaisemille yhdistyksille ja projekteille löytyy yhteinen nimittäjä perheestä, naisten ja lasten aseman parantamiseksi tehdystä ruohonjuuritasolle ulottuneesta filantropiasta.²⁰⁶ Luvun 3 taulukkoon 1 olen kerännyt tietoja kaikista niistä järjestöistä, joihin tiedän Allin kuuluneen. Joukossa on huomattava määrä raittiusjärjestöjä, mutta myös sellaisia monialaisia järjestöjä, jotka toimivat useammalla alalla. Esimerkiksi Valkonauha on samaan aikaan sekä naisjärjestö, raittiusjärjestö että hyväntekeväisyysjärjestö.

Allin toimintaa tutkittaessa ei voi olla kiinnittämättä huomiotaan erääseen toistuvaan kaavaan. Alli oli vastuussa usean järjestön perustamisesta ja erinäisten aatteiden ”tuomisesta” Suomeen, mutta ei muista kiireistään johtuen osallistunut kyseiseen toimintaan tämän jälkeen paljoakaan. Näin kävi paitsi Valkonauhan ja Suomen Naisyhdistyksen ruotsinkielisen lehden *Hemmet och Samhälletin* kohdalla, myös usealle muulle aatteelle ja järjestölle. Tulkitsen tämän kertovan enemmän Allin kiireistä ja levottomasta luonteesta kuin kiinnostuksen puutteesta kyseisiä järjestöjä kohtaan. Mutta myös äänioikeusalustuksen suhteen olen joutunut pohtimaan useammin kuin kerran tutkimuksen edetessä sitä mahdollisuutta, että kyseessä olisi ollut jälleen yksi projekti, johon Alli ei jaksanut paneutua; puolihuolimaton kommentti, jonka takana Alli ei lopulta jaksanutkaan seistä. Jos alustus jäi salaiseksi siitä syystä, että Allia ei kiinnostanut tehdä siitä sen julkisempaa? Jos

²⁰⁵ Karpio 1931, 67, 128.

²⁰⁶ Markkola 2002, 11.

historiantutkimuksen tarkoituksena nähdään eheidän, loogisesti etenevien ja tarkoituksellisten prosessien kuvaaminen, mitä merkitystä tutkimuksellani olisi?²⁰⁷ Tutkimukseni lähestyessä loppuaan voin todeta, että onneksi historiantutkimus tutkii ihmisten elämää, jolloin kyse ei ole prosesseista tai ylipäättään mistään suoraviivaisista kertomuksista.

Alli Trygg-Helenius piti alustuksensa naisten äänioikeudesta jo vuonna 1887, koska hän uskoi asian tärkeyteen. Äänioikeus olisi sellainen työkalu, jolla voitaisiin muuttaa niitä epäkohtia, joiden korjaamisen hän koki velvollisuudekseen. Äänioikeusalustuksella oli selvästi puhtaan välineellinen arvo, kieltolaille myötämielisten äänestäjien vaaliurnille saaminen ja sitä myötä kieltolain ja tehokkaamman raittiuspolitiikan aikaansaaminen. Yksi nainen ei voisi muuttaa paljoa, mutta yhdessä suomalaiset naiset saisivat aikaan positiivisen muutoksen yhteiskunnassa. Katson siis alustuksen olevan yksi tapa yrittää parantaa naisten toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa. Mutta miksi Alli ei keskittynyt naisten äänioikeuden ajamiseen, ryhtynyt aktiiviseksi agitaattoriksi tai jopa kansanedustajaehdokkaaksi? Oman tulkintani mukaan tämä ei sopinut hänen luonteeseensa ja siitä johtuviin työskentelytapoihin. Yhteen asiaan keskittyminen olisi jättänyt monta muuta ongelmaa ratkaisematta. Alli piti omaa tapaansa parempana, tai ei yksinkertaisesti osannut mitään muuta. Hän näki ongelman, pohti hetken, otti asioista selvää ja postitti ehkä jokusen kirjeen. Kun järjestö, lehti tai komitea oli saatu perustettua, Alli usein siirtyi sivummalle ja jätti työn sopivaksi katsomilleen henkilöille, ja siirtyi itse eteenpäin. Juhani Ahon Kansankodin perustamisen jälkeen laatima kuvaus Allista tuntuu aina vaan sopivammalta:

”Hän on jo perustanut yhden 'kansankodin' ja hommaa parhaillaan toista --. Ja jos sinä olet nähnyt neiti Alli Tryggin Jyväskylän laulujuhilla tänään, niin saat huomenna lukea sanomalehdistä, että hän on pitänyt innokkaan puheen jossain opettajakokouksessa Kööpenhaminassa. Mutta ennenkuin olet oikein ehtinyt hämmästyksestäsi selvitä, on hän jo menossa kansainväliseen naiskongressiin Amerikkaan. Jos aiot hänet sieltä tavata, niin parasta on, että odotat päivän tai pari, sillä hän on jo kotimatalla ja on luvannut pitää Sörnäisissä esitelmän voimisteluasetuksen tarpeellisuudesta räätäleille ja suutareille. Kaupunki on tuskin ennättänyt luovuttaa hänelle tontin paikan, niin pyörähtää hän kerta kantapäillään ja 'kansan palatsi' on katto päin päällä ja vihkimisjuhla pidetty! Hän sirottamalla sirottaa ympärilleen seuroja, yhtiöitä, ehdotuksia, esitelmiä, luentoja ja puheita --. Hän on mukana kaikissa komiteoissa, kaikissa julkisissa kokouksissa, silloin tällöin

²⁰⁷ ”Oikeassa olemisen pakosta luopumisesta” ks. Kaartinen & Korhonen 2005, 35.

*nähdään hänet teattereissa ja konserteissakin ja sillä välin on hänellä aikaa iskeä opinaikeita pahankuristen poikain päähän sekä pistää joku pieni protesti sanomalehtiin. Hän on naisasian, työväen asian, kansansivistyksen ja raittiuden ym. -- käytännöllinen toteuttaja. Kuka ei tuntisi Alli Tryggin kaljatehdasta --!*²⁰⁸

Tästä syystä tuntuu myös uskottavalta selittää eduskuntatyön jäämistä Allin kiinnostusten ulkopuolelle sillä, että vaikka Suomessa olisi tuolloin ollutkin puolue, joka olisi saanut katettua kaikki Allille tärkeät asiat, Alli tuskin itse olisi pystynyt sopeutumaan puoluejohtajan edellyttämään ryhmäkuriin. Allilla kun oli tapana ”karkaila” lavalle muiden puhuessa ja provosoida yleisöään.²⁰⁹ Ja kun ottaa huomioon, kuinka vaikeaksi ensimmäisen eduskunnan työ muodostui ja millaisia pettymyksiä se tarjosi erityisesti innolla mukaan lähteneille naiskansanedustajille, on yhä vaikeampi kuvitella Allia kansanedustajien joukkoon paikoilleen istumaan.²¹⁰ Ei pidä myöskään väheksyä sitä tosiasiaa, että hänen puolisonsa Matti Helenius-Seppälä osallistui myös politiikkaan, ja toimi Kristillisen työväenliiton kansanedustajana. Alli näki läheltä sen, millaista eduskuntatyö oli, myös työn nurjat puolet. Ehkä yksi kansanedustaja perheessä oli hänen mielestään tarpeeksi, työskentelihän Matti kieltolain aikaansaamiseksi eduskunnassa.

Alli ei siis kokenut politiikkaa omaksi alueekseen, mutta tämä ei suinkaan tee hänen toiminnastaan epäpoliittista. Jo se, että hän kuului maan ensimmäiseen naisasiaa ajaneeseen yhdistykseen teki hänestä radikaalin. Silti Alli selvästi pysytteli siinä piirissä, joka naisille katsottiin sopivaksi, ja jota johdannon kuviossa 1 hahmottelin. Alli noudatteli hyvin pitkälle tätä 1800-luvun lopun naisille avointa toimintakenttää työskennellessään niin naisasian, raittiusjärjestöjen, uskonnollisen toiminnan kuin opetus- ja valistustyön parissa. Radikaaliksi Allin tekeekin ennemmin hänen persoonansa, ja se, että hän näyttää aina erottuneen joukosta, olleen ikään kuin väärässä paikassa. Allin toiminnassa luokkakysymys ilmeneekin mielenkiintoisella tavalla. Allihan ei ollut yläluokkainen taustaltaan, mutta koulutus ja ammatti nostivat hänet parempaan yhteiskunnalliseen asemaan – ja toivat mukanaan taas uusia vaatimuksia ja odotuksia. Mutta Alli tutustui luokkakysymykseen myös yhteiskunnallisen asteikon toisesta päästä käsin – erityisesti Sörnäisissä. Työväenluokkaisten lasten opettaminen, Kansankotityö ja raittiustyö kansan parissa tutustuttivat hänet hyvin raadollisiin ongelmiin, jotka luultavasti olivat monille Suomen Naisyhdistyksen

²⁰⁸ Karilas 1948, 47–48.

²⁰⁹ Eräässä ylioppilasosakunnan juhlassa pidettiin ”tavanmukainen korulauseinen puhe naisille”, johon Alli oli Karpion mukaan reagoanut hyökkäämällä puhujalavalle ja panemalla jyrkän vastalauseen naisten asettamiselle erikoisasemaan. Hänen mukaansa naiset eivät kaivanneet ”imartelua, vaan oikeutta”. Karpio 1960, 47.

²¹⁰ Ks. esim. Korpinurmi 2007, passim.

jäsenille vieraampia.

Allin elämän ja toiminnan tekee erityisen mielenkiintoiseksi juuri se, että hän toimi samaan aikaan niin monessa erilaisessa ympäristössä, mutta noudatti toiminnassaan kuitenkin tiettyjä arvoja, jotka pysyivät samoina läpi hänen aktiivisen elämänsä. Sekä kotimaassa että ulkomailla tehdyt matkat laajensivat hänen yhteistyöverkostojaan ja tekivät hänestä jossain määrin aikansa julkisuuden henkilön. Erityisesti Allin nimi yhdistettiin raittiustyöhön, mutta kuten tämä tutkielma osoittaa, Allia voidaan syystä kutsua naisasianaiseksi. Toiminta ei ollut loppuun saakka suunniteltua eikä aina vaikuttanut pitkäjänteiseltä, mutta loppujen lopuksi voidaan todeta Allin uskollisesti pyrkineen naisille merkityksellisten asioiden puolesta puhumiseen ja siihen saakka vaille vaikutusmahdollisuuksia jääneiden aseman parantamiseen – yksi kirje kerrallaan.

Liitteet

Liite 1. Ehdotus Toivon Liiton kokousten rungoksi²¹¹

Ensimmäinen ¼ tunti.

- a) Laulua: virsi tai joku muu hengellinen laulu.
- b) Raamatun lukemista ja lyhyt selitys ja sovitus.
- c) Rukous: Isämeidän, jonka kaikki lapset voivat ääneen lukea, tai vapaa rukous.
- d) Raittiuslupauksen lausuminen (ainoastaan jäsenet seisoallaan).

Toinen ¼ tunti.

Edellisen luennon kertausta.

Kolmas ¼ tunti.

Uusi luento tai esitelmä.

Neljäs ¼ tunti.

Lauluharjoitusta, jos on erityinen laulun opettaja. Oppilasten nimen huuto. Pöytäkirjan lukeminen, jos sellainen tapa on käytännössä. Säästöpankkikomitean, kirjastokomitean, sanomalehtikomitean y.m. ilmoitukset.

Viides ¼ tunti.

Lausuntoa, kertomuksia, vuorokeskustelua y.m. tai keskustelua. (Eläinsuojelus-asia, kiroileminen, tupakanpolto y.m. aineet ovat raittiusasian rinnalla sopivia keskustelun aineiksi.) Päätös, rukous.

²¹¹ Trygg-Helenius 1902, 40–41.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet:

Alli Trygg-Heleniuksen ja Matti Helenius-Seppälän arkisto. Kansalliskirjasto (KK).

Unioni Naisasialiitto Suomessa Ry:n arkisto. Kansallisarkisto. (KA)

Jäsenluettelot

Yhdistystoiminta

Lehtileikkeet

Rosina Wetterhoffin arkisto

Kirjeenvaihto

Suomen Naisyhdistyksen arkisto. Helsingin kaupunginarkisto (HKA).

Jäsenlistat

Pöytäkirjat 1884-1907

Vuosikertomukset 1884-1907

Zachris Topeliuksen arkisto. Kansalliskirjasto (KK).

Granfelt-Kuusi -suvun arkisto. Kansallisarkisto (KA).

Mandi Granfeltin arkisto

Kirjeenvaihto

Alli Trygg-Helenius. Museoviraston kuva-arkisto (MV).

Painetut lähteet:

Asiakirjajulkaisut

Valtiopäiväasiakirjat 1885. (VP)

Lehdistö

Hemmet och Samhället 1889-1890

Åbo Tidning 16.11.1884

Turun Kuva-lehti N:o 52, 28.12.1890

Helsingin Sanomat 16.7.1952

Lähdekirjallisuus

Helenius, Maiju: Yhdeksännentoista vuosisadan ristiretki. Piirteitä valkonauhaliikkeen historiasta. Helsinki, Raittiuden Ystävät 1904.

J. V. Snellmanin kootut teokset. Viides osa. Valtio-oppi. Porvoo, Werner Söderström 1901.

Kallio, Ilmari: Alli Trygg-Helenius (1852-1926). ”Suomen merkillisin nainen”. Teoksessa Kristuksen lähettiläitä. Helsinki, Kirjaneliö 1989.

Karilas, Yrjö: Alli-tädin ystävät. Alli Trygg-Heleniuksen elämäntarina. Helsinki, Kuva ja sana 1948.

Karpio, Vihtori: Matti Helenius-Seppälä. Porvoo, WSOY 1931.

Karpio Vihtori: Sytyttäjä. Alli Trygg-Helenius. Porvoo, WSOY 1960.

Naisen tehtävä raittiustyössä. Kaksi esitelmää, pitäneet Alli Trygg-Helenius ja Nanna Almberg. Raittiuden Ystävien kirjasia, II sarja N:o 6. Helsinki, Raittiuden Ystävät 1902. (Yhteisnieteessä)

Naiset raittiustyössä. Muistojulkaisu. Toimittanut Naisten Raittiuskeskus. Porvoo, WSOY 1927.

Puoli vuosisataa naisasiatyötä. Suomen Naisyhdistyksen 50-vuotisjuhlajulkaisu 1884-1934. Helsinki, Otava 1934.

Stadius, Uno: Alli Trygg-Helenius. En levnadsteckning. Helsingfors, I. O. G. T:s F örlag 1929.

Suomen Naisyhdistys 25-vuotias. 1884-1909. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Osakeyhtiö 1909.

Trygg-Helenius, Alli: Toivon liiton opas. Helsinki, Raittiuden Ystävät 1902.

Trygg-Helenius, Alli: Minkävuoksi nuorisolle on raittiuseropetusta annettava? Yhteisnieteessä. Helsinki 1903.

Trygg-Helenius, Alli: Meidän nuorille naisillemme. Helsinki, 1925.

Trygg-Helenius, Alli; Helenius, Matti: Alkoholien vaikutukset. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö

Otava 1903.

Tutkimuskirjallisuus:

Ahonen, Jukka: Raittiuden voima. Raittiuden Ystävät 1853-2003. Helsinki, Otava 2003.

Alapuro, Risto: Valta ja valtio – miksi vallasta tuli ongelma 1900-luvun vaihteessa. Teoksessa Haapala, Pertti (toim.): Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. Tampere, Vastapaino 1990.

Alapuro, Risto & Stenius, Henrik: Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa Alapuro, Risto; Liikanen, Ilkka; Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (toim.): Kansa liikkeessä. Helsinki, Kirjayhtymä 1989.

Antikainen, Marjo-Riitta: Sääty, sukupuoli, uskonto. Mathilda Wrede ja yhteiskunnan muutos 1883-1913. Helsinki, SKS 2004.

Antikainen, Marjo-Riitta: Suuri sisarpiiri. NNKY-liike Suomessa 1890-luvulta 1990-luvulle. Helsinki, SKS 2006.

Downs, Laura Lee: Writing Gender History. London, Hodder Arnold 2004.

Hammar, Inger: From Fredrika Bremer to Ellen Key: Calling, Gender and the Emancipation Debate in Sweden, c. 1830-1900. Teoksessa Gender and Vocation: women, religion and social change in the Nordic countries 1830-1940. Helsinki, SKS 2000.

Harjula, Liisa – Hyvönen, Marja-Liisa (toim.): Harvinaisesta moninaiseksi. Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 17. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto 2004.

Halila, Aimo: Jyväskylän seminaarin historia. Porvoo, Werner Söderström osakeyhtiö 1963.

Hjelt, Ester: Lannistumaton. Maikki Fribergin elämäkerta. Jyväskylä, K. J. Gummerus Osakeyhtiö 1945.

Hyrskylä, Pirkko: "Soisin suomi hyväksi, maani marjan kasvavaksi!": lasten suomenkielisen raittiusopetuksen alku ja kehittyminen Suomessa 1883-1912. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Helsinki, Helsingin yliopisto 1999.

Jallinoja, Riitta: Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet: naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen heijastajana. Porvoo, WSOY 1983.

Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo & Nevakivi, Jukka: Suomen poliittinen historia 1809-2003. Helsinki Werner Söderström Osakeyhtiö 2004.

Kaartinen, Marjo & Korhonen, Anu: Historian kirjoittamisesta. Turku, Kirja-Aurora 2005.

Kaikkonen, Marja: ”Vapautta naiselle! Toiminnan vapautta, ajatuksen vapautta!” Minna Canthin käsityksiä kristinuskosta naiskysymyksen näkökulmasta. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Tampere, Tampereen yliopisto 2002.

Kalela, Jorma: Historiantutkimus ja historia. Helsinki, Gaudeamus 2000.

Kalela, Jorma: Tutkijan vapaus historiantutkimuksessa. Teoksessa Karjalainen, Sakari, Launis, Veikko, Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.): Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki, Gaudeamus 2002.

Kinnunen, Tiina: Ennakkositoumuksista ymmärtämiseen – naishistorian ulottuvuudet. Teoksessa Autio, Sari, Katajala-Peltomaa, Sari & Vuolanto, Ville (toim.): Historijoitsijan arki & tutkimuksen prosessi. Tampere, Vastapaino 2001.

Korpinurmi, Marika: Asevelvollinen. Aleksandra Gripenbergin työ ensimmäisessä ja toisessa eduskunnassa 1907–1908. Historian pro gradu -tutkielma. Tampere, Tampereen yliopisto 2007 .

Koskinen, Pirkko K.: Äänioikeuden lainsäädäntöhistoriaa. Teoksessa Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset. Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä 4. Helsinki, Eduskunnan kirjasto 1997.

Laine, Riitta: Suomen Naisyhdistyksen äänioikeustoiminta vuosina 1884-1906. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Tampere, Tampereen yliopisto 1995.

Leskelä-Kärki, Maarit: Kerrottu elämä. Naishistorioitsija ja toisen ihmisen historian kirjoittamisen ongelmia. Teoksessa Kalela, Jorma & Lindroos, Ilari (toim.): Jokapäiväinen historia. Helsinki, SKS 2001.

Leskelä-Kärki, Maarit: Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä. Helsinki, SKS 2006.

Liljeström, Marianne: Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Koivunen, Anu; Liljeström, Marianne

(toim.): Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino 1996.

Markkola, Pirjo: Introduction. The Lutheran Context of Nordic Women's History. Teoksessa Gender and Vocation: women, religion and social change in the Nordic countries 1830-1940. Helsinki, SKS 2000. (2000a)

Markkola, Pirjo: The Calling of women : Gender, Religion and Social Reform in Finland, 1860-1920. Teoksessa Gender and Vocation: women, religion and social change in the Nordic countries 1830-1940. Helsinki, SKS 2000. (2000b)

Markkola, Pirjo: Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860-1920. Helsinki, SKS 2002.

Markkola, Pirjo: Suomalaisen naishistorian vuosikymmenet. Historiallinen aikakauskirja 1/2003, 53-63.

McFadden, Margaret H.: Toisemme paremmin tuntemalla: suomalaisia naisia 1800-luvun Atlantin yhteisössä. Käänt. Raija Koli. Naistutkimus – Kvinnoforskning 3/1993, 15-29.

McFadden, Margaret H: ”A Golden Cable of Sympathy”. Aleksandra Gripenberg, the Finland Connection, and the 1888 Council of Women. Teoksessa McFadden, Margaret H.: Golden cables of sympathy. Lexington, University Press of Kentucky 1999.

Moring, Anna (toim.): Sukupuolen politiikka. Naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa. Helsinki, Otava 2006.

Ollila, Anne: Politikoiva vaimo on miehelle kauhistus: J.V. Snellmanin perhekäsitys. Naistutkimus – Kvinnoforskning 4/1990, s. 25-34, 81. Saatavilla verkkojulkaisuna: <<http://www.helsinki.fi/opiskelijakirjasto/verkkoaineistot/index.htm>>.

Ollila, Anne: Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. Helsinki, SKS 1998.

Pulkkinen, Tuija: Naiset, kansalaiset ja kansakunnat: ancien régimestä moderniin aikaan ja sen ohi. Teoksessa Historian alku: historianfilosofia, aatehistoria, maailmanhistoria. Tutkijaliiton julkaisusarja 74. Saatavilla verkkojulkaisuna: <www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi/eres/hum/naist/pulkkinen230-252.pdf>

Rajainen, Maija: Maamme naisasialiikkeen ulottuvuuksista työläisväestön naisten keskuuteen ennen eduskuntalaitoksemme uudistamista v. 1906. Teoksessa Historiallinen arkisto, osa 74. Helsinki, Suomen historiallinen seura 1978. Saatavissa verkosta pdf-dokumenttina: Helsingin yliopisto, opiskelijakirjasto <<http://www.helsinki.fi/opiskelijakirjasto/verkkoaineistot/index.htm>>.

Rinne, Risto: Kansanopettaja mallikansalaisena: opettajuuden laajeneminen ja opettajuuteen rekrytoimismekanismit Suomessa 1851-1986 virallisen kuvausaineiston ilmaisemana. Turku, Turun yliopisto 1986.

Rojola, Lea: Ero. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.): Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino 1996. S. 159-178.

Saarinen, Aino: Vapautta naisille! Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta. Tutkijaliiton julkaisusarja 35. Helsinki, Gummerus 1985.

Scott, Joan Wallach: Gender: A Useful Category of Historical Analysis. Teoksessa Scott, Joan Wallach (ed.): Feminism and History. Oxford, Oxford University Press 1997.

Sulkunen, Irma: Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin. Historiallisia tutkimuksia 134. Helsinki, Suomen historiallinen seura 1986.

Sulkunen, Irma: Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Alapuro, Risto, Liikanen, Ilkka, Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (toim.): Kansa liikkeessä. Helsinki, Kirjayhtymä 1989. [1989a]

Sulkunen, Irma: Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen. Helsinki, Hanki ja jää 1989. [1989b]

Sulkunen, Irma: Retki naishistoriaan. Helsinki, Hanki ja jää 1991.

Sulkunen, Irma: Mandi Granfelt ja kutsumusten ristiriita. Helsinki, Hanki ja jää 1995.

Sulkunen, Irma: Naisten äänioikeus meillä ja muualla. Teoksessa Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset. Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä 4. Helsinki, Eduskunnan kirjasto 1997.

Sulkunen, Irma: Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700-1800-luvulla. Helsinki, Hanki ja jää 1999.

Sulkunen, Irma: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: 1831-1892. Helsinki, Suomalaisen

Kirjallisuuden Seura 2004.

Sulkunen Irma: Suomi naisten äänioikeuden edelläkävijänä. Teoksessa Sulkunen, Irma, Lähteenmäki, Maria & Korppi-Tommola, Aura: Naiset eduskunnassa. Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Helsinki, Edita 2006.

Syrjä, Sannu: Valtiollinen äänestyslippu saatava myös naisille. Alli Trygg-Helenius ja toiminnallinen näkökulma äänioikeuskysymykseen. Teoksessa Piiasta päättäjäksi. Naisten äänioikeus 100 vuotta. Tampere, Tampereen museoiden julkaisuja 94, 2007.

Tiitinen, Ilpo (toim.): Minna Canth. Kodin suuret klassikot. Espoo, Weilin+G öös 1987.

Tuulio, Tyyni: Aleksandra Gripenberg: kirjailija, taistelija, ihminen. Porvoo, WSOY 1959.

Wasenius, Maarit: Alli Tryggin sosiaalinen herääminen: Sörnäisten Kansankoti 1890–1905.

Suomen historian pro gradu -tutkielma. Helsinki, Helsingin yliopisto 2003.

Zilliacus-Tikkanen, Henrika: När Könet började skriva. Kvinnor i finländsk press 1771–1900.

Helsinki, Finska Vetenskaps-Societeten – Suomen Tiedeseura 2005.

Östman, Ann-Catrin: Joan Scott ja feministinen historiankirjoitus. Teoksessa Anttonen, Anneli,

Lempiäinen, Kirsti & Liljeström, Marianne (toim.): Feministejä – Aikamme ajattelijoita. Tampere,

Vastapaino 2000.

Internetlähteet:

Helsingin yliopiston kirjaston Historiallinen sanomalehtikirjasto.

<<http://digi.lib.helsinki.fi/sanomalehti/secure/query.html>>

Kvinnornas allmänna rösträttsmöte, protokoll – naisten yleinen äänioikeuskokous, pöytäkirja

7.11.1904. <<http://www.histdoc.net/varia/uniooni2.html>>. Avattu 11.7.2007.

Naisten oikeuksien kehitys Suomessa.

<http://www.ihmisoikeudet.net/Historia/historia_4_2_b.html> Avattu 17.7.2007.

Sulkunen, Irma: Suurlakko ja naisten äänioikeus.

<<http://www.aanioikeus.fi/artikkelit/suurlakko.htm>>. Avattu 3.5.2006.

Tasa-arvoasian neuvottelukunta. Monisteita 1/1986.

<http://www.xn—nioikeus-zzaa.fi/pdf/naisten_aanioikeus_80vuotta.pdf>. Avattu 2.5.2006.

Woman's Christian Temperance Union, kotisivut. <<http://www.wctu.org/earlyhistory.html>>. Avattu

28.11.2004.